

Luceafărul

SALA DE LECTURĂ

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 20 martie 1991

12(60)

Cît costă cultura ?

Fenomenele economice sînt în mare parte un mister pentru cei mai mulți dintre noi. Concurență, competitivitate, bursă, liberalizare, privatizare, omaj, omul etc., etc. Nu sînt doar cîntece ci realități, de cele mai multe ori de o asprime neimaginată. Economia de-o viață se irosește într-un efort de a prăvăliu de decență în cîteva zile, pînă la cele mai multe dintre produsele de bază necesare traiului te duc în o reală disperare. Casa ni se umple de zvonuri și ecouri nu cu căldură și unăstare, reclamele firmei București-Berlin se referă numai la Berlin și bernezii, bucureștenii trecînd pe lingă vinele, firmele și fotografiile magazinelor cu pricina ca un spectator prin-o sală de cinematograful. Viața merge înainte, la țară sătenii se încăieră pentru o bucată de pămînt, la oraș oamenii se împușcă ori se injunghele ziua în miază mare. Apar partide, chioșcuri, outleq-uri, publicații sexy, minciuni, agi, sindicate autonome, ligi independente, centre de putere cuprinzătoare. Și în toate acestea o mină de oameni, un 1 700 de domni și doamne care cred că reprezintă ceva pentru această țară nu se uită speriați la modul în care este luată peste picior propria activitate, munca și viața lor, chiar rostul lor pe lume.

Acești 1 700 de inși, dintre care vreo 500 sînt la vîrsta pensiei și chiar au pensii, reprezintă națiunea într-o competiție internațională, în care mai avem cît de cît șanse. În computere, rachete, încălzăminte, ambalaje etc. am am pierdut din start cursa. În cultură ne-am pierdut și pe noi. În cultură reprezentăm și putem, în viitor, să reprezentăm ceva și chiar să cîștigăm unul sau mai multe merite. Unul dintre ele ar fi acela de a ne deosebi de alții, altul ar fi acela de a ne asemena cu alții. Oricum, să nu fim trecuți cu vederea pe nici o listă a judecării contribuției popoarelor la omenitate. Asta înseamnă cultura scrierii a poporului român.

În acest moment cultura scrisă se află într-un moment greu, intrînd în concurență directă cu o anumită „cultură mizgălită”. Deruta economică va putea fi limpezită, cea culturală nu. Cultura depinde de deprinderi, economia de necesități. Necesitățile rămîn supreme, deprinderile se uită ori sînt înlocuite cu altele. Cultura este o deprindere care costă. Cît costă, oameni buni această deprindere ? Mai mult sau mai puțin decît o întreprindere falimentară ? Dacă vom uita, vom dispărea. Vor rămîni doar ruinele.

Eugen Uricaru

Cum numai

Cum numai acest sentiment
Fragil, precum frunza uscată,
Astfel ocolesc gîndul : acest
Deget frînt pe o mare moartă.

Ca-n pilnia norilor, ploaia,
Astfel eu alunec.
Imi mai rămîne respirația
Cu mult, mult deasupra

Și simt palida lume a norilor
Asaltîndu-mă precum
Aburul înșelător al narcoticului
— În vis parfumul verbinei —

Și liniștea pune un deget de
sticlă
Pe gura-nghetată. Cristale reci
Și podul de gheață
Și riul fierbinte ce te-ndeamnă
să-l treci.

Ioana Diaconescu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Constantin Brâncuși

chenar

Uniunea (II)

„Pare pro toto”. Nu există instituție, acuma, la noi, care să nu reproducă, specific, toate caracteristicile momentului. Dar, știi? pe toate. Uniunea nu face excepție. S-o luăm metodic. 1) Și aici, ca peste tot, se umblă cu fătu-mort în burtă. „Ce-a fost a fost” și-atit! „la ce bun să dez-zăronăm morții?” uite o variantă. Bine, sîc, hai să ținem memorialisticii relațiile (de-o pildă) Stancu-Dej, ori viața și opiniile lui A. Toma (că uite, în amintiri, cît de bine se înțelegeau alde Moses Rosen și Sorin Toma), ca și gradele lui L. Fulga, ș.a.m.d. Cu toate că, de mine, unul desî mă încîntă, să zicem, devenirea de personaj literar a lui L. Răutu, la Paul Georgescu sau Cosăgu, tare mult l-aș dori personaj „factologic”, al istoriei literare explicite. Dar, dacă alea vechi sînt, zice-se, prea încețoșate, măcar pe cele de ieri să le luminăm! Ca, de ex., „destinul de excepție” al instituției numite Traian Iancu, că tot auzi de mili-oane, afacerile de tot tîmbălăul, dar de văzut nu vezi nimic! Sau cariera atît de bogat ornată a lui Teofil Bălaj: de ce să rămînă un fapt exclusiv oral? Tot așa, figura, devenită legendară, a „generalului Achim” — o fi existat ea, oare? de unde să știm, noi,ăștia mucoșii, ce va să zică munca sa uriașă de-o viață?! Să fie clar: nu de veng-detism e vorba, nu mai vizează nimeni la „tribunalele poporului”, dar cită vreme refuzăm examenul — fie el și numai sub aspect ad-ministrativ — al fenomenului, ade-nomii se întind și-n curînd vor covîrși organismul. Uniunea con-servă, în ciuda bruştei și bineve-nitei sale innoiri, încă multe ră-dăcini otrăvitoare, lungi și pline de vitalitate. Pasul țanșos al lui Mircea Micu nu-și mai face para-da zilnică și omnipotentă pe cori-doare, nici coridoarele nu mai sînt aceleași, însă imperiul financiar pe care-l blazona, foșnește însă asiduu prin subsoluri, așteptînd avid o alunecare de teren. Tot la punctul ăsta intră și mult vintu-rata chestiune a listelor de infor-matori, ehe! de cite se auzeau că s-ar fi găsit prin seifuri în ianua-rie '90! Dar, dacă s-a decretat tă-cerea la nivel... macrosocial, de ce să fie miniatura „mai catolică” decît grandiosul edificiu, nu-l așa? Și, deci, cu picioarele împiedicate să mergem înainte!

2) La ordinea zilei, reacțiunea conservatoare, teribila conjuncție a naționalismului de tip isteroid cu ampla resuscitare a elanului ge-rontocratic. Infuzia de sînge tinăr i-a turbat pe barbo-vulpesco-ever-raci, iar vîrsta lui Dinescu îi scoate din minți tocmai prin in-controlabilul ei apetit insurgent. În virf, ar fi trebuit un tovarăș de bază, nu? Războiul vîrstelor, inegal, ca întotdeauna (tunul versus praștia) vizează — în lipsa victo-rii parțiale — rîul general. Dac-am pierdut, zic barbo-everracii, in-cai să se desființeze toată șandra-maua. De pildă, acuma, după va-lurile artificiale (făcute-n piscină, grație vibratorului gerontofil-con-formist) ale cazului Sorescu, cele mai multe iscodiri le-a generat si-tuația din redacția „Contrapunc-tului”. Dintr-o dată, fericită de di-versiune, toată vîrsta a treia s-a împletoșat pe ideea: „nu vedeți, mă, că și voi faceți la fel?” și în adica voluntate de a reverifica strabuna ecuație așchie-trunchi. Graba lor furibundă de a echivala tinerețea (inexperiența, vezi Doam-ne) cu falimentul, adică exact du-bla filfiire națională, vîrsta — Iliescu versus vîrsta — Roman. Nu rideți, totul se leagă. Deocamdată, numai la figurat. „Miine, cine știe?!” mormăie, șugubăt și scriș-nînd din dinți, barbo-vulpesco-everraciul.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează?

„P e-tru Creția! Pe-tru Creția”... Scandări: avînd cu toții conștiința unei ordini. În definitiv.

Stînd pe margine: cine mai e dom'le și Creția ăsta? El, și tu acuma... Dragă, a devenit presantă chestiunea: scriitorii își fac de cap! Cine naiba se cred? Ce, ai uitat: ehe, ce-și dădeau ei în stambă pe vremea lui Ceaușescu, dar acuma... Cum adică? Păi acuma au devenit ca lupii, au tăbărit în haită peăștia de sus, care au Puterea și nu se clintesc: ieri de ce nu erau călare cu toții pe Puterea comunistă? Care toți? Că nu sunt toți scriitorii azi în opoziție... Lasă, că știm noi: mereu sunt nemulțumiți, au intere-

sele lor, orice ar face bietul Iliescu nu le place și gata! Iliescu e din fosta nomen-clatură... Nu zău! Poate să vină el acolo, la Palatul Cotroceni și Bush în persoană și scriitorului român tot nu l-ar conveni, l-ar cere să demisioneze! Așa a făcut și Eminescu pe vremea lui: și ce politicieni erau... Lasă-l pe Eminescu, nu e de nasul ălora de azi... Mă rog: oricum, dacă te interesează, află că sunt zeci de scriitori de partea Puterii de azi! Chiar așa? Ce să o mai lungesc, ar putea să o lase mai moale și scriitoriiăștia... Condelerii, dom'le, nu scriitorii! Că nu sunt ei, nici pe departe, un capăt de țară, chiar dacă mai iau și cite o bătaie! Da, da... O bă-taie nu le strică din cînd în cînd, să le mai amintească scriitorilor pe ce lume

momos:

Cum stăm?

Indiferent din ce punct de vede-re privim lucrurile astăzi, în România, stăm rău! Multe ziare independente sau nu recunosc un osarecare conflict între Presedinte (alesul) și Primul-Ministru (numitul!). Chiar domnul Presedinte îl recunoaște, conflictul, în ziarul Adevărul. Întrebare: „Vă rog să ne spuneti dacă întrevedeți o remanieră a guvernului?” Răspuns: „S-ar putea...” Întrebare: „Ex-istă zvonuri desore unele neînțelegeri dintre dv. și premierul Roman. Care este realitatea?” Răspuns: „...Sigur că în le-gătură cu maniera concretă de aplicare a reformei e firesc să apară controverse, așa că, pe acest plan deosebiri de păreri

pot apărea mereu”. (Adevărul, 6 martie). Altfel însă domnul presedinte e optimist: „Nu e vorba de neînțelegeri” spune dom-nia sa. Cum nu e consens, fiindcă „pro-cesele politice sînt atît de complexe în viața politică și în viața economică” (Ion Iliescu interviu mai sus amintit) „Inet e firesc să apară viziuni, opțiuni și opinii diferite legate de aspectele concrete”. (acelasi Ion Iliescu, Presedinte) atunci e harababură. Adică mai pe româneste, unul merge hăis și celălalt cea. Hăis și cea sînt două interiecții cu care tîranii minau pe vremuri carul la stînga sau la dreapta. Cea îl mina pe boi la dreapta, hăis la stînga. Cine sînt boii în acest caz nu mai trebuie să exolic. Sau poate că

sunt... Să fie luați pe rînd, dom'le: ăla mai colțoși, cu capul în nouri... Bătaia fiind ruptă din rai! Din raiul necomu-nist, poate... Că nu merg lucrurile, că ne țîrim ca rîmele, gata să fim striviți de orice pasăre de curte și să ne mușcăm coada ca șerpii, cînd ne credem salvați în perioada asta de tranziție, e normal? E normal să scirțile mașina... Mașina com-unistă reformată! Comunistă, neocom-unistă... Dar nici așa, una, două, scrii-torii: deschizi un ziar, cine e mai cu moț în ce a fost publicat? Deschizi ra-dioul, scriitorul... Deschizi televizorul, mai rău...

Deschizi o conservă... E clar. Nu mai rezist. Fac trei pași înainte și intru, de pe trotuar în coloana de manifestanți: flutură pe deasupra ca-petelor o pancartă, „Somnul națiunii naște monștri”! O citesc din spate, mă chinui un pic pînă să desluesc literele de vop-sea prin pinză, la „națiunii” e scris și „rațiunii”...

Manifestanții strigă „Jos Iliescu”: re-verberația sonoră între clădirile de o parte și de alta e extraordinară...

Lăviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

da: noi sîntem boii. Cel care, vrînd-ne-vrînd sîntem înhămați la carul în care, deasupra noastră și biciindu-ne sau alin-tîndu-ne doi conducători își dispută di-rectia. Eu personal sînt un bou mai atent la strigătul cea, dacă nu e orea șore dreapta, ci numai atît că trebuie să nă-ștrăm drumul. La strigătul domnului pre-sedinte Ion Iliescu, un strigăt stîns, venit de la un om care nu mai are încredere în nimeni sînt atenti orea outini. Toată le-mea e cu ochii pe Primul Ministru. Dom-nia sa are o direcție bună, dar strigătul final al Presedintelui ne-ar putea pune pe toți pentru citeva luni (toate ani) pe hăis (stînga).

Îi dorim Primului Ministru Petre Ro-man cîștig de cauză, dar el trebuie să im-bine deocamdată cele două interiecții pentru a nu se trezi în carul Vetei Ro-mânești, și al României Mari. În carul Presedintelui Iliescu este deocamdată o-blizat să stea. Trebuie să sară din el atunci cînd va auzi ordinul hăis.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

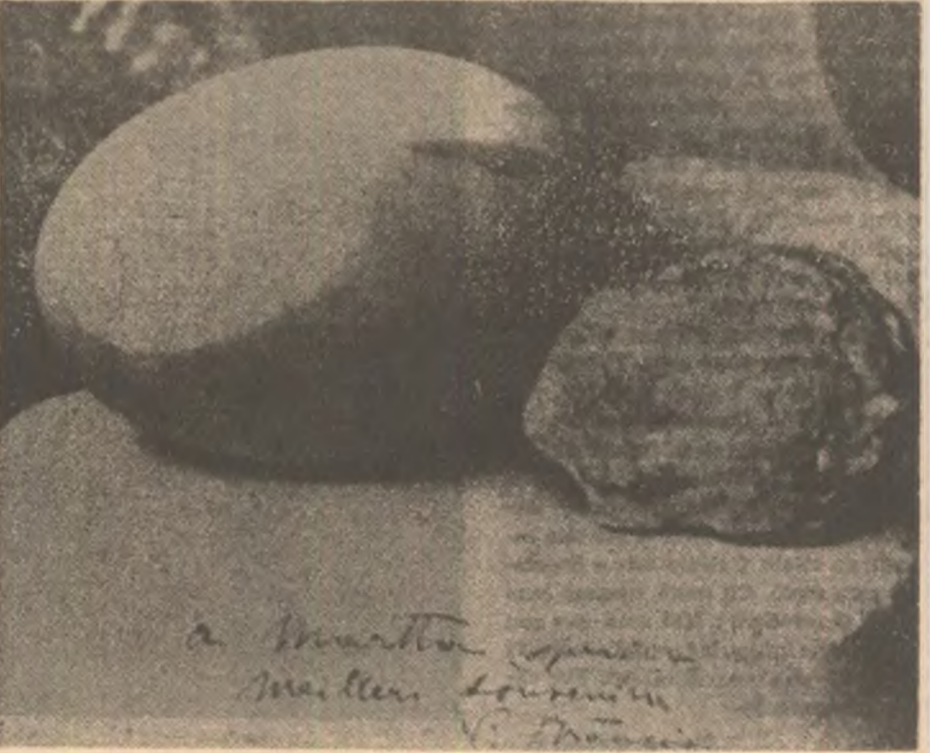
● TUDOR BĂLTEANU: „Din păcate, democrațiile occidentale sînt de tip elitar, cum a fost și «istorica» noastră democrație interbelică”. (AZI) ● Zîmbetul atît de tonifiant al d-lui ministru (Doru Viorel Ursu, n.n.) pare a ne spune: Dor-miți în pace, dragi femei, veghem asupra voastră (Libertatea) ● IRINA DIMIŪ: „Actorii veniseră într-o ținută vestimen-tară elegantă, ca la premieră, plini de trac la întîlnirea cu președintele țării. Dar au avut parte de o întîlnire cu omul Ion Iliescu, care a dat mina cu toți musafi-rii”... „S-a vorbit s-a ris s-a lacrimat”. (Adevărul) ● LILIANA MIHĂILĂ: „Cînd sufletele trec în flori, nimeni nu mai cau-tă trandafirului defectul tepilor sau culoarea de partid” (AZI) ● C.V.T. (despre Claudiu Iordache): „Te-ai obrăznicit rău. Ți-ere huligan, și așa o să măturam ogra-da țării cu tine și cu toate leprele care tulbură poporul ăsta, așa curățenie o să facem în curînd, cu toată protecția ta maghiaro-iugoslavă, și cu tot feseneul vos-tru pe care îl folosiți ca manta de vreme rea!” (România Mare) ● RADU G. TE-POSU: „Corneliu Vadim Tudor se visează deja Avram Iancu. Păcat că nu știe să cînte la fluiet”. (Cuvîntul) ● C.V.T. (despre Darie Novăceanu): „Toată lumea se miră cum a acaparat acest traducător (inexistent ca scriitor și ziarist!) cel mai important și mai dotat ziar al țării, fosta «Scinteia»”. (R. M.) ● „Care amant expe-riimentat nu știe cită putere dau cuvîn-te-or dulci sărutăriile?”; „Numai să aibi griă să nu rănesti buzele ei delicate prin sărutări brutale, și să-l dai astfel loc să plîngă de cruzimea ta. Dar lată momen-tul cînd esti singur cu ea! Departe de tine rușinea țărănească! Norocul și Ve-nera însoțesc pururea îndrăzneala.” (Eros) ● V.P.: „Domnul Ceantea este un artist, dar este și un remarcabil om politic”. (Totuși iubirea) ● EMANUEL VALERIU: „De fapt n-am de ce să mă feresc de pro-pria mea viață”. (interviu, în Flacăra) ● GEORGE STANCA: „Multe «calități»-trebuie să ai ca să fii Emanuel Valeriu și să nu demisionezi”; „Jalnică moralitate, domnule Valeriu. Chiar vrei să vă res-pecte nepoții și strănepoții că ați fost cîndva cineva? Nici o șansă”. (Expres magazin) ● MIRCEA PETRUT: „Pînă la încheierea cercetărilor efectuate de poli-ție, puțini dintre observatorii acestui caz se mai îndolesc de faptul că toată afa-cea a fost montată, într-un mod penibil de neglijent, de către Dumitru Mazilu in-suși”. (Libertatea) În sfîrșit, avem și noi un gazetar perspicace... ● ALCIBIADE: „Iată-l pe generalul Ion Dincă, pe care unii îl porecliseră «Ion Teleagă», dar ce bun era un om ca el acum, să mai dea

de pămînt cu hoții și puturoșii!” (R.M.) ● Dr. PH. ALUSSE: „Dorința sexuală determină, de obicei, la bărbat, erecția”. (3 pe un balansoar) ● ALCIBIADE: „Știți ce a făcut Dincă, acest foarte cin-știt și auster militar?” (R. M.) Știm... ● TEREVENTINOS: „În scurt timp, la ve-ceurile publice se va intra numai cu plata în vâhută. Dacă veți zări pe străzi, pe la colțuri, un anumit fel de grămăjoare cu iz de primăvară, să știți că sînt produsul cetățenilor cinștiți, lipsiți de mijloace”. (România Tare) ● ILIE MATEI (în Pe-nitenciarul din Timișoara, interviuat de tov. Angela Băcescu): „De ce a fost des-ființat Departamentul Securității Statu-lui? Aceasta este o crimă împotriva țării și a poporului român”; „Ceaușescu nu promova nulități, lichele”; „Acum acțio-

nează în voce în România spioni și trădă-tori de neam”; „...achitase datorțiile, ve-neau timpuri bune, Ceaușescu se baza în primul rînd pe muncitori”...; „Vedeți, Ceaușescu a fost omorît, cadrele din con-trainformații stau după grații, țara este prădată iar trădătorii se plimbă în voie pe toate continentele pe banii poporului român”. (Europa) ● V. CRIȘAN (Deva): „Eu să fiu sincer, am rămas COMUNIST! Și nu mi-e rusine”: Vă rog ca un comu-nist nu vă mai bateți joc de tot ce s-a fă-cut în țara asta de popor sub conducerea comunistilor”. (Din scrisoarea adresată redacției Expres magazin) ● ION GHEOR-GHE (finalul poeziei Fresca patriei) „...mozaicarii / Și zeii vor da iarăși înfăți-șare / Multimii de muncitori, la lupta / Cea mare”. Și, un alt final, din Vasile Roaită, a aceluiași autor: „...pentru noi, Europa / Incepe din poarta Ateliereilor de vagoane / Grivița, și se-ntinde pînă / Unde-a fost luat în seamă vuietul / Sire-nei lui Vasile Roaită”. (Socialistul) ● DOINA RODINA: „Eu, de pildă, am su-ferit auzind o pe Monica Lovinescu, zile-le trecute sounind că televiziunile occi-dentale sînt «pe drept cuvînt» acuzate de telespectatorii lor că s-au lăsat păcă-lite de «mîmarea revoluției la Televizi-nea Română»”. (Dimineața)

Petre Stoica

Guvernul, cultura, dreptul public și filozofia valorilor (II)

Prin prisma acestor considerații și dincolo de relativitatea incertă aplicării oricărui proces deductiv de terenul aptelor, ne luăm libertatea să considerăm că nici angajarea politică, nici spiritul comercial și nici chiar funcționalitatea propagandistică nu sînt „străine” și nu sînt incompatibile cu actul culturală căci dacă ar fi existat o astfel de incompatibilitate, Nicolae Iorga sau Octavian Goga sau K.H. Zambaccian ar fi fost în situația de a se vedea excluși din viața noastră culturală ceea ce este, cu evidentă absurd.

Se pune astfel o problemă extrem de interesantă și anume aceea dacă, în condițiile în care statul se retrage din economie, activitățile constitutive de valori înzind de societatea civilă, prezenta statală trebuie să diminueze și în cultură. Or în momentul de față, o asemenea diminuare, conformă unei idei foarte generale, de autonomie (valorile nevinzind, într-un sens foarte larg al termenului, decît totalitatea lor) ar fi esențial contrarie intereselor culturii noastre naționale. Și aceasta din cel puțin două motive cu caracter practic și chiar orozalic. Într-adevăr, pe de o parte, cererea particulară de piața bunurilor culturale este încă precară iar mecenatul nostru nu și-a încă deocamdată din nefericire apariția. După cum, pe de altă parte, individualitatea creatoare dependentă pînă nu este mult de așa numita comandă socială, îl căre subiect quasi unic a fost statul totalitar nu este și nu se știe cînd va fi tot să asore la o existentă decentă fără prin statul. Ca atare acceptînd ideea că statul trebuie să rămînă în perimetrul culturii pentru a o ocroti o altă problemă care se pune este aceea de a se ști lesore ce protecție statală poate fi vorba? Un prim răspuns la această întrebare este că statul trebuie să-și exercite adecvat funcția sa regulativă și mai precis că statul trebuie înainte de toate să egificeze potrivit noilor exigente. În acest sens este de precizat că în regimul democratic al separării puterilor în stat, normele legale relative la drepturile fundamentale ale cetățenilor ca și normele cu caracter organic trebuie să emane direct de la puterea legiuitoare. În consecință avînd în vedere marea mobilitate a normelor dreptului administrativ derivată din faptul natural că fiecare partid politic aflat la putere vrea să organizeze serviciile publice potrivit propriilor sale concepții, apare evident că recunoașterea unui drept atît de important ca acela consacrat de principiul

șansei egale la cultură al tuturor cetățenilor țării nu poate fi făcută doar pe calea unei simple hotărîri de guvern. Așa încît, dacă numai puterea legiuitoare poate conferi unor reglementări atît de importante coerența și stabilitatea necesare, rezultă că această putere trebuie să-și înceapă cît mai curînd opera legislativă și în domeniul culturii naționale așa cum o va face, desigur, și în domeniile învățămîntului, sănătății ori celorlalte sectoare ale vieții noastre sociale care își așteaptă cadrul legal și constituțional.

Oricum, odată exprimate aceste observații, de lege ferenda, trebuie să admitem că ideea neangajării politice a Ministerului Culturii (activitatea acestui minister, spune hotărîrea, nu este guvernată de nici o ideologie politică, nu exprimă și nu facilitează exprimarea intereselor vreunui partid, vreunei formațiuni sau grupări politice) apare ca extrem de interesantă, cunoscut fiind că nici în țări cu mai veche și mai stabilă tradiție democratică, diferitele organe ale executivului (iar Ministerul Culturii este un asemenea organ) nu se pot plasa în afara politicii generale a guvernului aflat la putere. Explicabilă poartă conjunctural, prin oarecare considerente de echilibru ce eventual au condiționat formarea actualului echipe guvernamentale, această scoatere din timoul politic a Ministerului Culturii și a salariaților acestuia nu pare să fie de neluat principial în discuție și, mai mult decît atît nu se vede nici un motiv pentru care un astfel de statut legal al funcției culturale să nu fie permanentizat prin vîltoarea reglementare care, cu siguranță va fi adusă de puterea legiuitoare. În această ordine de idei ar fi să ne amintim că încă în secolul trecut, în zorii democrației noastre parlamentare, un însemnat om politic român — l-am numit pe ministrul liberal Vasile Lascăr — se angaja să facă din administrație o a doua magistratură. Și poate că, prin domeniul de esențial interes național în care își desfășoară activitatea ca și prin calitate, prezumtivă cel puțin a funcționarilor săi, administrația culturală ar putea fi în cele din urmă aptă să satisfacă exigențele unui asemenea statut de mare demnitate. În acest sens funcțional cultural bine ales ar fi acela care, în deplină obiectivitate va fi chemat să protejeze în mod inteligent, avizat axiologic și principial democratic actul de cultură, evident mai fragil, de eventualele noi tendințe de aservire din partea acelor categorii valorice cu trecut nu tocmai inocent.

Desigur, în măsura în care am conchis

că nici angajarea politică nici spiritul comercial nu sînt incompatibile cu actul de cultură problema protecției speciale de care aceasta trebuie să se bucure nu este lipsită de anumite dificultăți deoarece, înfățișîndu-se dilematic, impune un anumit efort de descifrare, nu întotdeauna lesnicioasă, a drumului de mijloc între nevoile blocării manifestărilor de imperialism axiologic și exigentele legate de imperatiile menținerii păcii valorilor. O primă observație pe care trebuie să o facem aici este că, potrivit principiilor general democratice, opțiunile politice ale cetățeanului și deci și acelea ale individualității creatoare nu pot face, în principiu obiectul nici unui fel de cenzură. Cu toate acestea, avînd în vedere că legea prohibeste activitățile politice cu caracter extremist sau racist, nici în perimetrul culturii nu pot fi admise manifestări de o asemenea natură. În rest, nici un fel de cenzură neîntînd admisibilă, statul nu poate condiționa sprijinul pe care îl dătează activității creatoare după cum nu poate obstacula accesul liber și egal la cultură al cetățenilor țării pe temeiul aderării

acestora la concepții politice diferite de aceea a guvernului aflat la putere.

Pe de altă parte, cultura trebuie ocrotită și împotriva non-valorii. Ca atare, dacă potrivit principiului, de asemenea democratic al liberei inițiative, producția de kitsch-uri nu poate fi legalmente interzisă, statul nu numai că nu este obligat să o încurajeze ci dimpotrivă are datoria să se preocupe și să stimuleze acea orientare a gustului publicului de natură să facă inoperantă o asemenea producție pe piața bunurilor culturale.

În fine, avînd în vedere că o anumită protecție statală de natură directă material eficientă a actului cultural este astăzi, mai mult ca oricînd nu numai utilă ci și indispensabilă, urmează că acea parte din textul hotărîrii guvernamentale care se referă la asigurarea condițiilor materiale necesare pentru libera manifestare a legilor proprii actului de cultură, teoretic pertinentă, trebuie să cadetă conturul cel mai clar și consistentă corespunzătoare și în realitatea lucrurilor.

Roland Cotărlan

Blajul, între speranță și disperare

Ultimii patruzeci și ceva de ani au făcut ca Biserica Română Unită (greco-catolică) să nu se poată împlini. Această perioadă de catacombe a Blajului a înzriat întreaga ei evoluție în spirit, dar și în cultura modernă. Generațiile care se aflau în jurul celei mai fertile vîrste, prin anii patruzeci, au fost condamnate la tăcere, apoi distruse moral și apoi, fizic. Iar cei care au reușit să depășească chinurile iadului totalitar și au revenit la viață prin anii șzeci și cinci, au fost condamnați la izolare în propria lor casă. Atunci cînd s-au așezat la masa de scris au fost sălbatic perchezionați, confiscîndu-li-se manuscrisele pentru totdeauna. Toti blăienii adevărați, care nu au cedat nimic din trecutul Bisericii greco-catolice, au fost macerați de timoul încheiat în 1989. Ne zîdim la întreg episcopatul, dar și la o sumă de oameni de cultură despre care vom avea prilejul să vorbim altă dată.

Ei bine, după ce Blajul a însufletit acest popor și l-a adus prin acțiunile făcute în scurta lui existență la constința de sine: După ce a adunat primele documente privind trecutul românesc de filieră latină și nu numai iar învățatii lui au luat „contact” cu istoria noastră prin cronicile existente (încă din 1750, blăienii au cercetat primele manuscrise pe această temă): După ce a deschis noi orizonturi spiritului românesc (aici veneau insetații de lumină și dreptate, care după trecerea lor cu sufletul prin lumina Blajului se risiveau ca misionari destinați peste întreg pămîntul românesc): După ce prin toată activitatea lui trecută orîvind constientizarea națiunii a contribuit poate cel mai mult la întregirea neamului românesc de la 1918: După ce și-a pus la punct o imensă bibliotecă și institut de învățămînt pentru secolul al XX-lea avîndu-l pe Timotei Ciobanu ca persoană pregătitoare pentru veacul nostru: După ce și-a format o generație interbelică, care a început să crească, avîndu-i ca exponenți spirituali pe episcopii Ioan Suciu și Iuliu Hossu, și anoi o pleiadă de profesori literari și gînditori, care au ridicat Blajul la un nivel european de cultură (aici se editau cărți și reviste de o aleasă tinută): Ei bine, după toate acestea și multe altele, pe care nu am reușit să le cuorînd acum, în 1948 Blajul a fost condamnat la moarte.

ori chiar mai grav 2) să nu inducă un regim politic dictatorial. Oricum, în debaterile politologice contemporane această problemă rămîne deschisă, la fel după cum, pe de altă parte, trebuie avut în vedere și faptul că doctrina neo-liberală nu este doar simplă propagandă capitalistă așa cum susțineau pînă nu demult tovarășii noștri propagandiști.

Fără a-l exclude neapărat pe primul, un alt posibil și mult mai probabil răspuns cu privire la motivația opțiunii pentru social-democrație este de natură eminent pragmatic-politică. Socialismul democratic, cu promisiunile de bunăstare generală și de protecție socială, pe de o parte, iar pe de altă parte cu concepția specifică despre Stat, este, la urma urmelor, formula care pare să corespundă cel mai bine aspirațiilor, atît „sus” cît și „jos”. Într-o parte, „sus”, pentru că Puterea își găsește în această concepție justificarea și argumentația în favoarea unui Stat puternic care să controleze economia. În cealaltă parte, „jos”, atît pentru că reziduurile propagandei comuniste sînt încă foarte puternice, cît și ca urmare a înfrîcosărilor generate de modul cum s-a desfășurat pînă acum reforma economică. În fața amenințărilor sumbre (șomajul și cea de-a doua etapă a mării prețurilor), iată că Frontul, prin opțiunea social-democrată, vine și ne promite că Statul va avea grijă „să redistribuie o parte a bogăției (prin sistemul de impozite, taxe etc.) pentru a contracara o polarizare a societății în super-bogați și super-săraci”. Mai mult chiar, „Statul trebuie să protejeze astfel categoriile defavorizate (cel cu salarii

Aceasta este una din marile pierderi pe care poporul nostru le-a suferit în această ultimă jumătate de veac. Dacă Blajul ar fi avut un curs normal, sînt îndreptățit să cred că nu numai în Polonia s-ar fi născut un sindicat de tipul Solidarității ci și în România. Biserica Română Unită avea, după cum a dovedit-o prin martiriul său de după 1948, oameni care să polarizeze în jurul lor o sumă de conștiințe, și ar fi putut da la timp acestui neam verticalitatea și demnitatea necesară. Cred că nu ne-ar fi înguncheat nimeni. Iar grația pămîntescă, vorba filozofului nostru, ne ar fi suris și nouă.

Nu cădeam cu totul în căldarea balcanismului care ne-a maculat pentru multă vreme.

Acum, de cîte ori ajung la Blaj, și acest lucru se întîmplă foarte des, am impresia că într-un oras al ruinelor. Cred că mulți oameni care cunosc trecutul Micii Rome, au aceeași senzație. Îmi apar în fața ochilor de fiecare dată, rămășițele unor castele ale spiritului ce nu au mai fost locuite de multă vreme. Ele par de nefotisit, și în căderea lor parcă vor să spună: „Noi nu am atins grația pămîntescă încă”.

Destinul tragic al acestor locuri mă înfioară. Este de altfel vorba despre dezamăgirea locului care ar fi putut face o cultură morală și o mare conștiință religioasă și culturală acestui popor, însă n-a fost să fie.

Privind Transilvania, sînt cîteva orașe asupra cărora mă orecs, prin memorie, cînd am în vedere perioada de nină la ultimul război mondial. Și acestea sînt: Blajul, Sibiu, Clujul, Brașovul. Dar astăzi Blajul, dintre toate acestea, din punctul meu de vedere nu-mi mai spune nimic. El trăiește drama în intimitatea unor vechi clădiri cu miros de molii și igrasie. Dramă accentuată și mai mult de calomniile și opoziția din partea vechilor ortodocși — transmise pe toate căile posibile. Dar mai ales de atmosfera întretînută de foarte mulți preoți, care și pînă acum numai religie nu au făcut.

Și totuși, prin geamurile medievale ale Blajului se întrezărește o licărire de speranță, în acest tragic sfîrșit de veac. Iar dacă nu am reușit să ne ducem noi în Europa (Blajul a început lucrare încă de la 1700) își trimite ea valul spre noi.

Mircea Stăncel

minimax

Fronturile Frontului (I)

Ceea ce iarăși nu va trebui să uitați vreodată după ce vei prelua de la mine o mînuire împărăției este că, stăpînindu-le speranțele, îți vei stăpîni supușii. Pentru că cei mai mulți dintre ei nu vor și nici nu prea pot altceva decît să sper.

(Sfaturile împăratului Rosu către fiul său)

afîindu-se în fața unei perioade care, cu tot ajutorul Occidentului, nu va fi probabil deloc ușoară, și chiar dacă și-a pregătit temeinic scutierii, Puterea trebuie să-și intensifice și să-și diversifice efortul pentru a se consolida. Deloc neglijabile sînt în acest sens și evoluțiile din contextul internațional apropiat. Frămîntările marelui aliat de la Răsărit ca și evenimentele recente din Jugoslavia (unde Belgradul a fost comparat cu Bucureștiul) indică o dată mai mult un curs al istoriei europene ce va destrăma vechile prietenii. În aceste condiții (hotărîtoare fiind desigur cele interne), a sistemă acum la nașterea cumva obligată a unui partid ca rod al avatarurilor Frontului. Obligată, deoarece minimul de autoritate legitimă necesar Puterii pentru a evita represiunea fătîșă nu mai poate fi asigurată doar de prestigiul personal al celor doi lideri. Atît pentru că acest prestigiu nu mai este de mult cel din decembrie '89 dar imposibilitatea datorîndu-se și faptului că sînt doi ceea ce împiedică personalizarea Puterii. Iar separarea lor este iarăși imposibilă, dată fiind înfrățirea inițială și definitiv consfințită în cele trei zile ale mineriadei. Romanieri ministeriale, guvernamentale, Ia, sigur că da, însă, deși în spatele ușilor bine ferocate se lasă mereu bănuț o luptă pentru putere, ea nu va afecta nucleul Puterii, emanat (!) în decembrie '89 și consolidat, așa cum s-a consolidat, în iunie '90.

Revenînd așadar la partidul imperios necesar Puterii pentru a rămîne în cadrul regulilor pluralismului democratic, el va fi, nu este o noutate, un partid de centru-stînga.

„F.S.N. vrea să fie — și Convenția Națională va consfinți, probabil, această in-

tenție — un PARTID SOCIAL-DEMOCRAT, un partid de centru-stînga, fără alte „nuanțări” și „jumătăți de măsură.” (1)

Citatul este conținut într-un text cu vocație programatică publicat, firesc, în Azi, putînd fi găsit și citit spre luare aminte în imediata apropiere a următorului subtitlu: „Petre Roman și social-democrația”. (Cine nu înțelege prea bine ce înseamnă social-democrație ori, încă mai concret, social-democrația în actualele condiții ale României, poate avea în schimb încredere în dl. Petre Roman despre care, tot Azi, afirmă cu alt prilej că, indiscutabil, este o personalitate charismatică).

Odată definită explicit identitatea politică a relativ noului partid credem că poate, dacă nu chiar trebuie, să constituie subiect de dezbateri cel puțin următoarele întrebări: 1) care este motivația acestei opțiuni politice? și 2) în ce măsură este ea adecvată caracteristicilor economice, culturale și psiho-sociale ale României?

La prima întrebare, un prim răspuns posibil se plasează pe tărîmul filosofiei sociale în general și în special pe cel al filosofiei politice. Fără a mai spune că distanța de marxism este, în ultimă instanță, foarte greu sesizabilă, filosofia socială în interiorul căreia se plasează doctrina politică a socialismului democratic are ca propoziții fundamentale: a) posibilitatea unei dezvoltări raționale a societății prin aplicarea unui program; b) prioritatea societății în raport cu individul; c) în plan axiologic, cumpăna între libertate și dreptate este înclinată în favoarea celei de-a doua valori. Corolarul principal în sfera politicului al unor asemenea propoziții (cu privire la care se poate discuta mult) este că Statului unui Stat puternic, îl revine menirea asigurării bunăstării generale — așa-numitul Welfare State. Dincolo de o dezbateri filosofică ce poate veni din antichitate pentru a se prelungi indefinit, marea problemă pe care o ridică această concepție este dacă Statul poate răspunde menirii sale sociale dar astfel încît: 1) să nu acționeze potrivit liberalismului pieței, prejudiciînd progresul economic;

mici, bătrîni, bolnavi, tineri etc.) reîmpărțind fondul social mai echilibrat.”) Iar pentru ca tot omul să-și dea seama ce-nscamnă această politică socială, modelul suedez este numai bun de folosit în propagandă, bineînțeles mai puțin faptul că Suedia este o monarhie constituțională. Nici vorba, se trăiește bine chiar foarte bine în Suedia ca efect al politicii social-democrației, totul este însă ca acest model să poată fi aplicat într-adevăr acum și aici. De unde și necesitatea căutării răspunsului la a doua întrebare, ceea ce și vom încerca să facem în rîstimpul de o săptămînă.

13 martie 1990

Șerban Lăncescu

P.S. Pentru cele ce ne-am propus a spune pe mai departe, vom păstra în memorie fotografia unui cuplu: dl. Radu Ceantea și dl. Corneliu Vadim Tudor. Pe prima pagină în Azi din 13 martie a.c. Și aprecierea redacției: „În imaginea alăturată aveți pe doi dintre protagoniștii curajului de a spune răsplată că sînt români.”

1) Tudor Bălțeanu, De unde venim, încotro mergem? (II) în Azi din 8 martie 1991

2) Ibid.

Un memorialist ardelean

Fără să fi fost scriitor el însuși, fostul profesor de pedagogie de la Universitatea Daciei superioare Onisifor Ghibu (1883—1972) are un loc al său în istoria literaturii noastre, pe care l-a cîștigat prin repetatele incursiuni în domeniul cercetărilor sale de istorie a cărții școlare românești, prin intervențiile directe în probleme de istorie literară (cea mai importantă este probabil descoperirea senzațională a manuscriselor ale copistului, miniaturistului și poetului țărăn Picu Pătruț din Săliște) și chiar prin intermitentele cronici literare din tinerețe; postumitatea i-a adus mai ales lui O. Ghibu o neașteptată consacrare ca autor în domeniul genului memorialist, cu atât mai neașteptată cu cât el nu este un stilist, un memorialist din genul artist, ci dimpotrivă, un documentarist al amintirii, care își verifică suvenirile apelînd la informații din presă, susținîndu-și afirmațiile cu extrase copioase din revistele timpului sau cu scrisorile inedite. Această bogăție a informației de ordin memorialistic, care covârșește încercările de sinteză portretistică, totdeauna ulterioare și „aranjate” în atîtea alte volume, precum și franchețea preferințelor și opțiunilor, niciodată ascunse în spatele unei pretense obiectivități, stau la originea senzației de autenticitate a paginilor sale și deci a interesului lor, pentru specialist ca și pentru simplul cititor. Baza pe scurtele note ale jurnalului ținut de-a lungul întregii sale vieți și pe o memorie excelentă a detaliului, aceste amintiri cuceresc prin ritmul alert și prin oralitatea implicată măcar teoretic în rigorile genului; ea este de altfel reală în cele din mai multe cazuri, căci majoritatea paginilor sale au fost înregistrate pe bandă magnetică și transcrise ulterior de fiul și editorul devotat al autorului, Octavian O. Ghibu, care asigură și îngrijirea recentului volum selectiv apărut la Editura Eminescu, **Oamenii între oameni** *).

Din noianul paginilor lăsate posterității, doar partial publicate pînă acum (în 1974 și 1981 au apărut alte două volume de memorii), îngrijitorii acestor

ediții aleg pe cele care se constituie în cincisprezece portrete, de dimensiuni și cuprindere diferită, ale unor oameni politici și de cultură, între care domină scriitorii, de la Coșbuc, Caragiale, Șt. O. Iosif la Goga și Blaga, fără a ignora pe istorici (Iorga, Lupăș, Părvan), pe muzicieni (Enescu), lingviști (Pușcariu) sau naturaliști (Emil Racoviță). Fidel principiului său de a nu-și ascunde în nici un fel poziția față de marii săi contemporani, Onisifor Ghibu nu ocolește faptele care-i arată într-o lumină mai puțin favorabilă, nici propria părere față de acestea. E cazul amintirilor despre Caragiale, care intervine în disputa politică dintre „tinerii oțeliști” și „bătrînii” ardeleni de partea ultimilor, fără să cunoască în adîncime motivațiile fiecărei partide și devine victimă a unei false destule de îndolnice, sau al celor despre Sadoveanu, văzut între altele în ipostaza de colaborator al ziarului german **Momentul**, în timpul primului război mondial, sau de demnitar important al noului regim, în 1949, cînd abia recunoaște pe vechiul său camarad — acum în dizgrație — și-i întinde „o mîna inertă” fără a-i adresa vreun cuvînt sau a-i răspunde, mai tîrziu, la scrisori. Aceste detalii, necesare în materialul documentar din care se naște imaginea posterității despre oamenii trecutului nostru, sprijină însă mai puțin titlul volumului, **Oamenii între oameni**, ales de editori, pentru că el conține o clară sugestie de exemplaritate morală; fără a fi definitorii pentru întregul lor profil biografic și mai ales fără legătură cu marea lor literatură, avaturile existenței scriitorilor nu se încadrează întotdeauna în viziunea encomiastică presupusă de cele mai multe lucrări memorialistice, și trebuie să-i fim recunoscători autorului că a știut, mai întotdeauna, s-o depășească.

Mult mai complexe, și mult mai ample de altfel, sînt amintirile lui Onisifor Ghibu despre Octavian Goga, de care l-au legat patru decenii nu doar de relații amicale (cu inevitabile suferințe și coborîșuri), ci și de colaborare zilnică în unele perioade; este firesc deci ca și cele o sută de pagini ale a-

cestui capitol să aibă o altă consistență. Ghibu l-a cunoscut pe Goga, cu doi ani mai vîrstnic decît el, cînd erau amîndoi elevi ai liceului unguresc din Sibiu. Goga își cîștigase deja oarecare notorietate ca poet și prestigiul său între tinerii colegi a crescut mult cînd, în urma unui conflict cu un profesor șovin, a plecat la Brașov, să-și termine studiile la liceul românesc de acolo. Nu numai mărturiile biografice din această perioadă sînt importante, că ale cuiva care i-a fost apropiat într-un moment de creștere și maturizare, ci și cele despre atitudinea generală față de cel ce promitea încă de pe atunci să fie una din gloriile poeziei românești; între ele, faptul că și Vianu, la cursul de istoria literaturii române, și Titu Maiorescu, la cel de istorie a filosofiei, au vorbit despre volumul lui Goga din 1905, proaspăt apărut, mi se pare semnificativ. Din această perspectivă sînt interesante paginile despre activitatea lui Goga la Sibiu, despre condițiile și motivațiile publicisticii sale politice, începînd încă din perioada școlărității pînă tîrziu, în anii neutralității și ai luptei pentru intrarea României în război (la care contribuția poetului i se pare esențială), despre relațiile sale cu Iorga (autorul a fost apropiat amîndurora și a fost în repetate rînduri un factor de reconciliere între cei doi pe tărîm politic) ș.am.d. De o importanță care depășește pe aceea a dezvăluirii unor amă-

nunte biografice, chiar necunoscute este însă mărturisirea că în arhiva memorialistului se află manuscrise inedite de la Goga, inclusiv manuscrise lit rare: un fel de testament, o sinteză a ideilor sale de „vreo 10—12 versuri” lăpidare, pe care nu le-a publicat niciodată și pe care s-a simțit îndemnat să mi le ofere mie spre păstrare. A cunoscut încă, după cîte știu, nesecuritate ar fi trebuit să fie adăuga ediției de față dacă se mai păstrea încă în arhiva memorialistului.

Și despre Iosif, și despre Lupăș și despre Coșbuc și mulți alții se spun lucruri interesante în volum, de felul, bune și mai... așa, cele mai fiind detaliile neașteptate, fapte concrete care ilustrează cu pregnanță cîte o trăsătură de caracter a eroilor și nu neapărat inedită, dar mai color susținută de scenele reconstituite talentul povestitorului innăscut: genozitatea lui Coșbuc, febrilitatea cretoare dar și irascibilitatea lui Iorga fermitatea cu care Blaga își apăra ideile în spatele unei aparente visătoșii și șterse etc. Redactate sau dictate mult timp după evenimentele pe care le raportează sau după ce eroii lor trecuți în neființă, amintirile lui Ghibu reconstituie crîmpeie din trecut cufundat în zonele mai strălucitoare și mai îngăduitor judecate a propriei tinereți, în pofida divergențelor sau dezacordurilor peste care, cu arătam, autorul nu trece cu ușurință. Spre deosebire de alte capitole, consacrat amintirii lui George Enescu înfîlîșurilor de la Cluj, Sibiu sau Chișinău, unde marele muzician a verbecuro să aducă fraților basarabe darul neprețuit al artei sale, se referă la epoca de după ultimul război termeni de o energie și o fermită care i-ar fi putut aduce mari neplăceri, cînd muzica devine „o anexă a puterii politice” și prima sarcină noii Uniuni a compozitorilor devine „studierea muzicii ruse și a celei sovietice”, „educarea... în spiritul ideologic cele mai avansate, a ideologiei marxist-leniniste”; în acest timp, „în viziunea unei erezi catastrofale” cum Ghibu, exilarea lui Enescu — căruia i se oferiseră funcții și onoruri, ca autor alora — apare ca singura soluție acceptabilă pentru un intelectual un artist inaccesibil oricărui fel de compromisuri. Ca și Onisifor Ghibu altfel, izolat și uitat într-un lung exil intern din care amintirile sale, n mai fiind supuse rigorilor unei cenzuri de circumstanță, și readuc în prim plan al istoriei noastre culturale dinainte de 1948 și totodată al memorialisticii contemporane.

Mircea Anghelescu

* Onisifor Ghibu, **Oamenii între oameni**, ediție, tabel cronologic și indice de Oct. O. Ghibu, cu o introducere de I. Bulei, Editura Eminescu, București 1990, 527 p.

povestea vorbei

Obiecte și acțiuni

Cine ar încerca să ilustreze un dicționar de figuri de stil cu exemple din poezia ultimilor ani ar fi probabil chiar încurcat de promptitudinea cu care i s-ar oferi spre identificare personificarea. Ne e, într-adevăr, destul de greu să numim procesele dintr-un text modern cu termeni pe care îi rezervăm, în genere, poeziei tradiționale; singura soluție pare, atunci, aceea de a le considera parodice, ironice, deci rinamități ale convențiilor poetice (ca, de exemplu, în **Innebunesc și-mi pare rău**, Cartea Românească, 1990, a lui Florin Iaru: „O față de masă îmi surîdea drapată” — p. 15; „pachetul de Alba va spune concret și concis / ce se întîmplă afară”, p. 21). Dincolo de aceste nuanțări și explicații, figura rămîne, totuși, un indiciu extrem de prețios asupra relației fundamentale din text: cea între verb și nominal. Pentru că modelul metaforic cel mai individualizat este cel al echivalării (printr-o copulă) a două grupuri nominale, o poezie poate să pară non-metaforică atunci cînd tropii săi sînt de

tip verbal. Cînd verbul (predicativ) este elementul esențial, nominalele cu care se stabilește relația metaforică — nu totdeauna la nivelul fiecărei asocieri în parte, ci între blocuri mai mari de semnificație — pot fi multiplicare, în enunțuri care aproximează diverse trăsături; se întîmplă acest lucru pentru că dominantă semantică o impune verbul, lanțul de substantive cu funcție de subiect sau de obiect direct ilustrînd doar, într-o mare varietate de forme, un rol semantic. Verbele din text sînt și potențiale simboluri, conacitate într-un scenariu narativ. Recentul volum citat mai sus cuprinde un astfel de model de dominantă verbală, în care „obiectele” nu au autonomie; între predicatul de bază ale poemelor se află a **înghiți** (realizat concret prin: a mîncă, a bea, a gusta, a înghiți, a rontăi etc.), a **percepe** (a vedea, a auzi, a asculta), a **deschide**, a **închide**, a **ștepta**, a **spune** — dar, mai ales, a **agresa**, a produce o violență fizică (a tăia, a lua bregata, a măcelări, a sparge, a scrijele, a lovi, a bate, a zgîria, a înfige ghearele, a scobi etc.).

Tema violenței exterioare (mai exact: a exteriorului) este de departe cea mai dezvoltată în volum; interesant e că ea poate explica, pornind dinspre ver-

be, și structurarea cîmpurilor semantice ale substantivelor din text. Între acestea, dominant e cel al obiectelor (mai ales de folosință casnică): perniță de ace, ghem, capăt de ată, pilă de unghii, batistă, poșetă de damă, pahar, cuțite, farfurii, căni, solnițe, castron, crătiți, scrumieră, rîșniță de piper, oglindă, ferestre, cule, perete, pat, masă, față de masă etc.; foarte aproape se situează cel al corporalității descompuse, dezmembrate: ochi, ureche, falcă, oase, pulpe, nervi, creier, degete, gură, coate, călcii, braț, mîate, dinți, buze, beregată ș.am.d. Toate celelalte — desemnînd ființe, noțiuni spațio-temporale, entități abstracte — sînt în mod evident în minoritate. Prezența cîmpurilor lexicale de mai sus poate fi explicată printr-o artă poetică a experienței cotidianului — dar, mai mult și poate mai adînc decît atît, pare determinată de valențele predicatelor de bază. Infinitivele nuanțe ale agresivității presupun o victimă caracterizată prin maximă pasivitate — și acesta e cazul obiectelor enumerate mai sus, cuprinse uneori și într-o serie caracterizată suplimentar — în aceeași direcție a neputinței de acțiune, a infantilismului și a lipsei de însemnătate — prin diminutive: ghemuleț, ghetuță, cuișoare, gropiță. Categoria obiectului care suferă acțiunea e asumată de sfera eului, rolul de agent revenindu-i exteriorului agresiv. Așa se explică dublarea seriei obiectelor prin cea corporală, din ai cărei termeni se reconstituie eul supus presiunii exterioare. În interiorul seriei semantice legătura e metonimică; între ele și verbe, ea e totuși fundamental metaforică și creatoare de ambiguități. Pentru că, dacă repartizarea rolurilor de agent și obiect este clară în structura de adîncime a textului, în cea de suprafață situația se complică, pare să se neutralizeze sau chiar să se inverseze.

Se creează, de exemplu, o ambivalență a agentului-pacient: eul apare în

ipostaza (improprie — și tocmai de ceea subliniată de repetiții obsesive) / agent al unei acțiuni violente: „**tal degetele, tal ligamentele pumnului tal și fața de masă / tal strigătele** / dignate ale gospodinei / **tal și masă** (vol. cit., p. 10; s.n.); profund amînguă e trecerea de la **tăcere la umple** (din seria **înghițiri**, de acțiuni atribuite frecvent eului, tocmai pentru că a un aspect activ dar un rezultat cotrar, interiorul fiind astfel invadat / vedește exterior exterior); oricum, gestul violent dovedește a fi unul împotriva sinelui nu numai pentru că tăierea se aplică de la început, propriului corp, ci mai ales pentru că ea reprezintă desfacerea unei „conserve de moarte”, cu care a torul acțiunii își va umple farfuri. Ceea ce pare în primul moment a **une e astfel convertit, simbolic, în portare**; e ca și cum s-ar postula, între regulile acestei lumi textuale, că permisă numai acțiunea de a se **lă consumat, de a leși în întîmpinarea gresării** de către Celălalt: „Se răsceau creioane lenese în ascuțitori cimente” (p. 28); „Setea cea lungă o a tupam, lui Vasile / fiindu-i bîdon” (p. 38). Decodarea simbolurilor e posibilă desigur, în cheie erotică, politică și metafizică; certe sînt doar mecanisme textuale; ambiguitatea raporturilor și a acțiunii e obținută și prin m sus pomenita personificare. Cazurile cele mai spectaculoase sînt acelea care relațiile gramaticale subiect — obiect (realizate prin intermediul verbului-centru) inversează rolurile semantice normale: „Eram, pe la mijloc zilei, un ghemuleț. Mă jucam / pisica. O **deșiram**.”; „și-n visul decum **zgîria plisca**” (p. 38—39; s.n. Proiecția ludică sau compensatorie vis și ipotetic transformă relațiile între obiecte — dar păstrează esența acțiunea simbolică enunțată de verb.

Rodica Zafiu

Sfirșitul unui vis

Interzisă pînă astăzi în România, **Spovedanie pentru invinși**, de Panait Istrati (Editura „Dacia”, Cluj 1990) apărut mai întâi la Paris, în 1929, cînd provocat un imens scandal. Era „prima cuzuție răsunătoare împotriva imposturii sovietice”, cum spune Monica Lovinescu în **Unde scurte**, o acuzație confirmată mai târziu de André Gide, Arthur Koehler, Boris Pasternak, Orwell, A. Amalik, Milovan Djilas și toți ceilalți. În primul moment însă, mărturia lui Panait Istrati a fost luată, din interes sau din naivitate, ca o blasfemie, așa încît nputriva ei s-a ridicat toată stînga franceză, în cap cu organul de presă al Partidului Comunist Francez, **L'Humanité**. Scriitorul fusese invitat la Moscova, în 1927, pentru a participa la serbările ce-i de-a X-a aniversări a revoluției din octombrie, dar după șaisprezece luni de odere în URSS el descoperă o nouă ață a Rusiei, așa încît se decide să poestească întregii lumi despre tot ceea ce a trăit și a văzut. E conștient de riscul pe care și le asumă publicîndu-și artea („Ceea ce aduc aici sunt convingeri care mă cost scump și ar putea în- r-o zi să mă coste chiar viața”), dar o a face împotriva oricăror sfaturi sau menințări. Cele dîrituri au venit din artea prietenilor (Romain Rolland), a menințările au fost formulate chiar de țre unul din oamenii de încredere ai lui talin, Arganov, de la GPU, care intrat de Panait Istrati: „— Ce trebuie să ac, înapoiat în Occident? — I-ar fi răsuns, fără nici un echivoc: „— Dacă ei fi cu noi, te vom susține; dacă ne ei ataca, te vom nimici.”

A vorbi despre acest **noi**, care pentru mul de la GPU și pentru Panait Istrati semnau realități cu totul diferite, a st lucrul cel mai greu. Scriitorul velse în URSS cu mari „gînduri și elauri”, pentru ca la sfîrșit să-și vadă toa- speranțele năruite. A străbătut țara în ang și-n lat, a revenit de mai multe ori i aceleași locuri, a căutat să afle ade- arul oriunde s-ar fi ascuns el. La un ioment dat a crezut că-l vor lămuri cei e sus. De aceea, a încercat să stea de orbă cu diplomatul Rakovski, apoi cu elebrul scriitor Maxim Gorki sau cu lătucul Kalinin. De la nici unul din ei -a aflat nimic. Rakovski îl sfătulește -și țină gura și să nu mai pună atîtea trebări, la Moscova, Gorki nu vrea, pur i simplu, să vorbească, iar Kalinin îi dă cest răspuns stupefiant: „...să știi odată entru totdeauna, chiar cînd vă primesc e scara principală, ceea ce nu se întim- lă niciodată, este încă amăgeală, praf i ochii unor imbecili, ca voi...”. Abia înd pătrunde în drama de zi cu zi a xistenței oamenilor simpli (afacerea Ru- akov, de exemplu) începe să înțeleagă e ce lume trăiește cu adevărat. Va mai ștepta totuși un an pînă se va hotărî -și publice cartea. Acesta a fost pro- abil termenul ultimei amăgiri.

În monografia sa despre Panait Istrati, J. Oprea a susținut la noi că motivul are l-ar fi determinat pe scriitor să facă ecastă mărturie ar fi de căutat într-o

dublă decepție personală: față de modul în care ar fi fost primit în URSS și pen- tru că nu i s-ar fi dat satisfacție în afa- cerea Rusakov.

În realitate, **Spovedanie pentru invinși** are cu totul alte puncte de pornire.

În primul rînd **nevoia de dreptate**, care a făcut din Panait Istrati, de-a lun- gul întregii sale vieți, un răzvrătit și care i-a dat dreptul să se considere, atunci cînd și-a făcut bilanțul întregii sale existențe, „omul care nu aderă la nimic”.

Iar în strînsă legătură cu sentimentul acesta, pe Istrati l-a obligat să vorbeas- că imaginea pe care a descoperit-o „în adîncul abisului sovietic”, după ce fața- da de carton a serbărilor revoluționare s-a prăbușit. Lista tuturor „detaliilor” pe care trebuie să le înregistreze acum Pa- nait Istrati e lungă, deși comunismul se află abia la început de drum. „Putrezi- ciunea birocratică”, corupția celor care au ajuns să dețină puterea („Eu știu un lucru: știu că o majoritate strivitoare de oameni din clasa mea se află la putere; că ajungînd acolo, s-a pus de îndată pe mîncat și cu gura plină îndepărtează de la masă și lasă să moară de foame pe toți frații care nu sînt de părerea lor”), incompetența („formidabila fabrică de hirtie de la Balakhna”, care nu funcțio- nează „fiindcă atunci cînd ești dogar nu poți deveni farmacist de pe-o zi pe alta”), ura întreținută cu bună-știință („Rusia a ajuns la această mirșavie, pe care lum- mea n-a cunoscut-o niciodată: să arunci jumătate din aceeași clasă contra celei- alte jumătăți...”), intoleranța față de cei care sînt de altă părere („...se dez- lîntuie sub ochii mei arestarea în masă a opozanților, mari și mici și deportarea lor. Este vinat omul oriunde se află: la lucrul său, pe stradă, sau la el acasă,

sub ochii copiilor care țipă. Nici o soco- teală de dat cuiva”), în sfîrșit, așa-zisele moravuri comuniste, care nu-i mai lasă lui Istrati nici o speranță de viitor: „În- treg comitetul sindicatului de locuințe din Moscova se constituie într-o ligă se- cretă, pentru bucuria poporului rus. Fle- care își dă inițialele numelui său. Din în- timpulare, asta dă un cuvînt cunoscut și prețuit în lumea teatrului japonez: Ka- buki. Ei își iau numele de Kabuki. Și ce fac? Pe legea mea, petreceri nebune, cu nelipsita femeie și pe socoteala nefericitei case de bani a sindicatului. Astfel, pînă într-o zi, cînd scoși din minți de vodcă, năvălesc într-o noapte în stradă, bărbați și femei cu cite o farfurie cu maioneză în mînă. Milițienii îi arestează în clipa cînd bărbații ungeau cu maioneză fesele ne- vestelor.” Nu era normal ca după ce a făcut inventarul micilor erori ale dicta- turii proletariatul Panait Istrati să aibă dreptul să se întrebe: „ce se va întim- pla cu biata omenire cînd comunismul [...] care jefulește și violează la Smo- densk, cel al «Kabukilor» cu maioneza pe fese [...], cel al judecătorilor care joacă după fluierul GPU-ului — mă întreb ce i se va întimpla omenirii în ziua cînd a- cest comunism s-ar încumeta să-i impu- nă dreptatea lui și s-o învețe cum să trăiască?”.

După cum se vede, Panait Istrati nu se pierde în considerații generale sau în teorii. El înregistrează și comunică în afara oricăror reticențe, pe un ton ade- sea patetic și vehement, adică în depri- nă concordanță cu suferința oamenilor din lumea în care pînă atunci a crezut. Ceea ce îl revoltă e mai ales cinismul și ipocrizia unui sistem care a început prin a-i cultiva omului toate iluziile, pentru ca în cele din urmă să-l poată mai bine devora. Povestea ciuvașilor, pe care i-o spune la un moment dat scriitorul grec Nikos Kazantzakis, e un mic model al acestei mari ipocrizii de stat: „Îndată după terminarea războiului civil, o dele- gație ciudată de ciuvași se prezintă în fața comisariatului poporului la instrucția publică: — Ei bine, zise acesta. V-ați constituit un soviet? Povestii-mi ce ați făcut la voi. — Tovarășe Lunacearski! strigă șeful delegației. Am format so- vietul nostru! Apoi l-am izgonit pe popi, pe care ni-i impusese Țarul și am adus înădărt pe șamani (vrăjitori), care trăiau în pădure. — Nu-i un progres prea mare, replică comisariatul, să înlocuiești un popă cu un vrăjitor, dar voi ați realizat ceea ce ați vrut. Și asta-i libertatea. Restul va veni mai târziu, fără voia voastră”. Este exact ceea ce au realizat toate soco- cietățile comuniste. Pentru că ele au dat mai întâi iluzia „eliberării” și a în- toarcerii omului la adevărata sa natură, pentru a-l putea transforma cu mai multă ușurință într-un sclav. Nu-i vorba de socialism și nici de comunism, constată dezgustat Istrati, „ci de o teroare care tratează viața umană ca material bun pentru război social. Se servește de el pentru triumful unei noi și monstruoase caste, căreia îi plac la nebunie fordismul, americanizarea în economie, produsele cosmetice Coty, toaletele pariziene; cas- tă crudă, avidă de dominație”, „castă ig- norantă, vulgară, perversă”, „așa-zisa no- menclatură a oricărui stat de tip comu- nist. Și pentru ca nici o speranță să nu mai fie posibilă, la capătul drumului Pa- nait Istrati e silit să descopere că ilu- zia comunistă s-a dovedit de fapt mai rea decît însuși fascismul: „Să exploa- tezi oamenii, să-i faci să trăiască cu un cadru de piine neagră, luîndu-le pînă și jalnicul drept de-a «mirii», apoi să îm- puști pe cel ce a strigat cîndva, nimic altceva decît că a strigat puțin ma tare ca de obicei — asta nu există nicăieri pe acest pămînt, nici chiar la Mussolini”. Acesta este adevăratul motiv pentru care Istrati a mărturisit, într-o carte tristă pe care, din fericire sau din păcate, isto- ria a confirmat-o.

Și ca și cum toate aceste lucruri nu ar fi fost de ajuns, mai există un motiv de decepție în cartea pe care a publicat-o Editura „Dacia”. E vorba de traducerea lui Alexandru Talex, una dintre cele mai rele din cite mi-a fost dat să citeșc. Și de această dată s-ar putea vorbi de o lungă listă a erorilor. De la inadver- tențele de acord sau de la utilizarea sis- tematică a perfectului simplu, cînd aceș- ta ar fi trebuit să fie echivalent în rom- mână cu perfectul compus („întrai la un fotograf de pe Tverskaia, pentru pa- șaportul meu și remarcai un tablou mare”), pînă la numeroasele cacofonii, improprietăți și, ceea ce este mai rău, pînă la traducerea **mot-à-mot** a unor idiotisme sau expresii franceze. Nu am la îndemînă originalul, dar erorile aceș- tea sar la tot pasul în ochi: „un anumit cititor, care-mi va spune că-l «bărbie- resc» (pentru raser, care înseamnă și „a plictisi”), „pentru buna rațiune că” (în loc de „bunul motiv”), „era just contrariul de ceea ce mi se arăta”, sau, culmea, „un pantalon de patru bani”.

Aviz lectorilor de carte!

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (XV)

Hai să fim serioși, domnilor! În- ep să se amestece, cu bunăștiință (de țtre cine?) niște lucruri. La cozi, în ramvaie, prin birouri și cancelarii, în loc -și numere vîntul din buzunare și golul în suflet oamenii fac cîntărire de finete, ar cu ocazia zarzavagioacei: Barbu și Dinescu, Păunescu și Dinescu, Sorescu și r Dinescu.

Mai întâi de toate că n-au instrumen- le necesare. I-am auzit pe mulți, în cele rai neașteptate locuri, huliindu-i cu cu- înte grele pe Lițeanu, Blandiana, Mano- escu ori Dinescu. Nu pentru ceea ce spun ceștia, adică nu pentru atitudinea lor ivică (culmea ridicolului, oricum, dar imptomatie pentru mentalitatea general- omunistă: să fi înjurat pentru că ai ati- udine și să ții se urle că e mai bine să-ți ezi de corba ta) ci, culmea, considerînd- u-se, aprioric aproape, că cei amintiți rai sus ar fi niște minori față de marii, mportanții, arhifrecunoscuți Barbu, Pău- escu și Iată, mai nou, din păcate și Ma- in Sorescu, singurul realmente impor- ant.

Cunosc bine asemenea oameni și des- re mulți dintre ei știu absolut sigur că -au citit nici măcar o singură pagină din Arca lui Noe”, din „Tragicul. O fenome- ologie a limitelor și depășirii” ori din Exil pe o boabă de pipercă”; și nici, de ealaltă parte a închibuitei balanțe, din Groapă”, „Fîntina somnambulă” sau „T- erețea lui Don Quijote”. Poate numai pe

Păunescu întîmplător, să-l fi auzit pe vremuri neronindu-și strofele. Și totuși, ignoranța lor are împertinenta de a fi partizană și inconștientă îndrăzneală de a emite globale sentințe de valoare care-și fac loc, tot mai des, chiar și prin presă.

De acord, probabil că numele acestor scriitori nu s-au bucurat niciodată de o asemenea largă cunoaștere; dar numai numele lor, nu și opera. Ori, reluînd o vorbă spusă, între alții, și de Nichita: **nu ai dreptul să spui NU decît atunci cînd știi pe dinafară.**

Într-o mai veche intervenție televizată, functionarul (actual) Dinescu Mircea a- ducea în fața publicului problema încred- ibilelor venituri realizate de cetățeanul comunist (fost nomenclaturist, cu toate avantajele ce decurg dintr-o atare pozi- ție) Barbu Eugen. Datornicul îndrăznea să-l pîrască pe Imbuibat. Și avea dreptate, căci într-un număr echivalent de ani, cu un număr echivalent de cărți, unul a cîștigat ceva peste 100.000 iar celălalt multe, foarte multe milioane. Problema pare numai la prima vedere meschină dar ilustrează, de fapt, simptomatic, diferen- țele dintre cetățeanul de rînd și nomen- claturist chiar și, iată, în zone neaștep- tate. Iar cine l-a citit într-adevăr, de amîndoi, știe că în istoria literaturii ro- mâne Dinescu s-ar putea să ocupe un fo-

tolu ceva mai în față, pentru motivul că în fiecare dintre volumele sale există două-trei poeme antologabile, în vreme ce din Barbu Eugen, n-ai ce face, nu ră- miî decît cu „Gaura”. Că mulțimile de fanatici ai „Groii Mari” nu citeșc poezie de oc, asta nu mai e vina mea, ci a lor. Sintem însă chit: eu unul, cu martori, am aruncat vestitul „Incognito” după mai puțin de o sută de pagini. Pe fereastră. Ca și la fel de vestitul „Delirul”, căci nu am avut și nici azi nu am nevoie de lite- ratură pentru defularea supapelor de preaplîn politico-ideologic.

Barbu — Dinescu. Sorescu — Dinescu. Miine, poimîine vor apărea și alții, fiți siguri. Nici nu e greu de prevăzut care vor fi aceia. Peste citeva luni, scribit, probabil că Dinescu Mircea va demisiona, redevenind Mircea Dinescu. Mai trist este însă cu totul altceva: ștutele con- flicte sînt unele interne iar ultimul dacă am înțeles bine, ține exclusiv de latura administrativă. A transforma însă o pro- blemă administrativă într-una politică a- cordîndu-i o importanță națională trimite, de-acum, la cu totul alte registre. Scena- riul e evident. Tagma scriitoricească trebuie discreditată. Sînt unii care nu uită că, între puținii contestatari ai de- functului despot luminat, covîrșitoarea majoritate erau scriitorii și, ca să vezi, domnule, aceiași nu se potoleșc nici astăzi.

Previzibila tentativă de scîndare a U- nionii Scriitorilor seamănă ciudat de bine cu metodele comuniste din anii '45—'50 cînd, în toate țările estice, vltoare demo- crații populare, apăruseră brusc, perechi- perechi, cite două partide din același trunchi: cel vechi, încăpăținat și catego- ric anti-comunist dublat de unul nou nout apărut prin desprinderea unor „dizidenți” care erau însă gata să colaboreze cu... comu- niștii. Din păcate există naivi care, oricît de mare le-ar fi statura în proiec- ția posterității, nu înțeleg că sînt numai uneltele întîmplătoare ale unui joc mur- dar, cu o miză mult mai mare.

În ceea ce mă oriveste, cred că sînt de- parte de a face jocul cuiva, sau de a apă- ra altă idee decît pe aceea a liberului ar- bitriu. Am însă, ca oricare cetățean, drep- tul la o părere proprie în problemele de- venite publice; dar și avantajul de a mai fi deschis, măcar din cînd în cînd, cite o carte, nu numai frunzărînd-o, ca și pe acela de a fi un necunoscut.

Tot cu mult prea devreme, a mai murit un poet. De ce mor poeții români atît de repede, mai cu seamă în ultima vreme. Moartea lui Florin Mugur, ea este, din nefericire, evenimentul cu adevărat im- portant al acestui început de an. Iată de ce, în ciuda unui stupid și la nimic folo- sitor sentiment al penibilului, acum, cit mai e vreme, să le spunem celorlalți cit de mult i-am iubit și cit de mult înseam- nă ei pentru noi. „Un prinț din Levant îndrăgînd vinătoarea” și „detectivul Ar- tur” și „Mopete” și „Mil. vino la fereas- tră” și, de ce nu în aceeași măsură, Ma- rin Sorescu și Mircea Ivănescu sau chiar, hai să nu (ne) mințim, acela care cîndva, pentru (vai) doar puțină vreme, a fost „un om pe niște scări”...

„Cum să fii rege? Întreba. Sosim întotdeauna prea tîrziu la locul gloriei. Noi, Zeus călărînd pe iepuri șchiopi noi, rob senin cu capul plin de lună noi, cei ce călără temător pe nimburi sparte — cum să fim rege?”

Într-adevăr, cum să fim rege? clama „regele”. (Florin Mugur: „Cartea Regilor”, 1970)

Mihail Oprea

vlad neagoe

poeme din ciclul „Noaptea strigătului“

Ă venit o vreme

E timp frumos și poate fi și mai frumos :
Infernul se strecoară pe toate căile
tocmai acum, tocmai cind timpul
e frumos
se furișează cu pas tiptil pe sub ziduri,
pătrunde în case, în clădiri publice,
în pietre, în arbori, în ape,
aerul e plin de miasmele lui,
explodează pe piele, se absoarbe

in singe,
celulele innebunesc de răcnetele lui,
cuvintele se rup în sunete astrale,
vocile bubuie ca într-un butoi gol.
Eu știu : cineva constant ni-l viră

pe git
să nu iasă pe ochi contra a tot
ce vedem.

Nimeni nu e în stare de nimic.
nici chiar sobolanii ce-și plimbă galant
lungile cozi la cefele noastre.
Peste tot capcane, la orice colț

de stradă —
capcane, capcane, capcane,
gata să pocnească în flori,
în așternuturi.

Toți par a face cauză comună cu ciuma,
cu Vinătorul Obscur, căci toți
ne-am trezit

la lumina zilei tulbure, prinși
ca într-un năvod.
Nimeni nu aude pe nimeni, cădem

in ispită
și arătăm cu degetul :
asupra prezentului,
asupra viitorului.

asupra trecutului,
asupra oraculului,
asupra mersului lucrurilor.
dar nimic nu deslușim decit cozi

de sobolan
după cefe de taur și parul în ochi.
Nici un răspuns nu se aude,
spaima, plingeri, ținguriri,
nici un recipient rezistent

nu are timpul pentru asemenea
lucruri.
nimeni nu e în stare de nimic —
lumini, dinți ascuțiți

peste obositele lucruri
și din nou tăcere.

Mina de lucru

Lucrarea în noi e invizibilă, inaudibilă,
se trag poduri înalte, subtile,
cătore o lume a lui „aproape“

in care noi, iubito, avem a ne teme
și a ne iubi
se sapă adinci galerii în toate

sensurile,
spinoase, înșelătoare cu găuri negre
și capcane,

se electrizează instinctele, sentimentele,
sintem prinși într-o urzeală,
într-o cămașă strimțată de subterfugii,
din care nu putem ieși, noi îndrăgostiții
pină și noi !

Se dinamitează limba,
de-asupra sufletului nostru se urzește
un coșmar.

o spaimă ca înainte de cutremur,
noi dansăm, iubito, în lăntuții
în lațurile noastre,

printre fantomele noastre
pină se năruie adinc himerele,
pină aparențele nu mai vorbesc
impotriva noastră

și atunci mina de lucru se pune brusc
în mișcare
dur, greoi și diabolic

oriunde focul și tobele sar în sus
zburăm numai pină aproape și pe
de-asupra

tuturor imperiilor viitoare
unde odată cu cenușa se cerne
o muzică nemaiauzită.
Ascult-o, continuă încă.

Se va spune : — acesta este demonul
și nimic altceva.

Cinci poeme scurte

I
Duceți-vă, voi femei pământul
dulce în însemnare —,
sfera măreață în floare.

II
Singe fometos umflat de triumf
ca un șarpe muști
din amintirea chipului luminos

III
Ochiul suferind de primăvară,
un călău pindeste prada —,
sufletul meu.

IV
Focuri pe tobe surde,
fintini amorțite,
picătură cu picătură au orbit oglinda
în simburile morții.

V
Toamnă goală, nerușinată,
țirfă întind în istoria culorilor,
lucrurile prind ghiare,
se agață de uitare.

Cîntec
Durerosă floare, blindă,
zidită-n uitare,
nimicilă-ntr-o oglindă,
răsfrîntă-n euget mereu
ca într-o apă stătătoare,
fără țărături, fără teamă,
cu răsărituri fără alinare,
iată imi aduc aminte
de vechile noastre, de dinainte,
bucurii ce-au trecut,
fără culoare, fără început
în împărăția morții.
Suflet neînfrînt și gingaș,
revino iarăși în orbire
trimite-mi mortalele miresme
ce iluminează zăpezile
în alt anotimp,
astimpără tremurul din oase,
fă-te zid în sufletele găunoase.

Cîntecul
Aceste cuvinte
ar trebui să te-nvețe
a lătra,
a trăi,
a supraviețui.
Rostindu-se strălucit
aleargă propagindu-se
pe toată aria disperării
de la izgonirea din răi
pină la judecata de apoi
să-ți adulmece creierul,
noaptele și zilele
peste plinsul neplins
nici în aer, nici pe pământ,

nici de-o gură de răi, nici de-un ochi
ca și cum s-au rostit fără rost
ca să înflorești,
să te limpezești,
să visezi că ești
cu timpul, cu sufletul,
cu monștrii și cu morții,
ca să rămiți prelungit frumos
tot în sus și tot în jos
cătore-un plins mai strîns de cer
pentru-un ris pustiitor
măturind lumea de dor.

Tăcerile

ce nu se exclud

Muntele se zbate neomenos
sub viclenia viermilor ;
suspendat în întuneric
urletul lui Dumnezeu,
deschide o casă în aer,
intrăm în poveștile
ce ne țin echilibrul,
în prag gazda ne dă binețe,
flori tăcute surid.

Ce frumos e în casa de aer,
totul e așternut cu zăpadă,
nimeni aici nu are memorie,
și nimeni înăuntru nu poate să vadă
tăcerile împăcate.

Muntele doar ne păstrează culcușul
în ochii stelelor din străfund
peste zgomotul viermilor
și direle de umbră a tăcerilor
ce nu se exclud.

Surîsul lui Buda

— Nirvana e doar o fereastră
de dincolo de zvon și judecata noastră
mai sus de cumpăna a ceea ce există
în camera din aer ce pururi nu există
la care veghează ochi fără de rost,
ouă translucide în furtuni ce nu au

fos
E o gară la marginea nimicului
De Nim
plină de ecouri și tainice chemări, și
Singerinde chemări în lumină
ireversibilă dimineață senină
pîlpiind sub pleoape...

ca o profeție curgînd pe ape
pe-a somnului ap
Și mai ales e lumina cuvîntului
așternut drumului, gîndului

și vîntului
dar prins ca o jivină în cușcă
și nici nu latră, nici nu mușcă,
mai ales e o omidă atînsă de otravă
în vuetul sevei în otavă
cînd cîmpul este curprins de flăcări
și sămînța tăcerii noastre avansează
se strecoară impanicată în Nirvană
translucidă lumină în omidă
memorie străveche peste gînduri

în deris
dulcelui dor de ducă — mormînt
mai sus de indicibilul cuvînt.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

GRAVĂ INDECIZIE!

O gravă indecizie cu privire la
persoana mea planează în rîndul unor
foști prieteni. Spun foști și mă grăbesc
să subliniez cuvîntul. Scopul acestor
rînduri — de a-l ruga să ajungă la
ceea ce se numește cu voluptate „consens“.

Astfel, un fost prieten, să-l numim
Popa, scrie într-o publicație de foarte
mare tiraj că eu și colegii mei de
redacție sintem spioni americani. Un alt
fost prieten, pe care îl vom numi, pen-
tru distingere de celălalt, Dobrescu, in-
sinuează că m-aș fi numărat, alături de
alții, printre privilegiatii fostului re-
gim iar acum mă propun, cu ei cu tot,
cap de serie. Domnia-sa consideră proba-
bil că micile represalii și măruntele
percheziții ca și nereprezentarea piese-
lor mele (perpetuată și acum) au fost
dovezi de simpatie și protecție. În sfir-
șit, un alt fost prieten insinuează cu ap-
licație că aș fi securist. Pe acesta din
urmă îl vom numi, pentru simplitate,
cu numele banal Popescu. Ca și cum
n-ar fi de-ajuns, primesc adesea tele-
foane (acasă și la serviciu) prin care
mi se comunică următoarea propoziție :
„F...-te-n c... de legionar !“ Pe interlo-

cutorul meu nu-l pot numi nicicum.
Rămîne anonim iar eu n-am destulă
imaginație.
Îi rog cu mult respect pe domni
menționați mai sus, și al căror nume po-
sibil refuz să-l repet, să se pună de
acord asupra încadrării exacte astfel ca,
orice aș păți, să știu în ce calitate am
pătît-o. Că de nu, voi crede că-s vic-
tima vreunui autor nedreptățit în pre-
zenta rubrică.

Horia Gârbea

Paul Goma
PATIMILE DUPĂ PITEȘTI
Editura Cartea Românească

Ultimul an ne-a oferit două po-
sibilități pe care, utilizîndu-le, în afară
de cazul c-am avea orbul găinilor, am
înțelege ce a fost cu noi, românii, vre-
me de jumătate de secol. Este vorba
întîi de cunoașterea nedeformată a re-
alității puscăriilor comuniste și apoi de
literatura română din exil, literatură
mare și curajoasă, indiscutabil unul
dintre cele mai însemnate acte de pa-
triotism. La intersecția celor două as-
pecte noi pentru publicul românesc
larg stă opera lui Paul Goma.

Scriitorii care au plecat din țară, mai
toți dintre cei mai incomozi pentru re-
gimul comunist, nu s-au apucat să facă
acolo carieră de scriitori de divertis-
mente polițiste sau erotice. Ei s-au gră-
bit să mărturisească lumii ce s-a în-
timplat și se întimpla încă dincolo de
cortina de fier (lucru valabil și pentru
alte literaturi est-europene). Dacă ar fi
fost doar mărturia în sine și tot n-ar
fi fost puțin. Dar la ea s-a adăugat șan-
sa ca Paul Goma, Virgil Ierunca și
mulți alții să fie și niște autori de ma-
xim talent. Sau dacă nu erau (cum se
vorbea răutăcios despre Goma) au de-
venit brusc la socul propriilor amintiri.

Romanul Patimile după Pitești este,
din cîte cunosc, cea mai valoroasă lu-
crare literară despre totalitarismul co-
munist în România. Este o lucrare de
fictiune numai la nivelul invenției per-
sonajelor. De fapt este o carte de „me-
moriile indirecte“, posibilă prin docu-
mentare și prin trăirea unor situații si-
milare. Forța ei ca literatură nu este
cu nimic mai prejos decit cea a docu-
mentului pe care-l reprezintă.

Un punct important este acela că nu
se termină atunci cînd experimentul
reeducării se încheie. „Patimile“ con-
tinuă cu procesul înscenat la modul cel
mai propriu: nu pentru a-i pedepsi pe
torționari ci pentru a-i salva pe unii
dintre ei și „fața“ comunismului.

Intr-adevăr „patimile“ nu se încheie
cu Ana Pauker, nici cu Gheorghiu-Dej.
Merg înainte sub Ceaușescu și așa, tot
înainte, pină cînd coșmarul comunist
va fi depășit definitiv, cine știe cînd.

Un capitol extrem de interesant, deși
neînclus în roman, este cel de la sfirșit:
adică „Nota autorului“ și „cronologia“.
Ceea ce se adaugă după ce romanul s-a
terminat. Este un capitol absolut cutre-
murător.

Ipocrizia și indelicatetea care s-au
desfășurat în jurul lui Paul Goma sint
demne de a figura în Guinness Book. Nu
ale securității lui Ceaușescu, care nu
avea în plan să fie sinceră și delicată,
ci ale confratilor.

Admirația noastră pentru Paul Goma
a putut fi abstractă și îndepărtată (oa-
recum teoretică). Dar cînd noi, sau, mă
rog, o parte dintre, ne-am opus lui
Ceaușescu (atunci nu știam nimic des-
pre eventuale scenarii) am înțeles, cîți
au vrut să-nțealegă, ce a însemnat ca
Paul Goma să se opună el singur lui
Ceaușescu, să scrie „Piteștiul“, să-l pu-
blice, să scrie Gherla, s-o publice...
Chiar dacă Paul Goma ar fi un scriitor
oarecare, faptele lui l-ar... dar de ce
să umblăm cu vorbe mari care nici
n-ar avea, oricum, puterea de-a apro-

xima un fenomen precum scrisul lui
Goma ?

E mult mai simplu să ne imaginăm
că Piteștiul nu a existat și că romanul
lui Paul Goma — fictiune — este pu-
și simplu... dar am convenit să nu fo-
losim vorbe mari...

Dan Bogdan
SCORPIONUL DE DURANGO
Editura Militară

Pentru cine mai citește cărți de aver-
turi numele lui Dan Bogdan este pro-
babil familiar. Cred că a scris destul
pe care încă nu le-am citit. Dar Scor-
pionul de Durango este un roman in-
terasant, un fel de utopie negativă, c-
aproapiere vădite de Kafka și Orwell
Mai ales de Kafka (vezi Castelul).

Roc Petrovici, dezamorsorul, ajuns
ca și K. într-un loc despre care nu ști
mare lucru. Este un arpentor fără unel-
te și fără teren de măsurat. Ce face a
colo, pină să moară, nu este prea im-
portant. Important este orașul Gad
Care nu există.

Uneori chiar Roc Petrovici, omul fără
naționalitate și identitate are impresi-
că nu există Gad. Și că el și Moky
mămuța lui, sînt în plus acolo.

Gad este locul unde explodează bom-
be și dezamorsorii sînt chemați numa-
pentru a stimula și întreține frica lo-
cutorilor. Petrovici este un Bau-ba
fără voie.

N-aș spune că-mi plac în mod spe-
cial asemenea romane, fără situa-
re în spațiu și timp, fără personaje și dialo-
doar cu „situații“. Ele există totuși (c-
se vedea și recentul Jucăria, de Flori
Șlapac, asemănător intrucitva cu Scor-
pionul...). Poate plac altora. În oric-
caz, mie unuia mi se pare că arta lui
Dan Bogdan nu este folosită destul de
eficient prin acest tip de scrieri.

Memorialistul on Petrovici (II)

Darul de portretist al memorialistului, recunoscut mai peste tot în vocările și conferințele sale, se conturează pe deplin în vol. **Figuri dispărute**, unde ne apare mai degajat, și mai liber și judecând. El știe să descifreze dominaanta morală sau estetică și astfel să-și sigure o maximă credibilitate. La P. P. arp, de exemplu, constată intransigența, duritatea, ironia tăioasă, spiritul istoric și chiar arghirofilia. Spre a-i ine într-o cit mai puternică lumină călăile de orator, le compară cu acelea e lui Maiorescu, paralela fiind unul din instrumentele preferate, și în cazul de ță, nu în favoarea maestrului său.

Petrovici descoperă mai multă subanță de gândire și literară în discursul lui P. P. Carp decât în ale conducătorului „Junimii”, lăsând pentru moment o parte subiectivitatea afectivă, ce izbate nu o dată în paginile consacrate lui Maiorescu: „Puțini oratori pot rivaliza cu Petre Carp în posibilitatea de li se extrage din discursul atâtea cutări înalte, în forme pe care literatura le revindece măgulită. Nu același lucru l-aș putea spune despre T. Maiorescu, e cărui discursuri sînt mai diluate, ale lui elegante fraze sînt mai comune și ide cece ce impresionează și ordonanța tregului, nu valoarea intrinsecă a părilor. În tot cazul, o antologie se poate ăni mult mai bine cu extracte din Carp, cît cu citate din discursurile lui T. Maiorescu”.

Memorialistul schițează foarte bine portrete fizice din care deduce automasmul decrepit (?) la A. D. Xenopol, lectarea la Nicolae Petrașcu, lipsa de ărit la Iacob Negruzzi: „...un domn în ac, cu numeroase decorații, dintre care ia sofinzura de ărit, un om care m-a izt orinț-o înfățișare specială. Avea un p de tătăr, cu părul în formă de țepe, ăgru la față, de statură mijlocie, care orbea zgomotos și cu intonații repetate : a găsi cuvinte spirituale” (De-a lun-ul unei vieți).

De reținut și portretele lui Take Iosescu și Al. Marghiloman, al lui Duiliu Zamfirescu și Delavrancea, dar nota personală capătă o nouă dimensiune în discursul funebru sau comemorativ, o altă specie cultivată cu brio de I. Petrovici. El vine acum patetic, precum în cazul lui

Delavrancea, dispărut în timp ce țara se afla sfirtecată prin tratatul de la Buftea, metaforic, în stilul marelui orator: „Ce izvor de vorbe fermecate, ce peșteră de vijelii năvalnice era această gură, pecetluită astăzi pentru totdeauna! Cine a rezistat cuvîntului lui Delavrancea, cine n-ar fi mers la porunca lui, cine mai cuteza să vorbească îndată după dînsul, să părăsească postul tăcerii în uriașa agitare de talazuri pe care o lăsa după ele perorațiile elocvenței lui?” Finalul e de-a dreptul inspirat, evocînd extrem de sugestiv dominaanta unei vieți închinată ideii de unitate națională: „Culcă-te cu fața înspre răsărit, să vezi numai florile care răsar din vâl, nu și zăbranicul care se lasă peste muntii! Aducă-ți vînturile numai suncetul lanțurilor care cad, nu și al cătușelor care se prind! Visează ceea ce n-ai putut vedea și uită ceea ce ai văzut!” (Momente solemne).

În ceea ce-l privește pe Duiliu Zamfirescu, vorbind la inaugurarea statuii acestuia de la Focșani, memorialistul face de asemeni dovada unei imaginații prodigioase, capabilă să definească nota de eleganță a autorului Vieții la țara mai percutant decît orice judecată critică: „O eleganță naturală, combinată cu un orgoliu bărbătesc, care nu se ascunde și nu se reneagă, îl dădeau aere superbe și adeseori te gîndeai fără voie, cît de bine ar fi îmbrăcat un costum de secol această mindrețe de om și îl vedeam succesiv apărînd — și deopotrivă de bine — fie în zălele cavalerei, fie cu cizma răsfrîntă a mușchetarului, fie în danteluțele și panglicile oamenilor de carte din al XVII-lea și al XVIII-lea veac”.

Volumul **Momente solemne** din care am făcut ultimele două citații mai abundente, pentru că textele nu sînt în circulație, dezvoltă portretistica, împletînd-o cu panegiric și elogiul, cu pledoaria pentru cauza românească pe care au servit-o ațiția iluștri bărbați, de la Regele Carol I și I. C. Brătianu la N. Iorga și Maresalul Antonescu. La comemorarea lui O. Goga, vorbitorul deplînge amputarea Ardealului prin Diktatul de la Viena, iar la deschiderea Institutului de Istorie universală, omagîindu-l încă o dată pe strălucitul său întemeietor — l-am numit pe N. Iorga — ține să sublinieze polemic vechimea românilor pe meleagurile pe care trăiesc, avînd de partea lor o istorie reală și nu una fabuloasă. Ple-

doaria vizează din nou drepturile noastre asupra Transilvaniei: „Avem un avantaj noi Români. Noi nu ne temem de istorie, pentru că pe măsură ce ne avîntăm în depărtarea trecutului, drepturile noastre apar mai evidente și mai necontestate. Alte popoare nu-și pot întregi blazonul decît inventînd un trecut imaginar, dar pentru noi e cu atît mai bine cu cît îl lăsam să vorbească singur cu propriile lui cuvinte și cu propriile lui mărturii. Istoria fabuloasă e salvarea unora, istoria științifică e țaria noastră”.

Cu aceeași forță de plasticizare a ideilor, I. Petrovici remarcă rolul urias al lui I. C. Brătianu în crearea statului român modern, excepționalul său vizionarism: „În forma pe care o are statul nostru, se văd urmele degotelor lui puternice care au modelat-o. În toate instituțiile noastre se reflectă ceva din personalitatea lui. În toate programele politice care vor să împingă țara înainte, străbate ceva din gîndul său...”

Tînărul rege Mihai I, memorialistul îl propune ca model pe Carol I, fondatorul Bibliotecii universitare, construită și utilată pe propria sa cheltuială. Un suveran conduce nu numai armata țării, dar și acca „oaste nevăzută” a culturii, la fel de necesară în propășirea unei națiuni. „De la fereastră îl puteai vedea zilnic pe ilustrul întemeietor al dinastiei, pe calul său de bronz (statuie de Mestrovici azi dărîmată — n.n.), la un pas înaintea Fundației sale, care se desfășoară ca un front de oaste, la spatele său. E și acolo o oaste cu puteri nevăzute, chemată să spulbere ignoranța, să promoveze adevărul, să imorțâțească lumina, — și constituie o priveliște înfloritoare pentru un

suveran tînăr, căruia poporul său îi do-rește fierbinte să încorporeze în cuprînsul domniei sale cît mai mult din țînuta regelui Carol I”.

Asemenea considerații fundamentale ar trebui să fie cunoscute de către aceia care, în profundă ignoranță, vituperează împotriva monarhiei și a oamenilor politici din trecut, în spiritul tezelor staliniste din anii '50, care trebuiesc definitiv înlăturate. Așteptăm ca istoricii să-și spună cît mai curînd cuvîntul lor autorizat, dar pînă atunci, să facem publice mărturiile și judecățile unui filozof ca I. Petrovici, care se adaugă, și nu fără greutate, la dosarul reabilitării unor mari figuri controversate, cum continuă să fie, de exemplu, Maresalul Antonescu. Rolul său în recîștigarea demnității naționale, în condițiile în care țara fusese lăsată de izbeliște, a fost, crede pe bună dreptate memorialistul, incontestabil: „Numai un om cu totul excepțional a putut să o-prească furtunile, ba chiar să le întoarcă înapoi, și să trimită eroii la atac, armata care, din vina unor circumstanțe ne-țrebnice, nu cunoștea decît retrageri precipitate, cu mindria înjosită și cu sufletul frînt”.

Amintirea portretele, panegiricele și discursurile lui I. Petrovici ni-l înfățișează pe autor ca pe un spirit înrudit cu N. Iorga, fie și numai prin cultivarea aceluorasi genuri (mă refer la memorialistică și oratorie), dacă nu și prin substanța lor de afirmare neostenită a unor permanente românești. Evocator al mediilor patriarhale de provincie, ca și a celor universitare, al unor oameni de seamă, cărora știe, de obicei, să le citească fizionomia morală sau pe aceea politică, oratorică, literară, autorul unor volume ce ar trebui reeditate (**Amintirile unui băiat de familie**, **Amintiri universitare**, **Figuri dispărute**, **Momente solemne**), I. Petrovici e un povestitor nu o dată remarcabil și un foarte prețios martor al unei jumătăți de secol, pînă către sfîrșitul celui de al doilea război mondial. E mai greu de găsit un intelectual de talia lui, care să fi fost elevul lui Titu Maiorescu, să-i fi cunoscut, ca oratori, pe Delavrancea și Take Ionescu, să fi fost colegul de profesorat al lui N. Iorga, să fi propus, cu succes, ca membri ai Academiei, pe Liviu Rebreanu și Nichifor Crainic, și fără succes, pe E. Lovinescu, să fi fost ministru în timpul regelui Ferdinand I, ca și al lui Mihai I, în a doua sa domnie. Memorialistica lui I. Petrovici servește de aceea, poate într-o mare măsură decît a altora, nu numai literatură, dar și istoria noastră culturală și politică. Nu știu dacă va fi lăsat însemnări despre lungii ani petrecuți în închisorile comuniste, dar dacă ar exista, i-ar întregi în chip semnificativ „autobiografia”, mai exact, obara, pe latura ei cea mai rezistentă. Momentele solemne ar deveni, cu siguranță, cutremurătoare, îmbogățînd ceea ce încercăm a numi literatură rezistentă și a gubului românesc. Dar aceasta e doar o ipotetă și o întrebare către urmașii sau apropiații profesorului Ion Petrovici, care cum o mărturisesc tovarășii săi de suferință, n-a încetat să țină conferințe, foarte ascultate, nici în închisoare.

Al Săndulescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Despre naturaletăea sfințeniei (I)

Pre-judecata majorității este că întul ar fi o excepție. Adică ne plînem, patrioți fiind, țînînd-o, așa, tot țereu într-un cor, că : **vai, dragă, dar e puținii sfinți avem noi, românii, pe ap de locuitor !...**

Judecata, însă, ar fi că sfințenia este u numai cel mai natural lucru din ume, cî chiar singura modalitate umană a **Naturaletăii**. Indiferent dacă îți uci viața pe Muntele Athos, la Bucuști sau la Buhuși, se pare că tot ca e-o cruce ți-o duci. Și mai ai și șansa e a simți greutatea asta din cîrcă, ăcar din cînd în cînd, ca pe-o bucușe. Ai șansa de a consimți — în delințitatea facultăților tale mintale — : acest grozav și minunat **hamalic**.

La-nceput aș comenta un pasaj din **ATERIC** (de la **Inceputul slovei A. cntru Avva Antonie**, 12). Iată-l : **recum peștii zăbovind la uscat, mor, ă și călugării, zăbovind afară dia bilie, sau petrecînd cu mirenil, se slă-ăngesc către țaria liniștei. Decî, treuic, precum peștele la mare, așa și oi la chilie să ne grăbim ; ca nu cum-a zăbovind afară, să uităm păzirea ca din lăuntru. E chiar o pildă. În a se face legătura directă între spa-ul lăuntric, sufletesc și locul în care ormim sau mîncăm sau iubim ; locul ă care locuim. Se țrage o punte dreap-**

tă între liniștea chilie și țaria liniștei dinăuntru minții. Frumos este și paradoxul avînd ca termen țrimtoarea **camerei și întinderea mării**. Termenul țert, liantul, fiind bineînțeles **pacea** ; pacea adîncului apelor și pacea aromitoare a casei (natale, să zicem).

Să fie așa de greu să alături călugărul și locatarul de bloc ? Nu s-ar putea în nici un fel apropia garsoniera tipizată de chilia pustnicului ? În fond, gesturile (esențiale) sînt aceleași. În fond, orice spațiu este apt a găzdui reculegerea, contemplația, postul. Starea interioară poate proiecta (cu fluidul ei energetic) pe orice „ecran” (fie el metropolă sau închisoare) **atmosfera proprie** „filmului” ce se derulează de pe „rolă” inimii pe „rolă” minții. Și, fiindcă veni vorba, dacă **pușcări** poate deveni mediu propice convertirii, atunci pereții între care trăiești cu ai țai zece-cinsprezece-douăzeci de ani, peretii pe care îți rămîne urma (aura?) de țeg și de sudoare a capului, peretii de care îți atîrni icoana — de ce n-ar fi apti să găzduiască (curat și întregă) o rugăciune a inimii ? Nu există locuri, gesturi sau fapte apartînînd explicit doar vietii de sfinț. Nu este nevoie de nici un fel de decor special pentru o asemenea biografie. Sfințitul nu face altceva decît să esențializeze, să curețe de impurități să redea adică, valoarea **primordial-naturală** vorbelor de zi cu zi gesturilor cotidiene. Betia, mîncarea multă, curvia sînt aceleași

role pentru toți — mireni sau călugări. Iar atrocitatea durerii, a suferinței, acuitatea raportului alienant singurătate-comunicare-cumînecare sînt **bnuri** ale fiecărui. Oricărui simplu cetățean fi vin bine vorbele citate mai sus : **ășa și noi la chilie să ne grăbim ; ca nu cumva zăbovind afară, să uităm de păzirea cea din lăuntru.**

Cristian Popescu

Post-scriptum (unu) : Brașovenii atacă în **contrapunct** !!! (Bineînțeles că tot fără aprobarea lui Liviu Ioan Stoiciu...) Brașovenii publică acolo (Nr. 10 Vineri 8 martie 1991) o **Declarație**, amintîndă cu „dreptul de a acționa în justiție”, acuză de „necrofilie națională” și de „stahanovism”, denunță post-„îndeplinirea planului la Canal” și spun cinstit, cu mîna pe inimă, că sînt bătuți „pe stradă cu poliția aproape (s.m.) de față” ! **CUTIT-OS !!!** Andrei Bodi, Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea — **SE DELIMITEAZĂ !** (Se delimitează de cele 24 de pagini ale celor 3 numere ale **NOUĂZECIULUI**, revistă în care le-au fost dedicate doar — Doamna, ferește ! — vreo 30—40 rînduri dactilo.)

Deocamdată nu vreau decît să-i urez lui Caius Dobrescu : **dare plăcută în judecată !** Domni George (nu Gh., cum transcrie C.D.) Popescu și Marin Sorescu cu siguranță că vor fi chemați în fața instanței de către tînărul-și-talentatul-poet-și-bursier-Herder, după cum acesta din urmă i-a amenințat fățîș și în mod public. Pentru ce vină, veți întreba. Foarte simplu ! Primul dintre pîrși a semnat o **oarecare** cronică, la o **oarecare** carte de debut (intitulată **Aspecte naturale**) a unui **oarecare** tînăr poet brașovean, absolut întimplător, numit tot Caius Dobrescu. Iar al doilea viitor pîrș (Marin Sorescu !) pentru că a avut împardonabilul tupeu de a fi — în mod fraudulos — redactor-sef și al blestematei pagini 10 din **sinistrul număr** pe iulie 1990 al revistei **Ramuri**, revistă în care s-a publicat — negru pe alb — grozava „calomnie”. C.D. susține — nizat — că n-a publicat nici urmă de carte...

Caiuse, fii bărbat ! Ce ie-n gușe și-n căpușe ! Nu te lăsa ! La cremenal cu ei !! **LA CREMENAL !!!** (Cr. P.)

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(III) Legitimitatea

Un om alege — pe măsura libertății de care dispune într-o situație dată, într-o conjunctură întâmplătoare, într-o conjunctură creată în funcție de o intenție, de o finalitate, eventual în cadrul unui proces electoral. O societate nu alege, nu adoptă, nu acceptă sau respinge; o societate se relevă drept ceea ce este, își declară starea, își recunoaște natura — în funcție de gradul de libertate de care dispune și de fenomenul în care se implică. Eventual, o societate profită de un raport social de forțe, de o situație politică, de un episod electoral spre a-și afirma sau defini o identitate la care aspiră. Opțiunea înseamnă funcționarea unei singure conștiințe, a unei singure voințe și plasarea în referențialul unui singur scop. O conștiință scindată, o voință coruptă de tentații diverse și, poate, contradictorii, o incertă situație în raport de un scop — toate acestea compromit decizia și actul alegerii, chiar și atunci când ele aparțin unui subiect individual. Disocierea vieții interioare anulează caracterul opțional al actelor umane, conferă scuze și, eventual, confortul iresponsabilității. În orice act care la nivel individual implică alege, societatea, funcționând static (o statistică extrem de complicată pentru care nici o matematică nu este cu adevărat suficientă și relevantă, căci fenomenul implică nenumărate asocieri și corelări cu grade diferite de tărie ale entităților componente — oamenii — precum și scindările mai sus amintite ale acestor entități) va oferi, de fapt doar o imagine de sine, a structurii pe niveluri a conștiinței, a orientării medii a vectorilor voinței și scop. S-ar putea spune, leibniziană că în societate, în politică și în istorie tot ceea ce există, există printr-o rațiune suficientă. **Omul nu există ca ființă politică autonomă și liberă decât din momentul în care a pus problema legitimității în sfera socio-politică și istorică și a rezolvat adecvat și coerent această problemă.** Atitudinea în fața dilemei legitimității sau legitimităților, se plasează — fatal — între două extreme. După Leibniz, putem crede că totul este, sau trebuie să fie legitim; după sufletul omului de azi aproape totul, sau chiar totul, pare să fie legitim. Ultima atitudine apare drept un capriciu, o modă sau o stare de criză nevrotică larg generalizată, dar să fim atenți: ce poate fi legitim din tot ceea ce crează ființa coruptă a mai tuturor religiilor? Ce poate fi legitim din ceea ce afirmă și susține ființa degradată a lui Jean-Jacques Rousseau, născută să viețuiască natural și care există doar imersată total în propriile sale exostructuri — tehnice, teoretice, morale, juridice? Poate exista sentimentul legitimității în sufletul omului tehnicii și cunoașterii actuale, om pe care lumea spiritului uman îl alintă atunci când deschide percepției sale o milinime din spațiul de idei, date și concepte cucerit și controlat global până în prezent? Legitimă pare să fie doar o existență umană în funcție de acest mare, uneori tăcut, uneori zgomotos, inconștient; o existență în funcție de o natură care nu mai este natura în sensul ei distant, incoruptibil, înviorător, suprauman, ci natura proteică și timidă a lui aici și acum, natura omului care își cerșește sieși, cel care a fost, dreptul de a continua să ființeze cum-necum.

Și totuși, oricât de săracă ar fi legitimitatea unor acte umane, a structurilor rezultate din ele — de vreme ce tot

existăm trebuie să existăm întru semnificație — nu putem să nu vedem că această legitimitate poate fi încă diminuată sau dezagregată prin minciună, prin corupție publică, prin substituție de scopuri. Nu știm bine ce este legitimitatea dar știm când ea este compromisă. În fond, nici legitimitatea nu este un concept care să se poată plasa în afara referențialelor și deci raportărilor. Într-un anumit context, ori în raport cu un set de acte și comportări legitimitatea este leibniziană; în alte condiții este mai realist scepticismul modern cu privire la legitimitate. Orice ființă umană are un drept de a exista; absolut orice ființă umană are dreptul legitim de a fi judecat în cadrul identității sale, de a iubi și de a fi iubit, de a acorda și a primi iertare, milă, înțelegere. Nimeni și nimic nu poate fi așezat sub protecția unei ipotece legitimități câtă vreme încearcă să ofere cuiva un bine nesolicitat și nedorit.

Pentru a înțelege cât de cât ceva din tranziția politică actuală trebuie să vedem, pe cât posibil clar, cum ia, o națiune — în particular a noastră — hotărârile, în această vreme a unei potențiale disocieri de comunism și de încă mult mai vast trecut, cât și legătura existentă între modalitățile deciziilor și legitimitatea actelor noastre. Dar ce trebuie să vedem în legitimitate? Încercăm o schiță, chiar dacă parțială. În planul comunicării interumane ceea ce este legitim trebuie să fie înalt semnificativ — de o semnificație generalizată și sigură, pentru majoritatea subiecților umani. Sub raport moral legitimitatea înseamnă existența unui suport etic și funcționarea social promovată, în același cadru al eticii. Socio-istoric, legitimitatea structurilor permite funcționarea unor mecanisme politice multiple, eventual complementare, eventual opuse — este deci o șansă a dezvoltării unor opțiuni inteligente. Existențial, omul rezistă doar întrucât știe că o face în virtutea legitimității condiției sale. **Până la revoluțiile est-europene omul se socotea pe sine legitim ca ființă, dorințe, aspirații, speranțe și aversuni, socotind puterea ca nelegitimă. Acum imaginea sa cu privire la legitimitate este perturbată.**

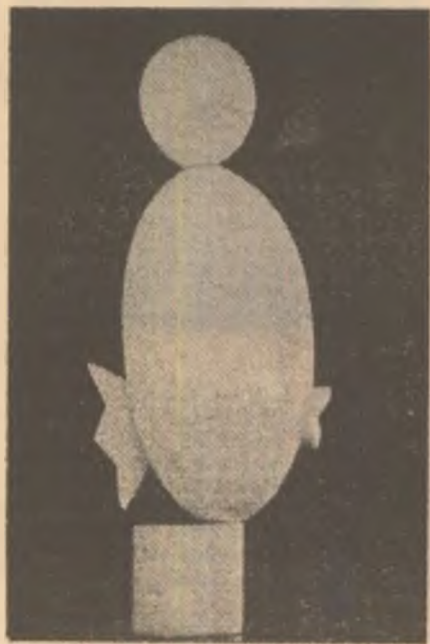
Care sînt sursele legitimității? Mai

înții de toate, omul, ca ființă creată, se plasează între un punct alfa și un punct omega, între Verbul creator și Verbul care va judeca. Legitimitate înseamnă a parcurge cu minimum de ocolișuri, a adopta drumul cel mai drept, între alfa și omega, de care îl poate vedea conștiința umană. Mai există omniprezentul respect al trecutului, al strămoșilor, al morților, al părinților, al nostru chiar, cei care am fost altădată. El generează prin acest respect, legitimitatea legăturii de sine și a legăturii naționale. Este apoi egalitatea tuturor oamenilor, care poate atinge în anumite privințe, ne spune Rousseau, o misterioasă, dar deloc ireală chiar dacă tăcută, unanimitate. Drumul către punctul omega — după expresia lui Pierre Teilhard de Chardin — nu este văzut însă de toți oamenii la fel. Legitimitatea comunității întru origine naște contradicții distrugătoare. Hotărîrea luată în comun poate fi marcată de grave elemente de corupere. Omul nu este exclusiv o ființă rațională. Erich Fromm ne spune că acest om trebuie îndrumat la un nivel psihologic profund, căci el nu este totdeauna capabil să-și aprecieze realist condiția — el nu știe, de multe ori, dacă este fericit sau nu („Man for himself“) și deci nu poate stabili dacă este sau nu îndreptățit la o decizie anume sau chiar la actul de angajare în vederea unei decizii. **Este neindoielnic faptul că legitimitatea nu poate veni decât din legitimitate.** Până unde poate merge și-ru condiționărilor? Până la a constitui o regresie înfinită? Totul pare confuz; să încercăm să punem cât de cât ordine în reflecțiile și în sensibilitatea noastră referitoare la legitimitatea lumii în care trăim și — de ce nu? — chiar referitor la legitimitatea noastră proprie.

Orice poate face obiectul judecății de legitimitate, pentru că orice se poate raporta la referențialul triaxial al semnificației, binelui și productivității (aceasta ca deschidere existențială). Prin dominanța, astăzi, a politicului asupra întregii vieți umane sîntem obligați să vedem, mai înții, situația legitimității în sfera actelor, structurilor și investițiilor politice. Putem face ușor o listă, măcar aproximativă, sub acest aspect, a priorităților vieții în România. Iată câteva elemente ale unui astfel de inventar: eliminarea, prin revoluție a regimului comunist din România — sau cel puțin a comunismului oficial — nu pune, în privința legitimității, prea multe probleme, însă pedepsirea foștilor dictatori suscită din când în când frământări în acest context, ținînd de procedura judiciară, după cum se știe. Întrebările majore, implicînd legitimitatea se referă, după cum ne este clar tuturor, la reformă, la punerea (sau nepunerea) sub acuzație a celor implicați în actele vechiului regim, la statutul social și politic al nomenclaturii comuniste, al securității și al membrilor de partid. Pe un loc de prim rang, în context, se află forma de guvernare — republicană sau monarhică — a țării. Contează apoi în conștiința noastră, acuratețea procesului electoral, situația televiziunii, distribuția rolurilor de conducere și mai ales identitatea persoanelor aflate în funcțiile de maximă importanță pentru țară. Aproape că nu există problemă politică în această țară, care să nu fi fost supusă — sub raportul soluției existente — unui examen, fie și doar implicit, de legitimitate. **Într-o țară cu o veche tradiție a unei anumite forme de guvernare și a unui anumit regim, întrebările despre legitimitate pot privi ocazional o persoană politică, o lege sau o decizie, dar nu mai mult. La noi ele privesc totul. Acesta este un aspect esențial al crizei noastre actuale. Nu este pus în discu-**

ție doar faptul dacă un act are consecințe bune sau rele, deschide sau închide perspective, dacă o structură politică este utilă sau dacă o personalitate este adecvată ca titulară a unei poziții oficiale — se contestă sau se apără frăși legitimitatea tuturor acestor. Faptul este foarte grav căci problemele binelui și răului, utilului sau inutilului se rezolvă din mers, pe cînd în fața unei crize de legitimitate datorită unui întreg popor este să oprească absolut orice acțiune, orice activitate, orice efort, pînă la rezolvarea dilemei fatale. Existența politică românească — precum și aceea din Rusia și poate, încă din alte câteva țări, va împieta asupra oricărei alte forme de manifestare națională și se va compromite pe sine dacă nu va soluționa problemele legitimității modalităților vieții noastre. Complicate fiind, întrebările referitoare la acest subiect nu li se răspund nicicînd, altfel decât printr-un apel la origini. Este un gen de fatalism, inert uman și foarte pozitiv — așa cum spunem că tot ceea ce vine de la Dumnezeu e bine venit, tot așa admitem tot ceea ce izvorăște din legitimitate este legitim și naște mai departe legitimitate. Omul, astăzi și totdeauna se mulțumește cu atât.

Nu există însă altă sursă primară legitimității decât consensul uman al solut. A existat mai întii sentimentul intim, al tuturor, necontrazis de nimeni, că oamenii le este comună credința. Aveau un drept legitim la această credință; nimic altceva nu le spunea mai mult, nimic nu reprezenta pentru ei un bine mai mare și nimic nu pune într-o mai autentică legătură cu lumea. Legitimitatea oricărui act profan venea din sacralitate și nu putea veni din nimic altceva. Interferînd cu principiul religios, principiul național etnic, al legăturii de sine a operat acesta, și mai operează încă, în sferea surselor legitimității. Combinația factorilor religios și etnic, în politică și în morală politică, a dovedit o deosebită forță căci a însemnat îmbinarea în realitate a transcendenței și imanenței. „Comună tuturor este rațiunea“ spunea Heraclit. Imposibil de neglijat ca factor de promovare a legitimității, rațiunea este socotită — o vreme — ca ireconciliabilă principiului religios și celui național. Din Iluminismul francez și pînă în vremea interbelică, a atît mișcări socialiste, se socotește că legitimitatea nu este legitimitate decât măsură în care derivă dintr-o singură sursă. Opozițiile în această privință sînt dure. În plus apar în scena luptelor pentru legitimitate, ideea dreptului de clasă, cit și aceea a comunității într-un inconștient, dreptul de a avea un nerepresat, dreptul deci la propriile instincte, mai universale decît însă rațiunea. **Unul din principalele cășguri politice și morale ale lumii moderne este relativizarea bazelor legitimității cu menținerea deplină a exigenței privind existența lor. De acest câștig, o țară ca România, aflată după îndelungată și profundă criză de legitimitate, ajunge să profite însă foarte incomplet.** În momentul actual în lume operează egal și este acceptată fără importante rezerve — în țările cu astfel de tradiție — legitimitatea monarhiei, derivînd dintr-o bază națională și, eventual, religioasă, legitimitatea parlamentelor alese, și a președinților alesi ca urmare a hotărîrilor individuale însumate (cu originea lor în același timp rațională și inconștient — în rațională), legitimitatea unor conducători teoretici, ca și altele generate de toate aceste structuri politice. Nu se mai acceptă, căci nu are cum să se accepte legitimitatea printr-un statut de clasă (căci acesta fragmentează poporul) nici pe seama factorului național, cîm

acționează dincolo de limitele naturale ale spațiului național respectiv, iar în interiorul acestuia se manifestă ca instrument de dominare al altor naționalități. Ar fi o contradicție în termeni să vorbești de legitimitatea unei dictaturi de clasă, sau a unei dominații naționale, sau de orice fel. Legitimitatea nu se poate sustrage — încă existând — principiului lui Jean-Jacques Rousseau, exprimat în „Contractul social”, și anume că acest contract, deci statutul legitimității nu se întoarce nici măcar împotriva unui singur om.

Și totuși remarcăm că sursele acceptate ale legitimității în lumea modernă sînt multiple dar că această legitimitate, consolidată în principiu, este totuși relativizată în concretul ei. Ce să însemne acest fapt? Înseamnă un singur lucru: că astăzi legitimitatea este dată de consonanța reală, profundă, implicînd conștientul și inconștientul, individuale și colective ale membrilor unei națiuni, ca și a națiunii ca ansamblu cu structurile politice constituite și cu acțiunea și activitatea acestora. Această consonanță poate fi resimțită conștient de toți ori numai de unii, sau să fie prea puțin recunoscută și totuși să existe. Precum propune Fromm în „Man for himself” pentru a ști ceva despre noi nu trebuie doar să ne întrebăm despre noi înșine, trebuie să ne investigăm, să ne analizăm. Desigur, niște alegeri libere sînt nu legitimitate însăși dar, oricum, premiza inevitabilă a legitimității politice. După acestea trebuie să stabilim clar care este relația dintre națiune și organizația sa politică.

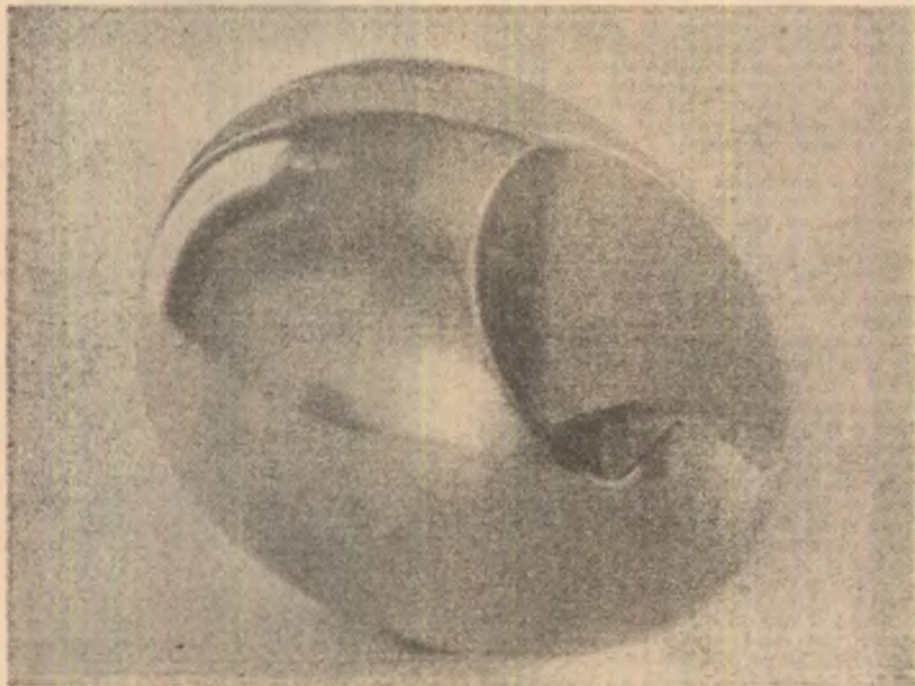
Există un viciu profund al politicii românești post-revoluționare, sugerînd puternic imaturitatea noastră, a tuturor: se studiază politica puterii și a formațiunilor opoziției, se cercetează trecutul, prezentul și viitorul configurațiilor politico-economice, se cercetează tot, dar exact ca în timpul comunismului, nu se studiază și nu se cercetează națiunea, exemplarul tipic sau măcar mediu al acestei națiuni. Păcatul acesta îl împărtășesc egal guvernării și toate formațiunile opoziției. Sînt poate cunosători mai exact ai omului de azi al acestei țări, autoritățile de nivel local sau administrativ-economic și șefii sindicali; este greu de estimat capacitatea, în această privință, a SRI-ului, dar oricum, nu în sarcina acestor trei grupe de autorități ar trebui să cadă cunoașterea reală și profundă a națiunii. Că politica — de toate nuanțele — vrea binele acestui popor fără să îl cunoască decît foarte vag (oamenii politici sînt parte a poporului, precum noi toți care scriem, citim și muncim, existăm, dar noi nu ne cunoaștem cu adevărat, individual și național. În această penumbră post-comunistă) este evident după surpriza produsă multora de alegeri, după pasivitatea parțială dar încă severă, cu care poporul primește și reforma dar și acțiunile politice de opoziție, după scăderea receptivității față de presă (fără o scădere paralelă a interesului pentru carte, ba chiar cu o creștere a acesteia), după fluctuația incredibilă a popularității unor personalități publice, după toate acțiunile greviste. Dacă este adevărat că legitimitatea este dată de coerența structurii și acțiunii politice cu ființa și voința națională, atunci trebuie să recunoaștem că știm prea puțin despre legitimitatea a tot ceea ce există aici. Singura sursă incontestabilă a

legitimității în România de azi este Revoluția și pe această bază — a unei totale comuniuni a națiunii reale, excluzîndu-i pe cei care au încercat să îi înăbușe voința — se poate declara dreptul nostru legitim la anticomunism, la o conducere rezultînd din alegeri, la pluripartișism, la libertate de mișcare, de exprimare, de posesiune — pe scurt aderența noastră la drepturile omului, și voința de a exclude ceea ce le împiedică să se afirme. În rest totul referitor la legitimitate poate fi încă subiect de discuție. Nu am conferit pînă acum semnificația suficientă ideii de legitimitate în România. De ce? Pentru că admirăm și criticăm în necunoștință de cauză. Trebuie să cunoaștem ființa omului de aici, nu prin rare, vagi și parcă nu foarte dezinteresate sondaje de opinie, ci printr-un interes profund pentru adevăr. Adversarii politici trebuie să se studieze reciproc în chip matur. **Aproape nimic nu este foarte legitim în România — dar nici nu poate face obiectul unei contestări de legitimitate — pentru că acceptăm, măcar din grabă, să fim ignorați.**

Structurile politice și acțiunea politică vor trebui să reflecte pulsunile și instinctualitatea noastră firească, un id specific, avînd drepturile sale. Care este acesta? Vor trebui să reprezinte eul concret al omului de aici; poate deja o și fac. Cine știe? Cine cunoaște profund, sau măcar satisfăcător acest eu? Un eu care a fost umilit și deci, cu siguranță, și-a creat un ideal „un super-ego” mai înalt și mai pur. Care să fie oare acesta? Neglijată și dezeducată, personalitatea românească nu a putut crește decît contradictoriu. Cum i se pot împăca, sau măcar îmblîzi, contradicțiile? Nu știm — și deci nu știm nu doar ce este și ce nu este legitim în realitățile politice românești, dar nici cum putem crea legitimitate pe acest teren. Să pornim rapid înspre a ne cunoaște, intens, utilizînd însă nu doar pasiunea ci și cele mai subtile mijloace de cercetare. Pînă atunci criticile nu sînt politice, în indiferent ce direcții ar merge și de la cine ar proveni, ci cu totul plîngerii, Fantasma sau calomniile, sau vorbe inutile, sau preambuluri la rechizitoriile penale (căci doar criteriul juridic are, principal, obiectivitate aici, acum).

Omul însuși, ca ființă individuală aptă să se cunoască pe sine are de dat legitimitate faptelor sale. Altminteri, într-un act de decizie, el nu alege propriu-zis, ci doar exprimă simbolic forțele haotice care îi bîntuie inconștientul. Mișcarea de autocunoaștere trebuie să provină însă din partea tuturor forțelor politice. Dacă ele nu se vor dedica unei investigații concrete și complete a naturii ființei noastre naționale și statale, viitoarele alegeri nu vor da un statut mai înalt de legitimitate organizației politice românești, ci vor deveni sursa altor crize. Cel care va cunoaște cel mai bine națiunea va fi cel care va conduce; fie ca acela să aibe și moralitatea necesară spre a o unifica sufletește, în spațiul valorilor maxime pe care ea le poate cultiva. Într-o istorie de acum mai fericită. Acel om, acei oameni, acel grup politic vor trebui să știe să fie modești, acceptînd despre semenii lor și despre ei înșiși adevărul, nu totdeauna idilic, dar nici atît de rău încît să se poată profila de el, îndelung, în scopuri ilegitime.

Caius Dragomir

ruxandra niculescu

Tatăl meu fierarul

Mi-e dor de tine care mi-ai fost tată
în trecut în vis în altă viață
acum brumă, negură, dimineață.
Ești nevăzut, neauzit, numai lacrimile
de acolo

ard aerul de ac
și tu citeodată cînd intîlni prin somn
brațele reci de urzici.
Știu, nu vrei să mă sperii și chiar
nici nu mi-e teamă
de oasele tale, de singele tău
de aramă.

Știu că ești departe, în roșia vale
cu toiagul de ceață în miini
intors la metale.

Pomul umbrei

Aerul scîrție prelung ca o cumpănă
de care atîrnă găleata plină a lunii.

Eu mă apropii furis, cu părul
ca un roi de albine.
Unde sînt miinile tale subțiri?
Cine ți-a smuls pomul umbrei, vecine?

O, suflet, ce întuneric
nu ne putem vedea.
Ca-ntr-o fereastră prin mine
s-a uitat cineva.

Ritual

Ne-om dezbrăca de piele
și-o vom lăsa
pe malul apei
ca pe-o mană.

Vom fi doar umbre
saci plini cu noapte
duși departe de bivoli
cu spinările late.

Cine va deșira firul
singelui ca pe-o lină
și ne va număra pe degetele
de la o mină?

Dulapul

Eram prea singuri în acest început
de toamnă
cu un scaun o masă și peretele gol
unde ar fi avut loc un dulap.
Din cărți în loc de cărămizi
puteam clădi o casă.

Vezi tu, mi-ai spus, mai bine aveam
un dulap
credincios, răbdător pe labe, trosnind
din închieturi bătrine.

Un dulap ca un urs care s-ar mulțumi
cu mierea luminii de toate zilele.
Un dulap de stejar ca un duh al
pădurilor

căruia să ne putem ruga.
Serile trupul lui întunecat
ni s-ar părea că respiră.
Doamne, e atît de greu să ne dai un
dulap

un suflet de lemn
care să mormăie din cînd în cînd
în liniștea noastră?

Interior

Frica doarme în colțul casei
ca un ciine incolăcit la foc.
Tu dai muzica foarte încet.
Ocupi cît mai puțin loc.

Miroase a foi arse, a toamnă.
Aud vag zgomot de pagini.
După un timp toate cuvintele scrise
se transformă-n păianjeni.

ANUL NOU ACASĂ

Crezi că ai să poți deschide porțile? (Rancioasă, ironie, răzbunare...) Ori lași mașina în drum?

Șerban coborî, netulburat de cuvintele Andei. Singurul lucru care trebuia să-l emoționeze era că ajunsese acasă. Privi împăcat în jur: toate se aflau la locul lor; școala veche — vizavi, biserica, ale cărei turle treceau de acoperișul școlii — mai în spate, ripa cu salcîmi de la răspintie, frasinul de lângă gard... O să aibă vreme să le cerceteze pe îndelete. De-asta făcuse atîta drum... Veni în fața porților: într-adevăr, se îndoi el însuși că va putea să le dea în lături. Păreau înclinate, gemeau în zăpada înghețată, în afara faptului că, nemăfîind deschise cine știe de cînd, le înțepenise timpul. O să le ia cu binîșorul, ca să reușească. Mai întii, să le dea răgaz să-l recunoască și ele, pe urmă să-i priceapă gîndul. Și să se lase cu blîndețe pe mina lui. Da, un pic de răgaz; de altfel, nu era nici o grabă.

Din curtea dinspre deal de școală, ieși o femeie care se îndrepta zorîtă spre el. — Bună ziua. V-am adus cheia de la casa. A lăsat-o Călina la noi. Știe că veniți... să puteți intra.

— Mulțumesc... mulțumesc!
— Mai multe cuvinte nu izbuti să lege, deși simțea dorința unui dialog. Vecina asta îi era străină. Pe bărbatu-său, Georgică al lui Necula, da, îl știa. Învățaseră împreună la primară și, oricît de rar l-ar fi mai văzut după aceea, nu putea să-l uite. Dar ea, care fusese adusă de prin Trepeni, făcea parte dintr-altă lume. Iar pentru lumea nouă din satul lui, ca de altfel și pentru lucrurile noi, cum era chiar casa lui Georgică de peste drum, avea nevoie de altă înțelegere.

— Călina cu mine ne încredem una într-alta... și cînd ea stă vara pe aicea ne avem foarte bine.

— Așa trebuie... așa trebuie.
— Mi-a trimis vorbă să dau fuga îndată ce sosit... să nu vă supărați că nu e nimeni... și să vă ajutăm dacă nu vă descurcați singuri.

Două semnale scurte de claxon, și neruvoase va să zică, puseră capăt convorbirii. „Ce face?” îl întrebă Anda prin senne.

El virî cheia repede în buzunar și se întoarse la porți. Să le deschidă, în fine. Întinzînd mina peste poarta cea mică, bijbii să găsească minerul de fier; și trase, apoi împinse cu șoldul. Porțile scriși și se desfăcu de câteva palme. Avu loc să se strecoare înăuntru. Zăpada sclipea neatînsă, cit ținea curtea. Imagine se lăna, amețitoare. Îl cuprinsese deodată o mare înflorare. Ce căuta el aici? Se uită de jur împrejur să descopere, să redescopere tabloul fixat pe retina lui într-o copilărie îndepărtată sau măcar elemente ale acestui tablou... Casa bătrînească, finarul, șura, acoperite toate cu zăpadă, păreau ireale și stranii. Zăpada aceea, nevătămată pe undeva, nerăscolită de nici o urmă de picior, îi lua mințile. Așa ceva el nu se așteptase să vadă. În acest loc nu se aștepta nici el să vadă pe cineva pătrunzînd pe neanuntate. Să-i elatine nemiscarea. Să-l strîbească strălucirea. Era un teren interzis. Lui Șerban îi fu aproape frică să mai facă vreun pas. Sau, în orice caz, nu înainte de a l se da un semn, de a primi un îndemn. Așteptă acest semn ori îndemn...

Atunci Anda claxonă a doua oară. scoasă din răbdări trezindu-l din reverie. Ce se întimplase? O adusesse acolo... bine... acum ce avea de gînd? Rămăsese nemîșcat, contemplînd paradisul pierdut? Ia să-și vină în fire!

Și se dezmetici, desigur. Apropiindu-se de locul unde se aflau împreunate porțile cele mari, pipăi dragul gros, petrecu prin urechile de fier, încercă să-l clințosească, părea că merge și chiar vru să iasă de tot; la fel fu ridicată, încet-încet, brățara care încercuia capetele porților... iată, lucrurile acelea vechi îi dădeau ascultare: Anda n-o să înțeleagă niciodată ce înseamnă asta... trase de porți, care trosniră gheata, dedesubt: o diră rotundă se desenă pe zăpada netedă, apoi altă diră rotundă. După ce fu adusă și mașina înăuntru și după ce coborîră Anda cu băieții, se înmulțiră destul urmele pe zăpadă, iar curtea, care-l impresiionase pe Șerban cînd l se arătase așa încremenită, se umplu de viață. Copiii porniră să alerge și chiar să se trîntească pe jos. Iliș îndosebi. Anda însăși începea să se obișnuiască. O să le pară bine că au venit la Bîrseni, speră Șerban. Măcar că îl urhise foarte greu încoace.

Împingînd porțile la loc și lăsîndu-i pe ai lui în curte, se îndreptă spre casa și-o deschidă. Urcă cele cinci trepte,

ninse, păși pe sălța îngustă și se opri la ușă. O descule și o dădu la perete. Întră în gangul de la vatră. Nu era nimic schimbat față de ce știuse totdeauna, față de ce văzuse și în rîndurile din urmă, cînd mai venise pe acasă. Corlata, vatra, cuptorul, gura sobei, hornul, prin care zărea cerul... Deschise ușile, spre cele două odăi. În fiecare cite un pat, cite o masă cu niște taburete, lăzile de țoale, sobele... Da, nimic schimbat. Doar că acum întreaga casă era înghețată. Iar unui străin i s-ar fi părut grozav de neprimitoare.

— Șerbane, tu ai de gînd serios să ne culci la noapte, pe mine și pe copii, în ghețării asta? o auzi pe Anda în spatele lui.

Nu voia deloc să-i dea pace cu întrebările ei rachiunoase și sarcastice, cu care parcă urmărea să-i rețeze orice entuziasm. De fapt, să-i demonstreze că nu fusese deloc inspirat cînd hotărîse să-i aducă aici, în toiu iernii. Numai fiindcă i se făcuse lui dor, așa, deodată, de Bîrseni; să respire aerul de acasă, să colinde drumurile și potecile, să-și întâlnească vechii prieteni... Îl spusese; să vină singur, dacă ține mortis... și să răde pe pielea lui. Nu sa-i tirască și pe ceilalți după el.

— Te-am întrebat ceva... nu răspunzi? — Așteaptă puțin și ai să vezi... De ce nu ai răbdare?

Trebuie să faci urgent focul, să ducele sobele, să simți și ei, Anda cu băieții, cum miroase o casă încălzită cu lemne.

Ori de cite ori le propunea să-l urmeze la Bîrseni, le promitea să le arate lucruri pe care nu le mai văzuseră. Și, într-un fel, le arăta chiar, dar nu reușise încă să-i distige pe deplin pentru acel loc „neasemuit”. De fapt, de două ori mai veniseră aici împreună... Era prea complicat: patru ore cu trenul pînă la Drăgășani, apoi cu un autobuz prăfuit pînă la Casa Veche, iar de acolo, vreo doi kilometri, pe jos, peste dealuri. El nu-și putea face iluzii că în aceste condiții ai lui se vor lăsa convinși să mai vină la Bîrseni și a treia oară. Dar uite că de cîrînd își cumpăraseră mașina. Și, deci, încotro s-o pornească la un drum mai lung?... O, nu! sărise Anda. Iarna, prin gîrlele alea?... Ne infundăm de nu ne mai scoate nimeni de acolo pînă la primăvară... Avea dreptate, poate. „Tu ai curaj să ne urci pe noi în mașină și să ne cari atîta cale, să ne zdruncini prin coclaurile tale... ai curaj?” Și tragem vreun folos?... Dacă era vorba de curaj și de coclaurile lui, nu se da înapoi. Iar cit privește folosul... ce să le mai spună?

O lăsa pe Anda cu grîlile ei și ieși să spargă lemnele pentru foc; și-i dea zor: avea atîta de trebăluit pînă să-l vadă pe ai lui liniștiți... și nu putea emite nici o pretenție să-l ajute. În neîndeminarea lor, mai rău l-ar fi incurcat. De altminteri, de fiecare dată cînd o smulgea pe Anda din mediul ei și o aducea la Bîrseni, ea devenea complet neajutorată. Nu știa pe ce să pună mina. De aici și nervii, și reproșurile cu care îl copleșea. Ca atare, el nu i-o lua în nume de rău: dimpotrivă, își recunoștea în sine vinovăția de a fi pus-o într-o situație stingheritoare. Îl respecta irascibilitatea pînă treceau ceasurile „de acclimatizare”. Apoi, ea se dezmoțea, se descurta, se dezînhiba... și aveai cu cine te înțelege.

Trase din grămada de lemne două trunchiuri groase de salcim, le scutură de zăpadă și le tîri lângă butuc. Își luă elan și începu să despice primul trunchi, apoi să urce spîrturile pe butuc și să le rețeze. Obosi repede, i se muiaseră brațele (ca la bătuț covoarele), dar trebuia să-i placă — și bineînțeles că-i plăcea: nu tăia lemne în fiecare zi! —, de aceea oboseala îl trecea neabăgată în seamă, desolînd și rețezînd alte trunchiuri. Pînă cînd înăuă un maldăr bun de rețevele. Își admira isprava încîntat. Se înfierbîntase și se simțea în stare (i se trezise o poftă teribilă) să mai înalțe încă un maldăr asemănător. Dacă ar fi avut de făcut numai asta... Se ciuci lângă lemnele tălate și se apucă să le chitească pe braț; simți pătrunzîndu-i în nări mirosul lor jilav, dulce-acrișor. Inspiră adînc. Să îl fost numai acest miros și tot s-ar fi considerat răsplătit pentru drumul străbătut pînă aici.

Întră în casă și depuse lemnele sub horn, la gura sobei. Acum ar fi fost simplu, dacă s-ar fi mulțumit să încropească un foc la repezeală. Dar plăcerea lui n-ar fi fost întreagă dacă nu construia focul după reguli speciale: o piramidă perfectă din surcele, așchii și scurtături, suprapuse radial după felul și grosimea fiecăreia... Vara, cînd pornea cu ai lui în drumeții prin munți, momentul cel mai așteptat al tuturor serilor îl constituia ațîțarea focului și veghea, pe urmă, în jurul cărbunilor de jar, pînă la ceasuri tîrzii... Turnă gaz și scăpări chibritului. Flăcările izbucniră instantaneu, scînteile țîșniră cu violență, iar lemnele

începură să trosnească. În camera în care se afla soba cu plită, procedă în același fel. În sfîrșit, focul ardea volos în toată casa. Îl vedea, îl auzea, îl miroșea.

— Acum, Anda, vei avea căldură. Poți să aduci cu Sergiu lucrurile de la mașină. Eu îl iau pe Iliș, ca să nu te încurce, și mă duc la apă.

Nu mai că ăla micu nu prea se învoia să-și lase loaca și să-l însotească.

N-o să fie degeaba, îl ademini Șerban. Cîți stropi de apă se vor vărsa peste marginile găleților, atîția lei vei căpăta.

Așa da, sări copilul în sus, încurajat de perspectiva ciștigului, dar jubila în sinea lui și Șerban, care știa că poate să lasă nepăgubit dacă voia, dacă își punea mintea. Însă mai ales ținea să-l aibă pe Iliș cu el în alt scop: ca să-și stimuleze amintirile, să fie obligat să povestească, să arate ce este acolo sau dincolo, să se înflăcăreze. să facă promisiuni... Dacă o lei pe aici, pînă ripă, ajungi în gîrla Bîrseni... În casa asta cu aplecătoare, aproape o ruină acum, a fost altădată o cooperativă prosperă, în care năvăleau copiii de la școală, în recreații, să cumpere caramelle... Uite, la vară am să te las să culegi flori din teii ăia... Mîine am să te urc cu mine la turla bisericii, să-ți arăt clopotele și să vezi cum e cînd te afli deasupra lumii... Toate aceste itinerarii în trecut sau în viitor îl încitau pe Iliș, care ar fi vrut chiar atunci să urce în turla bisericii ori să se afunde prin ripă. Fără să mai punem la socoteală că la fîntina din vale, de la gîrlă, se certau care să scoată apă; iar pe jos era ghetuș să-ți spargi capul.

Gata, începea rătăgăgul; Iliș pînă dea cele două găleți să numere stropii care ar fi sarit peste margini și să-și distige banii. Dar apa se clătina exact cit să nu dea pe dinafară. Afurisit varu! Ce faci, tată?... în chipa urmatoare, Șerban pierdu însă dintr-o dată o sută de lei. Trebuia să se ferească într-o parte, să facă loc mașinii care venea din spate sulind panta. Și măcar că mașina avea acum pe undă trece, șoferul tot catadicea să-l claxoneze. Și încă foarte imperativ. Deschisese și geamul.

— Șerbane, tu ești, mă?

Se concentră să-l recunoască pe bărbatul de la volan.

— Șerbane, măi, să trăiești!... Iartă-mă că nu opresc în coasta asta, mi-e frică să n-o mai pornesc din loc, dar vorbim mîine neapărat... să trăiești!

Nu era, domnule, Stelian Manole, colegul lui de elementară și de liceu, cu care nu se mai întâlnise cam tot de pe atunci?

— Tată, îmi dai suta... tată, îmi dai suta! sarea Iliș bucuros pînă într-al nouălea cer.

Și Manole, ăsta, venea să-și vadă coclaurile, tot așa, în toiu iernii?... Să mai zică Anda acum că nu are el frați care să-i semene și nu are cu cine se lua de mină. O să-i facă, musai, cunoștință cu Manole. Să implinească acesta demonstrația a ceea ce însemnau Bîrsenii, dacă el nu reușise să fie destul de elocvent... Ce noroc să se stie solidar cu acel Stelian Manole!

Urcă la deal, exultînd, fîr să mai țină seama la strigătele biruitoare ale lui Iliș, care aduna intruna butele în urma lui. Lăsă gălețile jos, în creasta dealului, în dreptul casei (al caselor) lui Costin Iliescu, gestionarul noului magazin. Adăstă un minut, privind gospodăria miraculos de înfloritoare a gestionarului. Construcții trainice, gard de ciment cu porți de fier, fîntină în curte...

— Ati mai venit pe acasă, dom' Șerban? Ieși Iliescu pe poartă, cu direcția magazin.

— Am mai venit.
— Vă cheamă locurile.
— Eh... ne cheamă. Ce să facem?
— De ce n-ați intrat să luați apă de la noi și ați coborît tocmai la gîrlă?
— Păi, nu știți dumneavoastră, cea mai dulce apă e aia de la fîntina cu care ești învățat.

— Asta așa e! Încuviință Iliescu rîzînd. Și apoi, îndepărtîndu-se: Vă așteptăm pe la noi... cînd poștiți.

Întră acasă, încă două popasuri; o dată cînd o întâlni pe Leana lui Căruțașu, care mergea și ea la apă, cu vatra, și a doua oară cînd vorbi cu Bălășoiu, vicepreședintele. Același întrebări, că i s-a făcut dor de Bîrseni, că și-a adus copiii să vadă și ei, că doamnei îi place?... și același răspunsuri, că da, da.

Iliș își pierduse răbdarea.

— Haide, tată, ce te oprești mereu?... Vrei să uit de bani?

Acasă îl pîri Andei cum tărăgănase pe drum, cum se întinse la discuții cu oamenii... că pe aici toți te cunosc și vor să știe ce mai faci. „Dacă nu eram eu să

trag de el...” Dar Anda își lepădase mohoreala aia nesuferită: cit llosiseră ei nu stătuse deloc degeaba: adusesse cu Sergiu lucrurile de la mașină, agățase în culele de la ușă citeva umerase cu haine. Instalase televizorul pe masă, mai pusese ea însăși lemne de foc flîndcă sobele duceau din răspuțeri, cărase pînă și bradul înăuntru și-l sprîjinise într-un colț.

— Pentru că ar trebui deja să ne apucăm să-l împodobim. Ce ziceți?... Să căutăm un suport pe undeva.

Nu se pomenise niciodată brad de Anul Nou în casa asta bătrînească. Și deci nici suport pentru el nu avea unde să se găsească. Se împodobeă asemenea brad, în vacanța de iarnă, numai pe scenă, la școală. Și se stringea copilăriea, curioasă, din tot satul să se minuneze. Dar cînd îți venea rîndul să primești darul din miinile aceluia personaj extraterestru, mai degrabă ai fi rupt-o la fugă. Moșul cu barba și mustățile de vată, înfășurat în pelerină roșie, sub care nu aveai cum să-l bănuiești pe învățătorul Bîrsan, îți trezea fiori de gheață. Abia ghionturile părinților izbuteau să te convingă să te apropii, să îngaimi poezia de rigoare și s-o ștergi apoi cît mai repede din loc. Uf, ce mai nădușeli îți și-roiau pe la temple și pe spinare... Trebuia să ajungi în clasele mari ca să și se dezvăluie tot tilcul.

Pentru Iliș, taina lui Moș Crăciun se relevase mult mai devreme. De cîțiva ani, copilul participa chiar el cu tot sirgul, alături de ceilalți, la împodobirea pomului de iarnă, iar cit privește cadourile, ca să nu lasă supărări, prefera să se asigure din timp și să le sugereze părinților ce să-i cumpere.

Luîndu-l așadar pe Șerban de mîna, îl grăbi să mesterească o cruce de lemn, ca să pună bradul pe picioare... Se apucară, cu febrilă candoare, să-l anine bețele de crengi, globuri și luminări, ghirlandele din hîrtie glasată, bomboane și artificii... Li se băteau miinile care mai de care... Treaba asta, ce putea fi lăsată pe seama copiilor. Îl insuflătea și pe cei mari.

— Incepe să vă placă aici, dragilor? supralicită Șerban euforia acelor clipe.

— Da! veni răspunsul prompt și prelung al copiilor.

— Dar ție, Anda?

— Lasă că mi-ai dat atîtea emoții cu drumul...

— Atunci, însă acum?...
— Acum e bine, fii liniștit.

— Băieți, zise Șerban (prin bîdieți, în asemenea momente, o includea și pe Anda), vă promit că am să vă fac să fiți ciștigați pe deplin de Bîrseni.

Ajunseseră la punctul cel mai palpitant, așezarea pachetelor cu „surprize” sub poala bradului, cînd răzbătu de afară o larmă vioasă, care le porunceă să iasă din casă.

Mîine anul se-nnoiește, Plugușorul se pornește Și începe a ura, Pe la case-a colînda...

— Voi auziți ce aud eu?

— Pocnete de bici și clinchete de clopoțel...

— Au venit și la noi cu plugușorul... e o mare cinste... haidem să-l primim!

Colindătorii umpluseră curtea, spectacolul se desfășură o vreme după ritual, dar deveni evident apoi că, citînd interesul pe chipul gazdelor, ei își dădură drumul și se ambiționară să arate tot ce știau, se îndîrjiră și se încinseră, țînd cu dinadînsul să se întrecă pe ei înșiși, preluau urările unii de la alții, li se a-prinseseră fețele, își împleteau bicele în aer și olosetele lor luaseră foc. Isi olimbară plugul prin curte cu fală, își sunară zurgălăii... răspundeau bucuriei gazdelor cu propria lor bucurie.

Vintilă Horia

MISTICA EXILULUI

după cum autorul însuși mărturisește într-o pagină de jurnal, două sînt temele din care se nutrește opera lui Vintilă Horia: exilul, cu al său rol formativ, pe plan omenesc și, cu atît mai fecund cu cît durerea dezrădăcinării e mai mare, mai plină de semnificații revelatoare, pe plan literar, precum și iubirea, în dubla sa ipostază, profană și sacră, prima fiind cea dintîi treaptă inițiativă a celei de-a doua. De aceea, evoluțiile personajelor sale predilecte, mari exilați ai culturii precum Ovidiu (în Dumnezeu s-a născut în exil, premiul Goncourt pe anul 1960, decernat nu și atribuit, datorită unei infernale cabale), Platon (în A șaptea scrisoare), filosoful Boetius, întemnițatul din Ravenna (al cărui exil interior este reluat în Persecuți-l pe Boetius!) sau Dante, căruia îi sînt dedicate și cîteva eseuri de o mare complexitate a cuprinderii, se circumscriu acestor două mari teme, ca într-un ritual repetat la infinit.

Cu atît mai interesantă ne apare opera de confesiune metatextuală a lui Vintilă Horia, intitulată, nu întimplător, Jurnalul unui țaran de la Dunăre. Nu întimplător, fiindcă în acest prototip autorul regăsește virtuțile primordiale — iubirea, credința, rectitudinea morală — ale speței umane, calități pe care evoluția istorică a omului modern tinde să le aneantizeze irevocabil. Expunindu-și frământarea interioară, de o tensiune pe care numai marii creatori o ating, Vintilă Horia se sacrifică exponențial pe altarul unei mistice superioare, aceea a căutării drumului ascuns către perfecțiunea morală a eternității, precum, în cel mai faimos roman al său, Ovidiu se îndreaptă către intangibilul Kogaionon.

Joi, 17 (Madrid)

Am terminat de citit, în trenul care mă ducea la Madrid, Zgomotul și furia. Figura lui Ben, idiotul, pe care Faulkner îl concepe, în prima parte a romanului, ca pe o oglindă a lumii, mă făcea să mă gîndesc, cu cîteva zile în urmă — m-am trezit ieri dimineață cu această corespondență în minte — la Alecu M, degeneratul care a împărțit soarta noastră timp de nouă sau zece luni în taberele de la Krumhubel și Maria Pfarr. El nu protesta, nu urla; era mult mai normal decît Ben, diferența față de ceilalți constînd în simpla supunere la ordine. Spiritul său supus era aidoma gambelor sale prea slabe, inconjurate de moletiere. La șaisprezece ani, avea trăsături de bătrîn, în timp ce spiritul nu-i permitea alt efort intelectual decît acela de a umple niște caiete cu desene reprezentînd scene western, foarte naive. Îi plăcea să se joace cu copii de zece ani care îl acceptau, de altfel ca pe unul de-al lor. El se situa între două lumi, la limita copilăriei și cea a virștei mature, fixîndu-se pentru tot restul vieții pe această frontieră abstractă, care nu vroia să semnifice propriu-zis nimic, ca orice altă frontieră artificială. El era, totuși, un produs al vieții. Chipul mamei sale reflecta limpede această tragedie, cu forța rigidă și insuportabilă de a vedea o mască etruscă mișcîndu-se printre ființe vii. Ea fuma și bea, fără întrerupere, încercînd să se ascundă în spatele unei măști total false, care nu făcea decît să sporească tragedia. Nu aveam copii în acea vreme și nu reușeam să sesizez intensitatea atroce a acestei drame biologice și spirituale care-i încerca pe cei doi părinți, germani, care erau veri și se căsătoriseră din dragoste. Abia azi, după douăzeci de ani, prin idiotul lui Faulkner, acest trio de dannați mi-a apărut în adevărata-l lumină.

L-am revăzut, în această după-amiază, pe prietenul meu, filosoful A.M.A. Comentăm împreună destinul meu de rătăcitor pe pămînt. Îi spun, după cîteva minute de suetă:

— Nu reușesc să-mi găsesc liniștea. — Asta-i liniștea ta interioară, îmi răspunde el, cea care te obligă să-ți schimbi mereu locul.

O fi adevărat? Nu cumva aceste deplasări neîntrerupte — România, Italia, Germania, iarăși Italia, Argentina, Spania, Franța, din nou Spania — reprezintă un război exterior, un fel de expediție a celor Zece Mil, un Anabasis destinat să conserve sau să echilibreze liniștea mea interioară? Ar fi prea frumos. Am fost convins, pînă acum, că eu mă aflam în căutarea unui Pămînt al Făgăduinței, asemănător cu cel pe care îl pierdusem. Aveam peste tot iluzia de a-l fi regăsit, apoi, odată trecut clipa primului entuziasm, îmi roadeam friul pînă-n clipa în care întrevedeam un nou liman al speranței. Mă năpusteam aici, beat, de promisiuni scrijelate-n aer. Și jocul rein-

cepea, la fel de zadarnic ca și precedentul. Fiindcă nu există decît un singur Pămînt al Făgăduinței, acela unde ai învățat să trăiești.

Luni, 21

Anul Nou va sosi aici în cîteva zile, cu tot ceea ce lumea a adăugat din bucuria profană acestei sărbători, care a zguduit toate ceremoniile fastuoase străvechi. Sărbătoare a copiilor, a tuturor celorlalți asemenea lor, în măsura în care nu și-au epuizat copilăria. La Aldești, noaptea, lupii urlau în fața ferestrelor și eu regăseam, în ziua următoare, urmele trecerii lor, amestecate cu altele, aparținînd cîinilor, iepurilor, păsărilor, pierzîndu-se în depărtare cu o caligrafie misterioasă. Mă pasiona să mă aplec asupra acestor hieroglife pentru a încerca să le descifrez. Citeam aceste semne ca pe niște litere înscrise într-o carte magică și imaginația mea de copil construia în consecință povești fabuloase, urmăriri cu sâni, focuri de pușcă, ascunzători fără fund, ducînd „pe celălalt mal”, ca-n basmele noastre, adică într-un dîncolo ușor accesibil. Imensitatea imobilă a unei păduri a rămas gravată cu claritate în memoria mea. Tatăl meu mă ducea uneori cu sania și între noi se afla o pușcă de vînătoare, sub subă, la picioarele noastre. Totul era alb pînă-n zare și nu răzbătea nici un semn de viață, în afara urmelor misterioase care interesau drumul nins. Zurgălăii cailor păreau că vibrează într-un imens glob de gheață. Din acest peisaj emana un parfum pe care nu l-aș putea descrie și care nu era, poate, decît uluitoarea puritate a aerului, ușoara respirație a zăpezii. L-am regăsit mai tîrziu la Ernst Wickert, Eduard von Keyserling și Boris Pasternak, singurii scriitori care știu să descrie miracolul încremenit al zăpezii. Și de fiecare dată cînd străbat o pădure iarnă, ridic capul ca un cîine ca să adulmec zările, în urmărirea acestui parfum îndepărtat. Mi se întîmplă adesea să-l regălesc și atunci îmi abandonez brusc vîrsta și prezentul, ca să mă reintorc la Aldești, unde nimic nu s-a schimbat.

Copiii satului veneau să cînte noaptea în fața porții noastre, îi lăsam să intre și le împărțeam nuci, mere, bomboane și biscuiți. Ei intrau în contact, acasă, cu grajdul și cu pielea de oaie, iar mie îmi plăcea acest miros de creșă, rămas în veșmintele și în părul lor, asemenea aerului proaspăt de afară, aerul cu parfum ciudat al iernilor din copilăria mea. Dacă vă veți găsi pe cîmp într-o zi de decembrie, aplecați-vă și veți simți acest parfum degajîndu-se din părul copilului vostru. Veți fi, în acel moment, la fel de fericit ca el, adică îi veți împărtași bucuria de a trăi.

Miercuri, 23

Inautenticitatea istoriei. Un drum fals. În același timp adevărat, în sensul în care și Iuda era real, în calitate

de instrument ales pentru ca Fiul Domnului să-și poată actualiza apariția, adică moartea Sa. Nimeni n-a putut să evite participarea la istorie, una dintre cele mai mari tentații existente. Evoluția istoriei, numită și Progresul, ar trebui să fie concepută în chip de cădere rușinoasă și inevitabilă. Importanța lui Pius al XII-lea, care proclama, în 1950, Dogma Înălțării Mariei în plină dezlănțuire „progresistă”, oferind oamenilor posibilitatea de a spera într-o nouă încarnare, care va pune punct nedreptăților istoriei. Istoria ca exaltare a războaielor și a conducătorilor militari, cu toate ororile individuale pe care le implică, nu este decît o îndepărtare conducînd la teribila dramă revelată de Nietzsche: moartea lui Dumnezeu, adică imposibilitatea de a continua să mă aplec asupra existenței lui Dumnezeu în noi.

Istoria înseamnă, de asemenea, sclavia femeii, exaltată doar de scriitori și artiști, coplesii, la rîndul lor, de reproșurile inconștientului. Iconografia Fecioarei, răsfrîngere a inconștientului colectiv. Egalitatea sexelor nu este proclamată decît după ce survine „moartea lui Dumnezeu”, în limitele universului concentraționar sau progresist. Iată cum am fost cotopești la cel mai jos nivel, caracteristică a epocii noastre, în care războiul a fost universalizat prin aceste ultime fulgurații morbide ale istoriei care sînt ideologiile puse la îndemîna maselor.

Doi îndrăgostiți ies pentru prima dată împreună. De-abia se cunosc. Asistă la un spectacol oarecare, Bobino de exemplu, în mijlocul unui mare oraș, în care ei se cred singurele ființe vii. Restul rămîne fantomatic și lipsit de adevăr. În timpul spectacolului, miinile lor se unesc, ceea ce reprezintă deja un act de amor, o introducere în cunoaștere prin iubire. Prin acest contact, cel mai sensibil dintre cei doi va putea să-și imagineze tot ceea ce urmează să se întîmple între ei, scenografia completă a fericirii lor viitoare. Bărbatul este mai sensibil și mai înclinat spre metafizică decît femeia; îi voi numi convențional „Bobino”. Strîngînd mîna arzîndă a viitoarei sale amante, el va ști din ce se va întrupa iubirea lor, de ce putere a iubirii va da dovadă tovarășa sa, de cîtă subtilitate ludică, cu cîte daruri este înzestrată arta sa de a iubi, de ce atîrnă grația sa întru voluptate, cu cîtă profunzime se manifestă personalitatea sa spirituală.

Există mîini teribile de elocvente, mîini mute, mîini neutre, mîini care stîrnesc repulsia. Ele vorbesc precum liniile vieții din palmă; prevestesc viitorul în tot ceea ce are el mai intim și freamătul mîinilor e la fel de limpede ca o pagină scrisă. Mîna poate fi mai corectă în expresivitatea sa decît privirea, pronunțîndu-se mai adesea împotriva minciunii, care este sortită fardului cotidian zugrăvit pe chip.

A scrie un roman construit pe revelația produsă de lectura liniilor palmei personajului principal. O femeie

interpretează aceste semne; ea ajunge, astfel, să cunoască trecutul bărbatului, pe care-l descifrează puțin cîte puțin; se îndrăgostește de el, apoi ea construiește viitorul acestei iubiri conform celor citite în palmă. Ea reușește să nu se înșele și este, de data asta, implicată în geografia acestei mîini, pe care o privește pentru prima oară. În momentul în care abandonează palma bărbatului, ca să și-o citească pe a ei, romanul s-a terminat deja și cel pe care-l iubise nu mai există. Ea este la fel de singură ca înainte. Prezentul n-a existat niciodată.

Domnica a compus ieri prima sa melodie la pian. E un copil ascuns în el însuși, un Capricorn, foarte dificil de observat, înzestrat potențial cu semnele unei mari bogății interioare, a căror exteriorizare nu are loc decît foarte rar, încît e greu de privit pe dinăuntru. Mi se pare că, astfel, ce e mai bun în ea rămîne ascuns, imposibil de a se materializa în contact uman, în timp ce ceea ce lasă ea să se întrevadă este derizoriu, ceea ce n-ar vrea să exteriorizeze și oricum nu interesează pe nimeni. Masca ei nu se ridică la înălțimea esenței, exact ca la mine. Va avea, ca și tatăl ei, dușmani inutili, adică oameni care nu o vor iubi, care vor ajunge chiar s-o urască, fiindcă ea va revela, din cauza imposibilității adaptării sociale, o față improvizată în grabă.

Este o fire poetică — nu găsesc alt cuvînt ca s-o descriu — și totul devine pe chipul ei imagine și metaforă. Asta-i felul său de a se exprima în fața a tot ceea ce se vede pentru prima oară, definindu-l imediat în puține cuvinte, cu o corectitudine adesea tulburătoare. Ziua în care tunurile din San Geminiano au apărut în fața noastră între colinele Toscanei, ea a exclamat: „Seamănă cu New York-ul”. Imaginea era frapantă. Și ea n-a văzut New York-ul decît în fotografii, dar erau aidoma aceste cîteva turnuri medievale zvicnind spre cer, aveau aceeași putere și aceeași pondere, același contur uniform, gotic, ca și capitala jumii de mîine. Trecutul întîlnește astfel viitorul pe buzele unui copil de unsprezece ani.

Am dorit întotdeauna să pot să mă exprim muzical. La șaisprezece ani, chiar inventasem un sistem de notații, în scopul de a putea compune melodii și de a le interpreta apoi la vioară. Fiica mea va îndeplini, poate, această veche dorință nerealizată. Fiindcă noi sîntem, împreună cu copiii noștri, într-o ascensiune spre țeluri infinite străvechi. (în curs de apariție la editura PHOENIX)

Prezentare și traducere de Ioana și Dan-Silviu Boerescu

Coji și cer

(eseu asupra măștii tragice)

O privire proiectată asupra unui men intelectual vechi de mai bine de două mii de ani, cum este tragedia, nu se poate opri decât asupra momentului capital și apoteotic: **coborirea măștii**. În studiul său dedicat tragediei grecești Guy Rachet notează: „masca permite transpunerea lumii omenești în cea a zeilor; prin mască actorul se identifică cu zeitatea sau cu eroul pe care îl reprezintă și al cărui simbol este masca”. Firește, purtarea măștii nu este nici pe departe expresia unei convenții regizorale, reprezentată de fapt realizarea trecerii de la întâmplător la semnificativ, de la accidental la esențial, în ultimă instanță de la profan la sacru. Schimonosita, torturată, chiar dacă imobilă în pluri și crețurile ei, masca este cel mai grăitor simbol al ciocnirii benefice și, evident, dureroase între văzut și nevăzut, între omeneșul labil și zelesul nepieritor. Prin abaterea suflului celui de-al doilea asupra celui dintâi, acesta din urmă „incremențește”, sublimându-și zbuciumul într-o misterioasă hieroglifă. Și fiindcă masca reprezintă chiar această hieroglifă atunci teatrul nu poate fi altceva decât desfășurarea unei scrieri a cărei lectură conduce spre sfârșitul necesar: **coborirea măștii**.

Intr-adevăr, teatrul, adică locul de unde se privește (theaoma -- a privi), înainte de-a fi ajuns simplu spectacol, era ritual de maximă pregnanță și eficiență. Sau, mai corect spus, trecerea de la sacru la profan, de la lumea rigori la lumea relativului generează o zonă intermediară a întrepătrunderii celor două lumi și a nașterii unei interesante ambiguități. O asemenea „zonă” a fost și tragedia. Iar dacă Eschil la timpul potrivit a fost acuzat că ar fi trădat prin piesele sale secrete ale misterelor eleusine (V. Magnien, *Les mystères d'Eleusis*), acuzare căreia i-a răspuns afirmând că el nu a fost niciodată un inițiat și deci nu avea cum să deconspire ceva ce oricum nu cunoștea, toată această dezbateră nefirească vremurilor noastre moderne nu face decât să dovedească momentul respectiv de ambiguitate cînd „ziua se îngina cu noaptea”, așa cum în filosofia lui Platon presocratic se îngina cu viitorii cartezieni...

De fapt, tragedia a aparținut unei ambianțe rituale, altfel spus unui duh al locului a cărui încarnare se putea realiza și prin spectacolul în sine. De aceea, ea constituie și o transcendere a lumii în care s-a născut, evocînd prin murmurul ei lumi mai vechi, încă necăzute sub fierul greu al ultimei vîrste. Dar în măsura în care evocă ce este anterior lui Kaliyuga nu cumva însăși substanța tragică are alt sens decât cel pe care i-l atribuim îndeobște? Căci lumea modernă gîndește tragedia doar ca pe o nenorocire ce curmă realizarea individuală. Nu știu dacă un accident de mașină are sau nu rezonanță tragică, dar, sigur, este receptat ca absurd. Numai că absurdul ca emblemă a lumii moderne este și ultima consecință a unei vieți profane. Iar a fi tragic înseamnă a deslusi în nenorocirea care a venit raza sacrului. Înseamnă a descoperi sensul, a te elibera atît din ignoranța confortabilă „asta mi-a fost dat”, cît și din revolta sterilă a lui „nu există dreptate pe lumea asta” și a pătrunde în „altă lume”, o lume în care durerea înțîneste expierea, după cum rana înțîneste raza. Dacă rana a fost „dată” atunci originea ei a fost raza. Rana s-a

dat sau s-a coborît din și prin rază. Mai frapant spus, nu poate exista suferință și nici rană adevărată într-o lume în care cîntul a luat locul fulgerului. Numai că acolo unde a lovit și a ars fulgerul, cel ars poate intui în fracțiunea durerii că a fost ales. Damnarea care i s-a dăruit reprezintă deschiderea unui drum spiritual.

Asupra acestui drum spiritual vreau să mă opresc în rîndurile ce urmează. Mă opresc cu o anume sfială. Căci (mă) întreb: în ce măsură este totuși un drum spiritual în sensul cel mai riguros al termenului și nu doar un impuls cu consecințe imprevizibile? Cu alte cuvinte, în rana lăsată de fulgerul zeiesc putem citi iscălitura sacrului, dar nu putem fi siguri că și recunoaștem germele din care să crească planta viitoare redempțiunii. Viziunea lui Nietzsche, magistrală tălmăcită de Liiceanu în „Tragicul -- o fenomenologie a limitei și depășirii”, arată că suferința provine din confundarea esenței estetice a lumii cu una etică. Dincolo de bine și rău înseamnă deci transcenderea orizontului etic, saltul de la bonum la kalos, înțelegerea întregului cosmos ca pe un spectacol oferit de zeul suveran și nepăsător față de agonisirile omenești adăpostite între limitele individualității. În cele din urmă, dincolo de bine și rău poate fi interpretat și ca aventura descoperirii SINELUI. Iată cum formulează Gabriel Liiceanu: „eroul poartă mască pentru a spune că Sinele său este Dionysos iar apa și pămîntul pentru a spune că sint loc.” În măsura în care sinele nostru se identifică cu Dionysos, cu zeul frenetic, dispensator de viață peste marginile firii este limpede că spaima trăită în fața morții nu-și mai are rostul și însăși moartea în mijlocul acestui ocean de dans și cînt nu mai poate fi decît un comentariu receptat estetic și integrat Bucuriei atotcuprinzătoare. În asemenea condiții, discuțiile asupra „cauzelor” nenorocirii par superflue, formează un corp anecdotic, speculativ-psihologizant pe care decăderea ulterioară în sentimentalism și moralizare l-a condus spre drama burgheză la rîndu-i violent dezarticulat de teatru absurdului. Dacă nu cauzele individuale contează, atunci motivarea respectivei nenorociri se poate gîndi prin prizma existenței destinului, a unei forțe impersonale așadar, care urcă dintr-un adînc trecut și explodează în viața unui erou ales. Tragic este atunci faptul că eroul nu are scăpare. Dar oare de scăpare ar fi avut el nevoie? Aceste clipe îl permit să-și uite statutul profan și, așezîndu-și masca pe chip, să devină damnat sau ales, adică un om care și-a descoperit sinele și care, fiind împreună cu Zeul, privește distrugerea sa cu ochii zeului. Atunci, distrugerea „sa” nici nu mai este a sa. Distrugerea „sa” este o parte din jocul binefăcător al naturii sacre în care toate pier și renasc. A te uita, a spune eu sint ei sau ea, iată suprema bucurie. Hieroglifa măștii se luminează și în acest extaz apolinic viața, după Nietzsche, devine suportabilă, se purifică. Catharsisul cel mult așteptat s-a săvîrșit. Și totuși...

Deși tragicul nu este chiar tragic prin posibilitatea de metamorfoză pe care masca o oferă subiectului uman, tragicul este tragic sau trebuie să fie, căci altfel discuția și-ar pierde rostul desfășurîndu-se în jurul unei probleme care nu există. Așadar, în ce constă totuși tragi-

Pasărea se mută de-a lungul crengii --
ori norul
își schimbă lumina ?

Constantin Abăluță

cul după ce, prin Nietzsche, l-am detașat de suferință și de tot „balastul” pasional presupus de aceasta? Așa cum am amintit, teatrul antic avea menirea de-a conduce spectacolul pînă la ritual, ritualul însemnînd statornicirea puterii zeului și, prin acesta, dezmarginirea individualului. Guy Rachet intr-un capitol din studiul mai sus pomenit se referă la o secvență vetero-testamentară în care preotul iudaic, în urma unor rituri de purificare, gonea în deșert un țap care luase asupra lui toate păcatele comunității. Tragos fiind țap, se poate face lesne un transfer de semnificație deslușind în satir, în tragoidian pe acel purtător de tragic care prin „descărcarea” sa dionisiacă mintule cetatea de păcatele adunate de-a lungul vremii. Dar poate fi vorba de o reală mintuire? Eliade în „Noiăsprezece trandafiri” scrie: „Spectacolul dramatic ar putea deveni o nouă eschatologie sau o soteriologie, o tehnică a minuirii...” Ar putea, dar nu este! Nu mai este prin pierderea eficienței rituale, prin decăderea în dramă etc. Nu mă interesează însă acest aspect al decăderii, ci calitatea efectivă a ritualului originar al cărui punct culminant l-a reprezentat cu siguranță exact COBORIREA MĂȘTII, cînd „spectacolul lua sfîrșit”. Dar chiar lua sfîrșit? Ce poate fi mai dezolant decît clipa în care, după căderea cortinei, actorul se duce la cabină, „în vestiar” și-și spală fața redevenind profan, cetățean oarecare, după ce preț de cîteva ceasuri a fost laolaltă cu zeul? E oare drept ca zeul să-l fi părăsit atît de jalnic redîndu-l vieții de care el nici nu mai are nevoie? De subliniat: acest moment nu este tragic, ci tragi-comic. E tragi-comic ca după spectacol actorul să-și ia sacoșa și să se ducă la cumpărături. Dar atunci putem întreba revoltați: ce este tragic la urma urmei? Tragic(ă) este ignoranța. Sau ignoranța consfințește tragicul. Tragedia din acest punct de vedere nu este decît un super ocean de ignoranță „în cădere” asupra unei insule de gnoză. Încă nu a căzut și nu s-a sedimentat. Este „în cădere”, adică este o cascadă prin a cărei revărsare transpare încă lumina simburului angelic. Cu alte cuvinte, problema este dacă dincolo de Dionysos mai există ceva, dacă nu cumva există un sine mai adînc decît acest zeu seducător și crud, sine cu care omul s-ar putea identifica în traseul purificator. Tragicul se naste atunci dincolo de limita individualului odată depășită. Tragicul nu mai este „tensiunea limitei”, conflictul între belșugul lăuntric ce vrea să debordeze și rezistența marginii ce nu vrea să cedeze, ci tocmai desfacerea unei breșe în corsetul individualității. Este de fapt vorba de un alt tragic în profunzimea tragicului, mult mai acut, desemnat ca realitate intermediară între frontiera individualului și serenitatea supraindividuală. Astfel, tragicul propriu-zis se exprimă atunci cînd nu mai ești ce ai fost, dar nu știi încă ce ai ajuns. El reprezintă suspensia între pierderea eului și negăsirea sinelui. Este tragic acela care, în clipa cînd își coboară masca, observă că are un chip chinut, monstruos, altul decît cel pe care-l avusese înainte de-a-și fi pus masca, dar un chip ca o altă mască de care însă nu mai poate scăpa. Căci persistă iar sublimarea nu s-a săvîrșit pe deplin. Extazul dionisiac s-a realizat doar pe jumătate iar zeul s-a retras în duhul său, lăsîndu-și discipolii într-o

stare de neoameni. Se cuvine aici efectuată distincția importantă între aspectul în creație al zeului și aspectul său încreat. Ritul dionisiac era o manifestare care propunea un catharsis prin creație, cu mijloacele creației. Nu întâmplător teatrul în spațiul mediteranean a luat naștere dintr-un asemenea ritual compus din cînt și dans, din mișcare generatoare de formă și nu din concentrarea spirituală, resorbitoare de formă. (A. Daniellou -- Shiva et Dionysos). Și nu întâmplător acest teatru a fost tragedia. Fiindcă tragedia ca expresie artistică a tragicului nu este pînă la urmă decît captivitatea eului în imperiul formelor prin perpetua amăgire estetic-apolinică ce instituie confuzia formal-supraformal. Dacă frenezia dionisiacă purtătoare a freazăului primordial, a durerii primordiale (urschmerz) s-ar sublima doar printr-o formă, atunci am avea tot dreptul să ne îndoim de primordialitatea și de intensitatea a-celui vuleț urcînd din străfunduri spre fragila crustă a alcătuirii individuale. Răspunsul redemptiv, superior la acest apel al adîncului nu poate fi situat decît la un nivel egal. Ce nu are formă își găsește liniștea tot în ce nu are formă. Dar această falsă identitate ascunde un salt coplesitor. Nevăzutul caută alt nevăzut, inconștientul supraconștientul, informalul supraformalul. Nevăzutul nu poate sfîrși în spațiul strîmt al văzutei, după cum informalul va trece dincolo de seducția formelor. Și dacă privești cu adevărat într-un abis acesta te va primi la rîndu-i numai în măsura în care ai ajuns abis sau, mai corect spus, cer! Cu alte cuvinte, lumea mobilă a formelor poate fi atît un drum călăuzitor, purificator, dar și o selva oscură, un cadru al multiplicității din care eliberarea să nu mai aibă loc. Cred că o asemenea rătăcire, după înfrîngerea limitei, definește cel mai exact condiția tragică. Întrucît saltul în Nirvana pe care-l năzuie orice erou nobil se poate trăda pînă la urmă ca un salt în neant. Iată ce spune Walter Otto în „Dionysos, le mythe et le culte”: „Dans quelle sphere nous sommes a present? Il ne peut plus y avoir de doute: c'est la sphere de la mort. La terreur de l'enfantissement qui fait trembler dans sa totalite l'espace de la vie appartient aussil... au regne de Dionysos...” Firește, nu există identitate între dorința de aneantizare și florul eternității. Dar trebuie arătat că ritul dionisiac presupune un risc teribil pentru cei care nu pot să-și reziste. Riscul acesta se exprimă prin ignoranță: a confunda zona maximei libertăți cu zona maximei robii, zona descondiționării cu zona celor mai acerbe condiționări, a confunda Nirvana cu neantul. Dar singura șansă a acestuia de-a se răscumpăra fi este dată de către tragic. Astfel, tragicul devine conștiința neantului, după cum recunoașterea Sinelui este conștiința tragicului. De aceea, coborirea măștii poate fi atît suferință, dispersie a miliardelor de coji și eu-ri risipite pe toate palierele Filnței, cît și arderea totală a văzutei întru Nevăzut. Prin depășirea limitei omul se poate pierde în pălenjenisurile indefinite ale stărilor extraumane, dar poate să și cunoască Absolutul neapus. Căci Dionysos are forța de-a dăruii discipolilor săi, cu toate riscurile, o realizare spirituală mai presus de Olimp și de oglinzile sale apolinice. Și mai presus de Olimp nu este chiar Saturn?

Dan Stanca

nicolae sinești

viața mea e o ceartă

distanța dintre
două fericiți
viața --
viața mea e un cros
o ceartă cu pasărea
ce s-a născut
din oul
desenat de mine pe cer

Dreptul la strigăt

aici
pe moșia mea
de lacrimi

imi asum dreptul
la strigăt
alci în țara
unde și minciuna
și adevărul
sint de-o potrivă pedepsite

Între statui

omul fără sfîrșit
am degete degerate
-- electricitatea idellor --
în suflet
porț frigid cuvîntelor
de sus
de sus de pe muntele timpului
se trage
în Statuia Libertății

poem și poemelor

de la o vreme ochiul lumii plouă
se sprijină lumina pe o stîncă
și moartea mea-i atîta de adîncă
nu pot din ea să vă mai dau și vouă

pe buze veșnic am o dimineață
iar roua ei sint anii ce i-am strîns
poemele ce s-au pornit pe plîns
dau vieții mele parcă altă viață

țara lui Păcală

domnește clima
fiara
care mi-a-nbolnăvit
pasărea de inimă

ce să fac
m-am născut în țara
Domnului Păcală

aici totul
e ca un diagnostic
din care Dumnezeu a fugit

Rizzoli: „Brâncuși — Varia“

Când, prin 1983, la un simandios vernisaj new-yorkez, Gianfranco Monacelli, președintele celei mai prestigioase edituri de artă din lume, dădea mina cu Radu Varia, cel ce la Figueras, în Spania, contribuise esențial, cu zece ani mai înainte, la organizarea Muzeului Dalí — una dintre cele mai temeinice fundații artistice create în acest secol — nimeni nu bănuia că atunci se pecetuisese soarta celei mai frumoase cărți ce se consacrase vreodată „patriarhului sculpturii moderne“, cum îl numesc și azi americanii pe Brâncuși. Era în 1986 și Editura Rizzoli din New York își onora angajamentul față de esteticianul român cu o lucrare de excepție. Doi ani de strădănie continue și titanice au trebuit autorului cărții să sis-

tematizeze materialul de referință pe care îl deținea dintr-o tenace pasiune de colecționar: la care aveau să se adauge alte zeci, sute de documente scrise și fotografice aflate în posesia diferitelor muzee și instituții de artă și persoane particulare din toată lumea. O rețea întinsă de relații și gesturi de bunăvoință a făcut posibilă această carte, devenită, iată, monument ea însăși al monumentalei opere brâncușiene; valoare bibliofilă și iconografică fără egal, pină la această dată, în exegetica consacrată titanului de la Hobița. Era, totodată, dacă nu ne înșelăm, prima lucrare de asemenea proporții din cariera lui Radu Varia. O exigență a elaborației aproape fanatică, provenind dintr-un crez profesional niciodată trădat și de foarte înaltă expresie, l-a împiedicat să se aventureze în emisiuni editoriale facile, menite doar să umple un index bibliografic de autor precum medaliiile un piept de general sovietic. Că nu a fost un simplu capriciu la mijloc, avem astăzi argumentul suprem al acestei cărți, cu totul excepționale. Nu o spunem mină de orgoliu confrerii non-românești nici din complezență colegială, ci din contemplarea atentă și nuanțată a obiectului cultural izbutit de autor. Dacă asupra comentariului exegetic ar mai fi cîte ceva de spus, (interpretările aproape exclusiv în chele mistic-ritualiste, a unei bune părți a creației lui Brâncuși) referitor la selecția și, mai ales, ipostazierea operelor reproduse, a luminii și a viziunii, care le sporește individualitatea, impresia este copleșitoare. Versiunile oferite de autorul cărții ne limpezesc benefice căile de dialog și de cuprindere a limbajului plastic brâncușian, ne bucură, finalmente, înțelegerea cu Opera sculpturii, regăsind-o în toate dimensiunile ei materiale și spirituale. Radu Varia „a visat“ această extraordinară punere în pagină a capodoperelor lui Brâncuși și temerile sale, îndelungi, au avut tocmai în **impasul subiectiv** (la diversii receptori potențiali) — dar și în cel tehnologic poligrafic —

un obstacol greu de învins. „Rizzoli“ a însemnat spargerea — prin ceea ce reprezintă editura însăși pe plan cultural, calitativ competitiv — acestui plafon al neîncrederii și neputinței.

Ce este, în fond, cartea despre Brâncuși a lui Radu Varia? Sînt două coordonate principale care o structurează și îi conferă **unicitate și soliditate**. Mai întîi, deslușirea filiațiilor spirituale și formale într-un areal cultural de o remarcabilă amploare — de la arta și simbolica misticii tibetane, la reprezentările moștenite de la civilizațiile celtice și egiptene, fără a fi omise sursele autohtone de natură arheologică și etnografică. Fiecărui dintre aceste izvoare i se atribuie exact cît sintaxa plasticii brâncușiene permite. Referirile ce se fac la diverse modele sau repere plastice consacrate în istoria civilizațiilor, nu au decît caracterul strict comparativ, care confirmă o circulație motivică sau alta în evoluția formelor și a artei sculpturii. În general Teză fundamentală și metodă de analiză științifică pe care Radu Varia le-a slujit dintotdeauna, formația sa culturală și estetică bazindu-se pe un asemenea temei comparativ.

Cartea cuprinde o bogată iconografie, probabil cea mai completă din cele ce au fost strinse laolaltă cu referire la acest subiect: în cele 320 de pagini ale opusului, sînt încorporate 309 ilustrații. În culoare și alb-negru, unele date publicității în premieră absolută. În această privință, este timpul să distingem cea de a

două componentă structurală a cărții: acuratețea excepțională a reproducerilor după operele sculpturii. Autorul însuși a îndrumat și a supervizat contribuția „vizuală“ proprie-zisă a socialistului fotograf Christian Crampon, cu care a colaborat nemișlocit dezvăluind privirii unghiurile cele mai favorabile, lumina cea mai pătrunzătoare, ori cea mai reliefantă, **fundu-urile** cele mai neutre ori complementare... Aici, în acest segment ilustrat al cărții, rezidă valoarea de excepție a ediției Rizzoli, și trebuie să spunem că niciodată n-am avut revelația atât de netă a formei, în deplina ei materialitate, redată pe o simplă coală de hirtie. Iată performanța: redarea în planitate a valorilor spațiale, în totalitatea atributelor ce le conțin! Totul, printr-o rafinată tălmăcire și orchestrare a virtuților operei sculpturale într-o ambianță estetică atent racordată la gustul celui mai exigent și cultivat privitor, dar și la posibilitățile de percepere artistică ale omului secolului al XX-lea, fără a altera cu nimic, fidelitatea viziunii creatorului. Tocmai prin aceste calități, cartea ce-o avem acum sub privire se distinge orin **omogenitatea aproape osmotică** dintre viziunea propusă de artistul creator și cea a comentatorului ei contemporan. Drumul planetar al albumului „Brâncuși-Varia“ sperăm să aibă și o „hălă“ bucureșteană, după strălucitoarele sale popasuri new-yorkeze, pariziene și tokiote.

Corneliu Antim

muzică

„Apropiere“ și „distanță“ analitică

Vorbim despre arte „temporale“, „spațiale“, „vizuale“, etc. Nimic nu există totuși în afara timpului. Diferențele la acest nivel, sînt doar de **grad**. Și de **tip**. Privim un fragment dintr-o amforă. O secundă. Ne impresionează și-i refacem „istoria“. Timpul din „urma“ obiectului. Timp „condensat“ aparținîndu-l. Insuflat prin forța creatorului. În muzică timpul „recurent“ trebuie să aducă piesa la dimensiunile ciobului de amforă.

Dacă un tablou îl privim, trebuie să-l privim de la oarecare distanță, muzica o percepem „de aproape“. Uneori, cum e cazul celor tradițional-europene, ea însăși vine în întîmpinarea noastră, ne inundă, uneori (cazul ascultătorului obișnuit, meloman chiar) pînă la anihilare. Tabloul, un „obiect“, există. Muzica se naște sub ochii noștri. E greu să te distanțezi de o naștere, un fenomen. Aventura temporală e de aceea mult mai imprezibilă. Și totuși „rama“ obiectului sonor final trebuie să existe. Distanța analitică, deși mai greu de realizat, e la fel de necesară ca și „palparea“ detaliului, parcurgerea în timp a spațiului unei picturi. Dar pentru asta trebuie să existe un „ax“ formal ferm, un schelet care să nu dispară sub „carnea“ muzicii. Îmi amintesc ce spunea un sculptor corectînd crochiul unui nud: torsul ăsta n-are nimic înăuntru. Nu mai există. Nudul „ieșise“ din timp. Indiferența pe care ne-o provoacă o pagină muzicală nu înseamnă nici ea altceva decît lipsa „axului“. Să luăm cea mai încărcată pagină din creația lui Bach. Ea este totdeauna reductibilă la cîteva structuri melodice simple, cu o clară intenționalitate, evoluție a reliefului sonor.

Operație mult mai greu de făcut în cazul creațiilor contemporane cu multiple și contradictoriile lor coduri. Pascal Bentoiu spunea că l-a înțeles pe Enescu după nenumărate „lecturi“. Cei mai mulți dintre noi avem orgoliul să spunem după o primă audiere: mi-a plăcut. Sau nu. Dacă ne mai gîndim și la faptul că orice interpretare este un „exercițiu de infidelitate“, ar trebui mai multă prudență, compozitorul contemporan notează — și Enescu făcea astfel — în partitură cele mai mici detalii. E sigur însă că o piesă muzicală trebuie să „provoace“ la **prima vista** dorința „relecturării“. De ce anume reușește sau nu, e greu de spus.

Din păcate, muzica nouă are ceva din destinul pieselor de teatru. Acestea convîng de la început sau „cad“. Obiceiul, să nu spun mania „primelor audii“ împiedică reluarea și înțelegerea multor opere. Nu cred, în destule cazuri, că vina este a muzicii. Doar nerăbdarea noastră. Semnul tulbure și neliniștit al acestui secol.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Gustul și culoarea libertății

La oră țirzie emisiunea Jeanei Gheorghiu în loc să ne încadreze programului susținut cu atîta fermitate de Conducerea T.V.R., anume acela de a ne adormi sau de a ne minți, a ieșit cu totul din tipare. Chiar și din tiparele oarecum prefigurate de cîteva **Gaudemus-uri**, repede zburătăcite de o privire întunecată dar fermă.

Ideea de a „întra în realitate“ cu adevărat a fost și este o obsesie a realizatorului. Mulți ani s-a străduit și n-a reușit. De data asta, probabil, realitatea a dat buzna prin ușa întredeschisă a emisiunii. Înțelegerea față în față cu tinerii proletari (în adevăratul sens al cuvîntului, adică oameni care nu au nimic altceva al lor decît realii sau posibili copii, a fost, în fapt, zguduitoare). Imaginile neorealiste erau chiar realitatea netransfigurată. O realitate amenințătoare pentru condiția umană. Amenințătoare pentru condiția umană. Amenințătoare pentru că pentru interlocutori, mai cu seamă femeile, s-au găsit persoane deja obișnuite cu gîndul că mizeria face parte integrantă din viața unui român la sfîrșitul secolului XX. Absența protestului față de condițiile sub-umane în care trăiești este semn sigur al renunțării la umanitate. Dacă necuvîntătoarele se adaptează sau pier, omul cuvîntător are obligația să se revolte, să protesteze.

Tinerii de la Ploiești au un cuvînt de spus. Acest lucru este evident, fulgurația emisiunii Jeanei Gheorghiu ne-a dovedit-o. Iar tinerii de la Ploiești, așa cum s-a văzut că sînt, supărați, dezamăgiți, îngrijorați, contestatari, debusolați uneori, neliniștiți au totuși o mare lumină în ei — vor să trăiască altfel.

De fapt în această dorință a lor stă

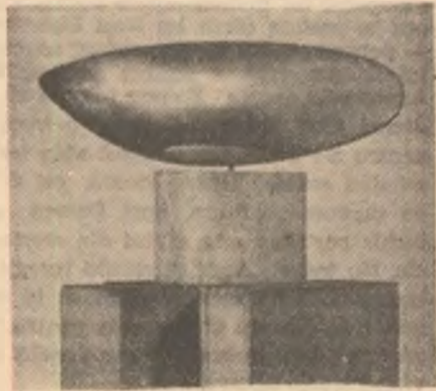
mărirea și puterea unei națiuni. În faptul că ei, cei care nu aveau de unde să știe că se poate trăi și altfel au simțit nevoia copleșitoare de a schimba starea vieții și sufletului lor.

S-au născut în mizerie și umilintă și în loc să se integreze acestei naturi totalitare s-au răzvrătit și au dorit o altă natură, mai omenească. Unul dintre ei declara aproape fără pasiune dar cu o teribilă încrîncenare că „nu mai crede în democrația asta, poate în lumea cealaltă va fi mai bine“. Din acest motiv s-a și apucat de citit cărți religioase.

Că unii tineri au început să aibă astfel de lecturi este un fapt nu doar laudabil ci esențial pentru noua lume românească. Dar că nu au încredere în „democrația asta“ este și mai mult decît atît. A nu avea încredere, într-un moment crucial pentru istoria noastră în ceea ce ți se oferă înseamnă în fapt a avea încredere în ceea ce vrei.

Realitatea urită, zguduitoare, pe care emisiunea Jeanei Gheorghiu a lăsat-o să intre la ceas de noapte în casa fiecărui dintre cei care au avut dispoziția să o aștepte nu este chiar tot din ceea ce se vede. Există alte și alte nenorociri care ne pot lovi în aspirații și sensibilitate. Dar tot ea ne-a adus un semn de speranță — tinerii aceștia nu mai pot și mai ales nu mai vor să fie mințiți. Ei au aflat deja care sînt gustul și culoarea libertății.

Eugen Uricaru

Săracă (frumoasă) vecina noastră

Alexandre Soljenitsyne
Comment
reamenagez
notre Russie
réflexions
dans la mesure
de mes forces

Evand

Cum nu toți scriitorii și, în general, intelectualii disidenți față de totalitarismele est-europene, de la Dunăre la Urali, sînt unelte ale destabilizării oarbe, anarho-legionare ș.a.m.d., ci își permit să sugereze și soluții politice crizei comunismului, altele decît formolizarea unui hoit „Evident”, ar face mai bine să-și vadă de cărțile lor, locul fiindu-le — nu-i așa? — în bibliotecile atemporale și nu în piețe publice, dar ce te faci cu acei dintre scriitorii ale căror cărți nu tratează despre parfumul suav al rozelor înflorite prin mai și despre fecloare îndrăgostite de cel mai drept, mai frumos și mai ieric dintre noi? Sau care scriu de-a dreptul despre falimentul social, economic și moral al utopiei leniniste?

Cînd un asemenea scriitor se numește Soljenitsyn și palmaresul său destabilizator conține deja **O zi din viața lui Ivan Denisovici, Casa Matronei, Pavilionul cancerosilor, Primul cerc ori Arhipelagul Gulag**, nu prea vād cum dregătorii post- și neo-comuniști i-ar mai putea interzice să își mai vire nasul în treburile perestroikăi, „suficient” de transparentă oricum, și să-i spună la o adică, de la obraz, că menirea sa este de a nu-și vorbi țara „de rău” peste hotare, de pildă în Franța editurii Fayard, de la sfîrșitul dărimăturii de idoli an '90... Probabil că, scriind pamfletul profetic intitulat **Cum să reconstruim Rusia noastră?** Soljenitsyn este și mai „lipsit de patriotism” decît Doina Cornea, Ion Ratiu și Gabriel Andreescu la porțile Strasbourgului, însă asta e situația! Se vede treaba că moda

este, de fapt, o molimă și doar intervenția hotărîtă a cîteva mii de mineri din Donbas, conduși de colonelul K.G.B. Stahanov (sau Cămărășescu, dacă am tradus bine), i-ar putea vîrî mințile-n cap!

Nici n-au trecut cele cinci sute de zile fatidice juruite de Gorbaciov și a sa ultimă pîlpire de reformă, că alde Soljenitsyn s-a și apucat să dărîme cărămidă cu cărămidă, republică cu republică, imperiul sovietic, pentru a căru-i ridicare s-au fost jertfite nevestele (plus copiii și rudele pînă la a șaptea spiță) a milioane de cafe și zidari înregistrați, trei sferturi de secol, în Armata Roșie, K.G.B., N.K.V.D., Ceka și alte eșaloane de avangardă ale banditismului fără de fruntarii. Generațiile a doi Ilici, flancînd disciplinat pe cea a Generalissimului, s-au sacrificat pentru consolidarea unei plăcînte lătărețe, care nici că mai are loc pe hîrtă, și uite că vine un scriitor, unul care n-a spart niciodată norma de nituri ideologice, și propune măsuri urgente de dezintegrare a colosului. Prima din ele fiind, cu necesitate, secesiunea. Și nu una oarecare, ci secesiunea a unsprezece-douăsprezece republici, cele trei baltice, cele trei transcaucaziene, cele patru ale Asiei Centrale și — citez — „Moldova, de se simte ea mai atrasă de România” (imi place să cred că în acest „mai” este doar o intenție retorică). Toate astea, plus, eventual, Kazahstanul **sînt menite, în mod absolut și ireversibil, secesiunii**. Negru pe alb!

Odată restaurată ceea ce, în opinia lui Soljenitsyn, pare a fi Rusia istorică (adică Velico-Rusia plus Bielorusia

plus Ucraina, la care autorul mai adaugă, cu specificarea dreptului legitim la autodeterminare, zonele locuite de zecile de minorități care compun acest puzzle monstruos care este, actualmente, RSF Rusă) el avansează două seturi de propuneri vizînd **reconstrucția** statului rus democrat. Ele, propunerile, sînt de două mari, tipuri: cu aplicabilitate imediată și de perspectivă.

Ce ar trebui, deci, făcut pentru ca frumoasa/săraca vecina noastră (de dincolo de Nistru) să devină un stat viabil încă din inerenta perioadă tranzitorie? (Nu cred că o să vă stupeficeze incredibila asemănare cu starea de fapt dintr-o altă țărișoară, pe care n-o numim aici pentru a nu da apă la moară celor ce atentează la liniștea noastră). Mai întîi trebuie renunțat la sistemul de alianțe externe falimentare, care, în cazul Uniunii Sovietice, înseamnă și o serioasă povară financiar-economică (Cuba, Vietnam, Coreea de Nord, Etiopia, Angola) și morală (Afganistanul). Apoi, abandonate exporturile de materii prime la prețuri de favoare către partenerii din muribunzul C.A.E.R. (una din puținele sugestii valorificate, chiar avant la lettre, de Gorby, care, iată, ne cere nu puțin pe KWh sau mc de gaze...). Ei, și acum începe bilciul: depozitarea Partidului Comunist de imensul său patrimoniu, desființarea nomenclaturii și a aparatului birocratic (Soljenitsyn zice pe șleau: „Să încetăm să-i mai hrănim pe acești paraziti!”), dispariția efectivă și totală a monopolului electoral acordat partidului (ca și) unic. pulverizarea „masei granitice a K.G.B.-ului”, impro-

prietăria gratuită a țărănilor și lici-tarea suprafețelor agricole excedentare, eliminarea mentalității leninoide cum că proprietatea e lucru' dracului iar munca la patron e sinonimă pactului cu diavolul, transformarea băncilor într-o rețea de centre operative ale activității financiare, atragerea capitalurilor străine, revitalizarea vieții de provincie, redobîndirea de către școală și familie a demnității pierdute datorită deceniilor de uniformizare și standardizare orwelliană, respectarea drepturilor omului. Cu alte cuvinte, rușii trebuie să se apuce imediat să-și vindă țara, s-o infesteze cu morbul democrației de tip occidental și, eventual, să-și mobilizeze translatorii de spaniolă, franceză, italiană, idîș și, pe alocuri română, pentru a studia cu atenție cuvîntările lui Petre Roman, care au scăpat cenzurii paterne a propriului său Ilici. Soljenitsyn nu scrie însă nimic de spolierea cetățenilor prin triplarea prețurilor și impozitarea aberantă a întreprinzătorilor, nimic nici despre cartelarea benzinei, zahărului, uleiului etc.; nimic despre revigorarea securiștilor și despre o mulțime de alte... nimicuri.

Pe termen lung, sînt prevăzute niste modificări structurale mai subtile, ieșind din imediatetea cotidianului. Ar fi vorba, de pildă, de evitarea unui pericol întrezărit încă de un John Stuart Mill: democrația ilimitată ca germene al tiraniei majorității (nu se precizează dacă procentul este 85 la sută sau 88 la sută). Apoi, democrația fără credință rămîne un surogat intelectual. Democrația fără un sistem electoral adecvat promovează impostura de partid și individuală. Devine, vorba lui Tocqueville, o dictatură a mediocrității. Sau cum zice Rozanov, „un mijloc prin care o minoritate bine organizată guvernază o majoritate neorganizată”. (În recent editata variantă românească a **Spovedaniei pentru învinși**, Panait Istrati afirmă și el că orice organizație — partid, front etc. — aduce foloase organizatorilor și nu celor organizați!). Democrație sau tirania oligarhiei de partid? Democrație pe spații mici sau una națională? De sus în jos, cu susul în jos sau de jos în sus?

„Ceasul comunismului a sunat. Dar edificiul său de beton — scrie Soljenitsyn — nu s-a prăbușit încă. Și n-ar trebui ca, în loc să ieșim din el eliberați, să pierim sub dărimăturile sale!

Dan-Silviu Boerescu

O monografie engleză: George Enescu

Sub titlul: **Redescoperirea lui George Enescu**, David Matthews face în revista Times Literary Supplement din 11 ianuarie 1991 (număr în care găsim și o pagină despre Vlad Tepeș-Dracula — articol semnat de Marin Sorescu) cronica volumului **George Enescu. Viața și muzica** — de Noel Malcolm apărut la Londra — Toccata Press —. Ne-am permis să o reproducem pentru dragostea de muzică, pentru dragostea de George Enescu pe care autorul monografiei cit și cronicarul de carte le induc în societatea engleză.

Colegii de breaslă muzicală ai lui George Enescu nu s-au îndoit asupra forței sale. Casals îl numea simplu „cel mai mare fenomen muzical de la Mozart”. Yehudi Menuhin, elevul și discipolul lui Enescu repetă același lucru în prefața cărții lui Noel Malcolm — primul studiu de dimensiuni asupra lui Enescu care a apărut în Anglia. Anecdotele despre Enescu pretind că: atunci cînd Ravel i-a făcut o vizită pentru a-i arăta manuscrisul abia terminatelor sonate pentru vioară, cei doi au parcurs partitura, apoi Enescu a închis partitura și a cîntat din memorie. Nu trebuie decît să ascuți înregistrarea dublului concert de Bach în **re minor** cu Enescu și Menuhin pentru a realiza interpretarea excepțională a violonistului Enescu.

Ce se poate spune despre Enescu compozitorul? A-l evalua după cele două **Ropsodii Române**, cele două piese foarte bine cunoscute este, ca și cum ți-ai forma o părere despre Ravel din Bolero. Cele trei simfonii, trei suite orchestrale, două cvartete pentru coarde, două cvartete pentru pian, trei sonate pentru pian și alte lucrări de cameră și orchestrale, toate sînt virtual necunoscute pe o scară foarte largă. De ce? Motivele sînt complexe deși unul ar fi destul de evident: nu se găsesc materiale pentru interpretare și înregistrări. Regimul Ceaușescu datorită unui amestec de incompetență și fără îndoială, idei preconcepte și mefianțe față de cel mai mare compozitor al țării, acesta fiind înverșunat anticomunist, înșurat cu o prietenă și prieten al familiei regale detronate, a refuzat deliberat să facă ceea ce polonezii au făcut pentru Szymanowski și Lutoslawski ori cehii pentru Janacek și Martinu.

Mai problematică este natura muzicii sale. Enescu nu a fost un modernist ca Schoenberg, Stravinsky și Bartok. Nu a căutat să realizeze nici o inovație de tonalitate, nici nu s-a lăsat atras de iconoclasmul la modă. El a fost subtil și profund influențat de muzica populară românească pe care a cunoscut-o de mic și cu care a crescut. Influențele de factură formativă le-a trăit în perioada studiilor la Conservatorul de muzică din Paris Fauré și André Gedalge unde venise după o carieră furtunoasă de copil minune ca violonist, pianist și compozitor la Viena, Parisul, a devenit apoi al doilea cămin; pînă la al doilea război mondial, și-a împărțit

timpul (dintre turnee) între Paris și România, iar după război a rămas la Paris pînă la sfîrșitul zilelor. În muzica sa lipsește spiritul lui Cocteau și **Les six** — Enescu rămînînd fidel tradițiilor lui Faure, Debussy și Ravel. Nici nu poate fi considerat un conservator — este cu mult mai îndrăzneț decît, să spunem, Rousel cu care uneori, la suprafață seamănă. Compozitorul francez cel mai apropiat de Enescu este probabil Koechlin. Tonul vocii lui Enescu este întotdeauna grav, pretențios, puțin distant, de o romantică noblețe. Aceasta nu era la modă în Parisul anilor '20. Arta lui cere un public doritor de mai mult decît simplul amuzament. El nu va fi niciodată un compozitor al maselor, nu avea talentul de a produce o melodie captivantă ca și Ravel sau Prokofiev, sau Britten. Acum este momentul cel mai bun de a-l reda lui Enescu acel loc, în compania lui Schmidt, Szymanowski, Martinu și Dallapiccola, în eşalonul doi al principalilor compozitori ai secolului XX.

Întimplător, tocmai s-a lansat un disc al operei lui Enescu, **Oedip** și așa vrea să-i îndemnăm pe cei care au cea mai mică curiozitate de a-l cunoaște opera muzicală, să-l cumpere. În contrast cu opera exact contemporană **Oedipus Rex** a lui Stravinsky, **Oedip** acoperă mitul în întregime de la naștere pînă la izbăvire. Deși primele versiuni au fost scrise în mare febră, Enescu a finalizat opera în zece ani. Actul trei care durează patruzeci și cinci de minute a fost conceput în prima versiune în douăzeci și patru de ore, ceea ce este incredibil, chiar și în cazul lui Enescu. Pe de altă parte, el a orchestrat opera cu atîta meticulozitate încît o pagină dura o zi de lucru. Scrupulozitatea s-a tradus în muzică; puțini compozitori au realizat orchestrația cu o precizie neprihănită, sunetele fiind uneori impresionant de noi. **Oedip** a înregistrat ceea ce se numește un succes **destin** la premiera din 1936 la Opera din Paris. Malcolm oferă o scurtă explicație pentru neputința operei de a cuceri publicul. „În **Oedip** nu există duete de amor”. Dar este una din cele mai nobile opere ale secolului XX și cu mult mai convingătoare decît o altă operă de mult timp neglijată, **Doctor Faust** de

Busoni. Cît mai curînd **Oedip** ar trebui pus pe scena Operei engleze, dacă este posibil în limba franceză, aceasta evidențînd legătura cu tradiția tragediei lirice, în mod particular cu **Les Troyens** de Berlioz.

Studiul lui Noel Malcolm va contribui substanțial la reabilitarea lui George Enescu — compozitorul. El se constituie într-un ghid dedicat și cu pasiune, împletind informația unei bibliografii aprofundate cu descrierea întregii opere enesciene. Descrierea fiecărei piese este convingătoare deși uneori este superficială și pierdută în detalii pe seama unei evaluări mai sintetice. Malcolm nu are nici un accent critic din foarte mult entuziasm argumentativ care acum, după o atît de îndelungată uitare a acestui compozitor este exact ceea ce trebuie.

Viața lui Enescu s-a sfîrșit în singurătate. Ani de zile fusese torturat de o boală evolutivă a coloanei care din 1954 nu i-a mai permis să compună. A murit în 1955 în relativă sărăcie, trebuind să-și vindă apartamentul vast și să se mute în două camere mici la subsol. Sofia, datorită unei de mult instalate boli nervoase nu-l putea îngriji în ciuda afecțiunii care-i unise. Considerînd cariera strălucită a muzicianului, acest sfîrșit este comparabil cu cel al unei tragedii antice deși Enescu refuzase autocompătîmirea, dintr-un sentiment al libertății. Esența filozofiei sale de viață este exprimată în **Oedip** care se termină pe o notă de rezistență eroică, o împăcare superioară celei din Sofocle. Enescu a avut, presupunem, înțelepciunea de a ști că propria sa muzică va rezista în așteptarea stoică a redescoperirii.

Citînd și traducînd rîndurile frumoase ale articolului, gîndul m-a purtat la casele care poartă în ele muzica enesciană și care acum este momentul să fie readuse la starea lor de odinioară: temple ale muzicii lui George Enescu în București, Sinaia, Tețcani.

Cu puterea imaginației și chiar a faptelor Palatului de pe Calea Victoriei ar putea găzdui cele mai „nobile” seri de muzică de cameră. Exilul lui George Enescu trebuie să se fi terminat.

Livia Deac

DULGHERII

— Despre noi, despre noi...
— Poftim, reluă Arnstream, măsurându-i cu o privire neîncrezătoare. Aveți aici două lame de topor, un ferăstrău și un zimțar. Cind terminați, zimțarul să ni-l dați înapoi. Luați toporul meu și faceți-vă cozi pentru topoarele voastre. Arnstream zîmbi. Norma mea zilnică este de treizeci de cozi pentru topoare, spuse el.
Grigoriev luă rețevul din minile bătrînului și începu să clopească. Curînd, se auzi semnalul pentru pauza de masă. Fără să se imbrace, Arnstream se uită în tăcere la felul în care lucra Grigoriev.
— Acum e rîndul tău, îi spuse lui Potașnikov.
Potașnikov așeză pe butuc o bucată de

lemn, luă toporul din minile lui Grigoriev și începu să clopească.
— Ajunge, spuse Arnstream.
Timplarii plecaseră deja la masă și în atelier rămăseseră doar ei trei.
— Luați aceste două cozi de topor făcute de mine — Arnstream îi întinse lui Grigoriev cele două cozi de topor — și fixați pe ele lamele. Ascuțiți și ferăstrăul. Astăzi și mâine stați și vă încălziți lângă sobă. Iar poimîine să vă duceți înapoi de unde ați venit. Aici aveți o bucată de piine pentru masa de prînz.
În ziua aceea și a doua zi se încălziră pe lângă sobă, iar a treia zi gerul scăzu brusc la 30 de grade. Semn că sfîrșitul iernii nu era departe.

ZI DE ODIHNĂ

două veverițe de culoarea cerului, cu botșuri și cozi fumurii, își ațînă privirile iscoditoare într-acolo unde, dincolo de pilul de zădă argintii, se întîmpla ceva. M-au observat doar în clipa în care m-am apropiat de un pas de trunchiul copacului pe ale cărui ramuri se cățărăseră. Gheruțele veverițelor hîrșiră pe scoarța copacului și trupurile albastre ale micilor vietăți șisăiră spre vîr și se pitulară undeva sus de tot. Micile fărîme de scoarță încetară să-mă curgă peste albul zăpezii. Dintr-o dată am văzut acoi ceva pe care-l scrutaseră veverițele.

Într-un luminis de pădure se ruga un om. Ca un mic ghemotoc la picioarele lui, zăcea aruncată căciula cu urechi, confecționată din postav grosolan, capul tuns chilug prinse a se abli de promoroacă. Pe chipul lui era întipărită acea expresie care adesea poate fi întîlnită pe fețele celor care își reamintesc anii din copilărie sau altceva tot atât de neprețuit și drag. Omul își făcea semnul crucii cu gesturi largi și repezi, capul i se apleca spre pămînt parca atras de cele trei degete împreunate ale minii drepte. Atît de multe lucruri noi exprima chipul său, înființat de abia l-am putut recunoaște. Era deținutul Zamiatin, preotul, cu care stăteam în aceeași baracă. Cu buzele amorțite de frig rostea într-o șoaptă solomnă, încă fără să mă vadă, cuvinte știute și neștiute de mine din copilărie. Erau stihuri canonice din liturgia duminicală în limba slavonă: în pădurea argintie Zamiatin oficia slujba de duminică.

El se închină fără grabă, se îndreptă de spate și mă văzu. Într-o clipă pecetea de solemnitate și de umilintă se sterse de pe chipul lui și cutele obișnuite de la rădăcina nasului îi împreunară sprîncenele. Lui Zamiatin nu-i plăceau zefemelele pe socoteala sa. Ridică de jos căciula, o scutură de zăpadă și o îndesă pe cap.

— Ați oficiat o liturghie, începui eu.
— Nu, în nici un caz, spuse Zamiatin, zîmbind amuzat de ignoranța mea. Cum aș putea să oficiu o liturghie? Nu am la mine nici sfintele daruri, nici patrafir. Acesta-i doar un prosoac cazon.
Și își potrivea cirpa soaloasă care-i atîrna la gît semănînd într-adevăr cu un patrafir. Gerul năpraznic suflase peste acca cirpă cristale de nea, care străluceau acum la lumina soarelui în toate culorile curcubeului, aidoma unui brocart biseri-

cesc.
— Mai trebuie să vă spun că mi-e și rușine, căci nu știu nici măcar unde-i răsăritul. Acum soarele luminează doar două ore și apune după același munte de după care răsare. Așa că unde-i răsăritul?
— Are vreo importanță unde-i răsăritul?

— Bineînțeles că nu. Nu piecați. V-am spus doar că nu officiez o slujbă și nici n-aș putea s-o fac. Repet pur și simplu, îmi aduc aminte și repet slujba de duminică. Nici nu știu dacă azi e duminică.
— Astăzi e joi, am spus eu. Dimineață ne-a spus supraveghetorul.

— Păi vedeți, e joi. Nu, nu officiez. În felul acesta mă simt mai bine. Și parca îmi mai trece și foamea, zîmbi Zamiatin.
Știam că aici, la muncă zilnică, fiecare deținea ceva ceva tainic și neprețuit care îi aparținea numai lui, ceva care ne ajuta să supraviețuim, să ne agățăm de viața pe care atât de tenace și îndrîjit încercam să ne-o smulgem altii. Dacă pentru Zamiatin ultima fărîmă de speranță, reprezentată liturghia duoa Ioan Gură-de-Aur, pentru mine ultima „salvare” erau versurile — acele versuri îndrăgite, scrise de alții, care în chip umitor îmi răsăreau în minte atunci cînd toate celelalte lucruri de mult date uitării, aruncate, izgonite din memorie. Acele versuri erau unicul bun care nu fusese încă strivit de oboseală, de cumplitul ger, de foame și de umilirea fără margini.

Soarele apăsese. Negura năvalnică a înserării grăbite de iarnă prinse a umple golul spațiului dintre urlașele trunchiurilor de zădă. Tirîndu-mi cu greu picioarele, mă îndreptam agale spre baraca unde trăiam, o mică izbă joasă și lungă cu ferestruicel, aducînd a grajd pentru cai. Trăgînd din răsputeri cu amîndouă minile de ușa grea și înghețată, am auzit un zgomot în izba de alături. Acolo se afla „sculăria”, magazia unde se păstrau uneltele de mîneri: ferestre, lopeți, topoare, drugi de fier, tirnăoape.
În zilele nelucrătoare „sculăria” era închisă cu un lacăt, acum însă lacătul lipsea. Am pășit pragul sculăriei și ușa grea era cît pe ce să mă izbească în spate. M-am obișnuit repede cu semiîntunericul încăperii, căci prin mulțimea de crăpături pătrundea o lumină crepusculară. Doi deținuți de drept comun se jucau cu un pui de ciine lup cam de pa-

tru luni. Cățelul stătea întins pe spate, scîncea de plăcere dînd caraghios din cele patru lăbuțe. Cel mai în vîrstă dintre ei ținea cățelul de zgardă. Văzîndu-mă întînd, cei doi nu se pierdură cu firea, toți trei eram din aceeași brigadă.

— Măi lupine, e careva pe-afară?
— Nu-l nimeni, răspunsei eu.
— Hai, dă-i drumul, spuse cel în vîrstă.
— A! răbdare, stai să mă mai joc nițel, răspunse cel tînăr. Iată uite cum îi ticăie. El mîngieie pieptul cald al cățelului în dreptul inimii și îi gidilă.

Cățelul scîncea încrezător și linse mina omului.

— A, vrei să mă lingi... El, n-o să mă lingi. Senia...

Semion, țînînd cățelul de zgardă cu mina stîngă, scoase cu dreapta de la spate toporul și lovi fulgerător ciinele în cap. Cățelul se smuci, singele lui improscă podeaua acoperită de o pojghiță de gheață a „sculăriei”.

— Ține-l bine, strigă Semion, ridicînd iar toporul.

— La ce bun, doar nu-i cocoș, spuse cel tînăr.

— Jupoaie-l cît e cald, îi învăța Semion. Iar blana bag-o în zăpadă.

Seara mirosul fierții de carne nu lăsă pe nimeni din baracă să adoarmă pînă ce deținuții de drept comun nu terminară de mîncat. În baraca noastră erau însă prea puțini din tagma acestora, ca

să poată înfuleca un cățel întreg. Pe fundul ceaunului mai rămăsese niște carne.

Semion își făcu semn cu degetul să mă apropii.

— Ia-l, mă.
— Nu vreau, zisei eu.
— Ei, dacă-i așa, Semion își rotîi privirea peste încăperea cu paturi de lemn suprapuse, atunci să-i dăm popil. Ei, pîrînte, primește de la noi niște cărnită de berbecuț. Numai să speli ceaunul după aia...

În lumina galbenă a gazoniței din întineric se lvi Zamiatin și apucînd ceaunul dispăru. Peste cîinci minute se întoarse cu ceaunul spălat.

— Ai și terminat? întrebă Senia curios. Repede mai înghiți!... Ca un pescăruș.

Asta-i tăcută nu-i berbecuț ci carne de ciine. Venea aici pe la tine un cățel, îl chema „Nord”.

În tăcere, Zamiatin îl privea pe Semion. Apoi se întoarse și ieși. Am ieșit și eu după el. Zamiatin stătea după ușa, în zăpadă. Voma. În clar de lună chipul lui părea turnat în plumb. De pe buzele sale vineții se scurgeau bale năclătoase și lipicioase. Zamiatin se șterse la gură cu mîneca hainei și mă privi supărat.

— Ce ticăloși, spusei eu.

— Da, ai dreptate, răspunse Zamiatin. Dar carnea a fost gustoasă. La fel de bună ca cea de berbecuț.

7 x 7 - 2, ba chiar 1

Luați de vîltoarea evenimentelor care din decembrie '89 înceoace ne-au răscolit viața, trebuie să recunoaștem că am cam uitat cu toții de săraca madam Delcă. Că doar nu pușin a suferit, biata, pe vremea vechiului regim. Apoi, la revoluție, precis că s-a bucurat și ea cînd a văzut la televizor unei vecine că lumea-i huiduie în stradă, pe comuniști și pe securiști bombănindu-i și ea, dar-ar dracu-n coiu' lor! Trebuie să recunoaștem că am fost nedrepti uitînd-o pe madam Delcă, cu atît mai nedrepti cu cît ea și-a adunat puținele-i resurse fizice și psihice de femeie bătrînă, avîntîndu-se din tot sufletul să-și aducă contribuția pe cît mai poate (și poate!), la edificarea noii societăți. Sigur, bătrînețea a împiedicat-o să se cocoate pe ditamai TAB-ul ori să meargă la apărarea televiziunii și a poliției împotriva bandelor de legionari, dar asta nu înseamnă că n-a făcut tot ce i-a stat în putință, fie pe la cozi, fie prin troleibuze, ba chiar a scris și la gazetă și-și manifeste entuziasmul. A scris cu încredere, dîndu-și seama că azi are și ea un cuvînd de spus. Doamne, și cum s-o mai fi oțărît madam Delcă vîzînd că împotriva aleșilor poporului pe care îi îndrăgise din prima clipă fiindcă zîmbetul lor bun a întîriorat-o împotriva acestor oameni minunați s-au găsit să cîrtească tot felul de neisprăviți care nu știu nimic altceva decît să iasă-n stradă și să urle dar-ar dracu' și-n coiu' lor de golani! Ieșîndu-și din sărite, madam Delcă a scuiptat în televi-

zorul Moapșei, ptiu i, urînd cu vocea ei gîștă: „Că mai vrei mă? Ce nu v-ajunge? Și așa ca aia, că la ce să te-astepti de la niște neisprăviți care fac pe studenții da' în loc să-nvețe carte s-adună-n piață și cîntă, pîi d-ala cîntă că-s drogați și nici o pagubă că i-au bumbăcit minerii și jandarmii, să le iasă naibii gîrgăunii din căpătină! Deci, bașca golani, încă mai tare au infuriat-o pe madam Delcă cînd tot apăsău într-o vreme la televizor niște dia unii cu pretenții de filozofi și poeți dezidenți, cînd doar ea văzuse bine cine-a făcut revoluția. Ai naibii firăcoși că nu se mai satură de revîndecări iar după ce s-au hîndrălit prin toată lumea pe banii statului i-au mai chemat și p-dălași, pe fugarii dia care, or fi ei unii și oameni caltoși, da' nici așa să-i îmbrăcăm noi acum, să le dăm lor pe mîndă cultura! Și iar n-a mai răbdat-o sufletul și iar a scuiptat în televizor săraca madam Delcă.

Dar parcă numai madam Delcă... C-asa-i la revoluție! Pe lîngă multele tragedii cînd toată lumea își manifestă într-un glas suferința, ba chiar se ajunge ca ucigașii să depună coroane de flori pe mormintele celor ucisi de ei, plîngînd laolaltă cu rudele îndoliate, pe lîngă atîta durere rinjînd sfîdător la lumina zilei sau a reflectoarelor, există și tragedii cumva mai ascunse în care omu' de bine ride din toată inima.

9 martie 1991

Șerban Lănescu

moda, altfel

O nuntă ca în povești, într-un palat fără noroc

Palais des Tuileries are o istorie zbuciumată, dramatică, subiect incitant pentru multă literatură. Porcîm de la următoarele, doar de la următoarele, și trecem peste multe întîmplări pentru a putea surprinde moda unei epoci, de care și astăzi, inconștient, aparținem. Caterina de Medici a ales un teritoriu la est de Louvre, pentru a construi un palat. O parte din terenul ales aparținuse unei vechi „îgălării — tuilerie” și de aceea palatul, a cărei construcție a început în 1564 și a continuat pînă la moartea proiectantului (1570), Philibert Delorme, a capatat numele de Tuileries. Palatul a fost supus nefericirilor, nu numai ca politică, ci și ca operă de construcție, meru începută, părăsită, reluată, distrusă. Meru cu aurole de incendii, fortuite sau organizate, a căpătat renumele unui loc blestemat, care niciodată n-a adus stăpînitorilor Franței altceva decît nenorocire. Charles-Louis-Napoleon Bonaparte, adică NAPOLEON III, n-a ținut seama de superstiții, așa că s-a înșurat cu domnișoara de Montijo, la locul lipsit de noroc.

Căsătoria civilă a avut loc la Tuileries, în seara zilei de ianuarie 29, 1853 la ora

opt. Mirii au intrat în palat prin pavilionul Florei. Societatea era „mai mult decît corespunzătoare”. În ciuda tuturor pretențiilor de înaltă etichetă, Prințul Napoleon a fost singurul bărbat care nu a purtat uniformă sau un altfel de costum reprezentativ. A purtat un simplu costum negru, de seară. Dar această tinută a fost revizuită” mai tirziu, istoria spune că îndată ce s-a numit General de Divizie, deși nu a servit nici măcar o cră în armată. Împăratul a acceptat să poarte în ocazii oficiale, UNIFORMA. (Uniformă Imperială, bineînțeles). Cu uniformă sau fără, fericit sau resemnat, Prințul Napoleon și-a făcut datoria la nunta imperială, a purtat Ordinul Lina de Aur și Colanul suprem al Legiunii de Onoare (care aparținuseră lui Napoleon I). De la salon de familie la salon d'honneur s-a ajuns, cu toată eticheta prescrisă de Primul Imperiu, apoi la Camera Maresăilor, în care Achille Fould, ca ministru de stat, a oficiat: „În numele Împăratului, al Constituției și al legii, declar că Mareștatea Sa Napoleon al III-lea Împărat al Franței prin Grația lui Dumnezeu și prin Voiața Națională, și Excelența Sa, Domnișoara Eugenia de Montijo, Contesă de Teba, sînt uniți prin căsătorie”. O cantată, special compusă de Auber, pe versuri de Mery, un scriitor provençal, o slujbă religioasă (doar pentru împărăteasă!) și.. în bombăniul tunurilor. Ea se întoarse de la Ellysée (unde se odihnea un pic) la Tuileries, unde avea loc „sătutul miresei”. Rochia ei de mireasa, cu trenă lungă, era din mătase grea, albă, acoperită cu cel mai rafinat Alençon (cea mai prețioasă dantelă cea mai scumpă, perfect realizată în „virtul acului” — pîntec de France —, cu motive florale sau „păsăricești” sau de „boschete”, cea mai greu accesibilă din cauza preturilor ridicate, denumită Regina dantelor secolului al 18-lea). Și cum devenise Împărăteasă, cu o seară înainte, bijuteriile Coroanei îi erau puse la dispoziție. Ea a ales o broșă care simula

soarele pentru cordon, pentru talie, istoricul REGENT sau DIAMANTUL PITT (Intriga, înșelătoria, aventura, avariția umană au fost garda regală a istoriei unui diamant indian, fatetat în formă de pernită. Cu secole în urmă, imensa diatră — desore începuturile istorice mai există și astăzi uloare secrete, labirintice — a fost ascunsă în bandajele ce înfășurau rana unui sclav, pe care acesta și-o făcuse singur, sperînd că pe vaporul pe care urma să fie transportat, va putea evada vînzînd neoretulă olatră. Surprins în plină desfășurare a acestui comerț, a fost lichidat de către căoi-tanul vasului, care...? ...a confiscat diamantul și l-a vîndut! Istorie și aventură, pînă cînd a ajuns în posesia lui Pitt guvernatorului Madrasului și care, contra sumei de 650 000 de mii de dolari, l-a vîndut, în 1717, lui Philippe, duce de Orleans și Regent al Franței. Din acest moment diamantul se numeste REGENTUL și a fost considerat una dintre cele mai valoroase bijuterii ale Coroanei Franceze. A fost un gest riscant ca etalare, căci, în Franța, s-a dovedit a fi dificil să porți o coroană. „Măis c'est la vie!” Ludovic al XV-lea și-a pus REGENTUL ca piesă a încoronării sale. Două generații mai tirziu, Marie-Antoinette și-a decorat cu el o enormă pălărie de catifea neagră, pe care a purtat-o „măcar o dată”, pe capul ei decapitat fără pălărie. Napoleon I și-a împodobit sabia cu acest REGENT. Împărăteasa Eugenia, mai tirziu a folosit această nestemată indiană în diadema ei cu deservire grecă. REGENTUL a avut o viață zbuciumată pînă cînd, cumpărat la o licitație, în 1887, de Bijuteriile Coroanei, a ajuns la Louvre, unde trebuia să doarmă într-o strălucire pasnică. De fapt, numai în 1940, a făcut o scurtă călătorie la Chateau Chambord, ca să scape privirii nimicitoare a Germaniei hitleriste formînd planeta și alte trei sute de briliante ca ace ale soarelui. O diademă de sase sute de diamante umbreau strălucirea

părului ei, în timp ce de sub o creangă de portocal înflorit cădea un voal țesut în „punct de Brussels”. Un șirag de perle (proprietatea personală a miresei) îi înconjură de citeva ori gîtul înalt și nobil. Și ca o completare supremă a splendorii bijuteriilor purtate se adăuga grația unei femei născute să fie REGINĂ.

Mirii, cu un cortegiu impresionant, descris cu amănunte de foarte mulți martori, majoritatea oameni de la Curte dar și UNII care, cu timpul, au devenit mari scriitori, martori și scriitori adevărați (Zi-ce Vlahuță: „Adevărul este fiul tin ului!” au pornit spre Notre Dame, pentru căsătoria religioasă, în caleașca „recondiționată” a lui Napoleon I cu Maria-Louisa. Și... ce să vezi, deodată? Cînd să iasă din palat, Coroana Imperială ce împodobește trăsura a căzut, s-a rostogolit, pur și simplu... Faptul în sine a fost rezolvat, nunta a continuat, Împăratul a întreat ce s-a întimplat și i s-a răspuns de către Fleury că i se va explica altă dată, o anecdotă. Anecdota era aceasta: același accident, penibil, i se întimplase lui Napoleon I, în aceeași caleașcă, pe același drum, cu Maria Louisa. **Infandum omen!** O doamnă spaniolă, martoră la nunta, s-a mirat că Împărăteasa purta șirag de perle (fiind Spaniolă!), căci după o veche credință castiliană, femeile care poartă perle la nuntă au parte de lacrimi.

În ciuda fastului religios, foarte lung și obositor, s-au găsit „unii din noroc” să zică: **Sapristi!**, ...as vrea să fiu în locul împăratului!”. Este sigurul loc dorit prin Coup d'État. Luați Aminte, zise Domnul!

Corina Cristea

Varlam Șalamov

Povestiri din Kolîma

Beletristica lui Varlam Tihonovici Șalamov (1907—1982) s-a impus definitiv în conștiința literară europeană, aducând cu ea suflul proaspăt al imaginilor nude, directe, deseori brutale ale ocnii rusești dar și crimplul de lumină din sufletele torturate ale locuitorilor arhipelagului Gulag.

Varlam Șalamov s-a născut la Vologda, în familia unui preot. Începe să scrie proză și versuri încă din tinerețe. Prima dată este arestat, pentru o scurtă perioadă, în 1929, când era încă student la Universitatea din Moscova. În 1937 este arestat din nou și trimis în lagărul de muncă din regiunea Kolîma, aflată dincolo de cercul polar. În anii cincizeci este eliberat și începe să scrie, în exil, ciclul de proză scurtă „Povestiri din Kolîma”. Toate strădaniile sale de a le publica în patrie au rămas zadărnice. În anii '70 povestirile sale au văzut lumina tiparului în Occident, fără acordul scriitorului. În timpul vieții i-au apărut în patrie doar cinci plachete de versuri, apreciate în mod deosebit de Boris Pasternak, de care îl lega o prietenie caldă încă din anii detenției și ai exilului. Bolnav și părăsit, Varlam Șalamov se stinge într-un azil de bătrâni.

În paginile „Povestirilor din Kolîma” irumpe mulțimea pestriță a deținuților în pufoaice și mantale sfîșiate, obiele zdrențuite și fețe degerate, dar cu chipuri și destine inconfundabile. De regulă, istorisirile sale sînt scurte, prozatorului parcă venindu-i greu să lungească relatarea, pentru că există totuși un prag, o limită în redarea sentimentului de durere sfîșietoare ce nu poate fi retrăită un timp prea îndelungat. Terminind însă o povestire și dindu-i parcă cititorului răgazul de a-și frage sufletul. Șalamov începe să depene alta, și astfel din noianul de scene, chipuri și imagini se țese un epos unic, aducându-ne în fața ochilor ținutul Kolîma, cel scâldat în lacrimi și singe.

DULGHERII

de zile și noapți, totul era învăluit într-o negură lăptoasă și densă, de nu vedeai omul la doi pași. De altminteri, nici nu era nevoie să te duci de unul singur prea departe. Puținele trasee spre cantină, spital sau punctul de control puteau fi ghicite cu ajutorul unui instinct dobîndit pe căi necunoscute și semănînd cu acel simț de orientare pe care îl au animalele și care în anumite condiții se trezește și la om.

Muncitorilor nu li se spunea cîte grade sînt afară, lucru care nu i-ar fi ajutat, de altfel, la nimic, căci trebuiau să meargă la lucru oricîte grade ar fi fost. Și-apoi, deținuții cu vechi state de serviciu apreciau destul de exact gerul și fără termometru: dacă pitea peste îmbrăcăminte picla înghețată însemna că gerul atinge 40 de grade; dacă la respirația încă neîngreunată aerul lesea din plămîni cu un anume suierat, atunci erau 45 de grade; dacă respirația îți era nu numai șulerătoare, dar și cu gîfeli trebuiau să fie 50 de grade. Mai jos de 55 de grade, scuipatul îți îngheța înainte de a ajunge la pămînt. De mai bine de două săptămîni se întîmpla chiar așa.

În fiecare dimineață, Potașnikov se trezea cu speranța că gerul s-a mai domolit; din experiența iernii trecute, știa că, oricît de coborîtă era temperatura, pentru a avea o senzație de căld, importantă era o schimbare bruscă de temperatură, un contrast. Așa, de pildă, dacă gerul avea să atîngă la 40—45 de grade, timp de două zile li se va părea tuturor că afară e mai cald, iar pentru mai mult de două zile nu avea rost să-ți faci planuri.

Nu mai că gerul nu dădea înapoi, și Potașnikov își dădea seama că nu va mai putea rezista. Gustarea de dimineață îți ajungea pentru cel mult o oră de muncă, după care venea oboseala și gerul te pătrundea „pînă la oase” — această expresie populară se dovedea a nu fi doar o simplă metaforă. Pentru a nu îngheța pînă la prînz, nu-ți rămînea decît să tot dai cu hîrlețul și să sarî de pe un picior pe altul. Prînzul cald, vestita „zeamă lungă” și cele două linguri de arpacaș, îți refăceau în preamă mică măsură forțele, totuși, te încălzeau. Puterile însă îți ajungeau din nou doar pentru o oră, apoi te

Potașnikov îl cuprîndea un soi de dorință ba să se încălzească, ba pur și simplu să se întindă peste bolovanii ascuțiți și înghețați și să moară. Ziua, totuși, se sfîrșea și, după cină, umplîndu-și burta cu apă și piine, piine pe care nici unul dintre ei nu o minca la cantină o dată cu supa ci o aducea în baracă. Potașnikov se culca imediat.

Culcușul îl avea bineînțeles, pe priciul de sus, jos era frig ca într-o hrubă înghețată, și cel ale căror culcușuri erau acolo, o jumătate din ceasurile de noapte se grămădeau în jurul unei sobe, îmbrățișînd-o pe rînd, căci soba era abia caldă. Lemnele nu le ajungeau, căci trebuiau să fie aduse după orele de muncă de la o depărtare de patru kilometri, fiecare se fofila în fel și chip de la această corvoadă. Deși suna era mai cald, oamenii se culcau în hainele cu care veneau de la muncă: pufoaice, mantale, pantalonii vătuși, căciulii. Sus era mai cald, dar și acolo, în timpul nopții, pîrul înghețat și se lipsea de pernă.

Cu fiecare zi ce trecea, Potașnikov simțea că forțele îl părăsesc tot mai mult. El, un bărbat de treizeci de ani, se opinea din răspunerii să se cațere pe priciul de sus și tot atât de anevoie să se dea jos de acolo. Vecinul lui murise, murise în tăcere, nu s-a mai sculat, și nimeni nu se întreba de ce a murit, ca și cînd cauza morții sale nu putea fi decît una singură, bine cunoscută de toată lumea. Cel care era de planton în acea zi se bucura că moartea celulalt nu survenise seara, ci către dimineață, căci în felul acesta rația zilnică a mortului avea să-l revină lui. Toți știau acest lucru, Potașnikov, totuși, își făcu curaj și se apropie de planton și-i zise: „Dă-mi și mie o bucatică de coajă”. Omul însă îl acoperi cu un noian de sudălmî murdare care pot fi proferate numai de cel care se știe mai puternic și este sigur că injurăturile sale vor rămîne necondespite. Numai în împrejurări iesite din comun cel slab îl înfruntă pe cel puternic; acesta nu este decît un curaj al disperării. Potașnikov tăcu și se dădu la o parte.

Trebuia, așadar, să ia o hotărîre, să nascocască ceva cu creierul său slăbit. Sau să moară. De moarte Potașnikov nu se temea. Dar o dorință de nestăvilit, un gînd îndărătnic pușe stăpînire pe el: acela de a muri undeva la spital, într-un

fișec, va asculta și punctul de vedere al axei care a greșit. Se poate întîmpla ca despre același fapt cele două axe să aibă opinii complet diferite, lucru relativ frecvent în cazul așa-ziselor greșeli interpretabile. Cum va proceda arbitru în luarea deciziei? Dacă este numai autoritar va sancționa greșeala conform regulamentelor fără să pună în balanță cantitatea de adevăr din „interpretările” oferite de axa culpabilă. Dacă pe lîngă autoritate mai are și fler, va căuta să descifreze adevărul cel adevărat din analiza comparată a adevărilor susținute de fiecare axă în parte și va lua o decizie care să reflecte cît mai just cu putință situația reală apărută în joc. Fie într-un caz, fie în celălalt, decizia va rămîne în limitele obiectivității asigurate de nor-

pat, bucurîndu-se de atenția altor oameni, fie și de-o atenție cazonă, numai să nu crape afară, în ger sau în baracă, strivit de cizme, printre sudălmî, noroi și totală nepăsare a celor din jur. Totuși nu-i condamna pe oameni pentru nepăsarea lor: înțelesese de multă vreme de unde provine o asemenea obtuzitate și răceală sufletească. Gerul, acel ger cumplit care prefăcea în gheață un scuioat zburînd prin aer, împietrise pînă și sufletul omenesc. Dacă gerul putea să-ți înghețe mîduva oaselor, să-ți sece creierul, el putea, firește, să-ți înghețe și sufletul. Căci gerul nu te lăsa să te gîndești la nimic. De fapt, totul se explică simplu. Cînd este chinuit de frig și de foame, creierul îți este alimentat prost, celulele creierului ti se chircesc — este un proces natural, și doar bunul Dumnezeu știe dacă, așa cum spun medicii, el este reversibil, fiind asemănător degerării, sau distrugerea lor este definitivă. Tot astfel și sufletul, înghețat și chircit, poate să-ți rămînă rece, puștit, pe vecie. Toate aceste lucruri Potașnikov le gîndise cu mult timp înainte, acum nu rămăsese în el nimic în afara dorinței de a aștepta să treacă gerul și de a rămîne în viață.

Trebuia, desigur, să fi căutat mai de mult niște căi de salvare. Ele nu erau prea multe. Puteai să devii șef de echipă sau supraveghetor, în general să te ții mai pe lîngă șefii. Sau să te aciuiezi la bucătărie. Pentru bucătărie, însă, existau sute de concurenți, iar la gîndul de a ocupa funcția de șef de echipă Potașnikov renunțase în urmă cu un an, jurînd să nu constrîngă aici niciodată pe nimeni. Nici măcar cu prețul salvării propriei sale vieți nu dorea ca tovarășii săi aflați în pragul agoniei să-l blesteme înainte de a muri. Potașnikov își aștepta, așadar, moartea de la o zi la alta, și i se părea acum că acea zi sosise.

Înghițînd pe nerăsuflare o strachină de zeamă călduță, continuînd să mestece fărîma de piine și abia tirîndu-și picioarele, ajungea anevole la locul său de muncă. Echipa era incolonată, gata să înceapă lucrul, și printre rînduri se plimba un ins gras, cu fața stacojie, purtînd căciulă de ren, cizme lungi de blană cu poartă iacutii și un cojoc alb. Scruta cu atenție chipurile istovite, murdare, apatice ale muncitorilor. Așteptînd sfîrșitul acelei întîrzieri prelungite, oamenii se foiau pe loc, în tăcere. Șeful de echipă era și el aici, spunîndu-i ceva, cu mult respect, insului cu căciulă de ren.

— Vă asigur, Alexandr Evghenievici, că nu am asemenea oameni. Mergeți la Solovlov sau la cei de la administrativ. Aștia sînt cu toții niște intelectuali. Un chin cu ei, Alexandr Evghenievici.

Insul cu căciulă de ren încetă să se zîlțască la oameni și întoarse capul spre șeful de echipă.

— Șefii de echipă nu-și cunosc oamenii, nici nu vor să știe, nu ne ajută deloc, spuse el cu o voce răgușită.

— Cum credeți, Alexandr Evghenievici.

— Am să-ți dovedesc îndată. Cum te numești?

— Mă cheamă Ivanov, Alexandr Evghenievici.

— Ai să vezi imediat. Măi, băieți, fiți atenți la mine. Insul cu căciulă de ren se postă în fața echipei. Conducerea are nevoie de dulgheri care să facă sînii pentru cărat pămînt.

Tăcură cu toții.

— Vedeți, Alexandr Evghenievici, zise în șoaptă șeful de echipă.

Pe neașteptate Potașnikov își auzi propria voce.

— Eu sînt dulgher, zise și făcu un pas înainte. Din flancul drept, în tăcere, ieși în față un altul. Potașnikov îl cunoștea, numele lui era Grigoriev.

— Ai văzut? Insul cu căciulă de ren se întoarse către șeful de echipă. Ești un găgăuță, un rahat și atît. Băieți, veniți după mine.

Potașnikov și Grigoriev abia izbutiră să țină pasul cu el. Omul se oprî.

— Dacă o să mergem tot așa, spuse răgușit, n-o să ajungem nici la amiază. Uite ce-i. Eu mă duc înainte, iar voi să veniți la Sergheev, la atelierul de timplărie. El e șef de lucrări. Știți unde-i atelierul?

— Știm, știm, strigă Grigoriev. V-am ruga să ne serviți cu o țigară.

— E veche placa, mormăi printre dinți insul cu căciulă de ren și, fără să scoată pachetul din buzunar, trase afară două țigări.

Potașnikov merse în față, gîndînd cu încordare. Astăzi o să stea la căldură în atelier, o să ascuță toporul, o să-i pună coadă. Și-o să mai ascuță și un ferăstrău. N-o să fie nici o grabă. Pînă la prînz abia dacă „va lua în primire” sculele, vor semna amîndoi de primire, vor căuta magazinerul. Abia spre seară cînd se va lămuri că nu sînt în stare să facă nici coadă de topor, nici să rostuiască un ferăstrău, vor fi dați afară, spre a se întoarce a doua zi din nou la echipă. Astăzi însă el, Potașnikov, va sta la căldură. Iar dacă Grigoriev se pricepe cît de cît la dulgherie, s-ar putea ca și mîine să poimîne el s-o facă la rîndul lui pe dulgherul. Va fi, adică, ajutorul lui Grigoriev. Iarna e acum pe sfîrșite. Iar la vară, așa scurtă cum e, va supraviețui cumva.

Potașnikov se oprî, așteptîndu-l pe Grigoriev.

— Cunoști ceva dulgherie? Întrebă cu rîsuferala întretăiată, încercînd o licărire de speranță.

— Știi, zise pe un ton vesel Grigoriev, eu eram, de fapt, asistent la Institutul de filologie din Moscova. Cred însă că oricine din cei ce posedă studii superioare, mai cu seamă studii umanistice, trebuie să știe în mod obligatoriu să cioplească o coadă de topor ori să rostuiască un ferăstrău. Cu atît mai mult cînd treaba asta se face lîngă o sobă fierbinte.

— Înseamnă că și dumneata ești...

— Nu înseamnă nimic. Timp de două zile îi vom păcălii iar după aceea... Ce importantă va mai avea pentru dumneata acest „după aceea”.

— Ba n-o să-ți păcălim decît o zi. Mîine o să ne trimiță înapoi la echipă.

— Nu-i adevărat. Într-o singură zi nu vor reuși să ne transfere de la timplărie. Căci mai întîi va trebui să ne ia în evidență, să întocmească o listă. Iar după aceea să ne steargă iar din registre...

Cu greu reușiră cei doi să deschidă ușa înghețată. În mijlocul atelierului de timplărie duđuia o sobă de tuci înroșit acum ca para focului. Cinci timplari lucrau la teighelele lor fără să poarte pe ei pufoaice și căciuli. Cei intrați ingenunchetaser pe dată în fața ușii deschise a sobei, în fața aprigului zeu al focului, unul din primii zeii ai omenirii. Scoțîndu-și mînusile, întînseră mîinile spre godin, virîndu-le aproape de-a dreptul în pălăia focului. Degetele lor de nenunțate ori degerate, care își pierduseră sensibilitatea, nu simțiră imediat căldura. Un minut mai tirziu, fără să se ridice de jos, își scoaseră căciulile și își deschelară mantalele.

— Pentru ce ați venit? Întrebă neprietenos un timplar.

— Sîntem dulgheri. Vom lucra aici, spuse Grigoriev.

— Din dispoziția lui Alexandr Evghenievici, adăugă în grabă Potașnikov.

— A, deci despre voi ne-a vorbit șeful de lucrări că trebuie să vă dăm în primire cîte o lamă de topor, spuse Arns-trem, un sculer în vîrstă, care geluia într-un colt mai multe cozi pentru loșeti.

Prezentare și traducere de
Vadim Galche

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Alte situații din arbitraj

Să presupunem că pe axa N-S se produce, în timpul litației sau al jocului de levată, o anume iregularitate care reclamă prezența arbitruului. În mod fișec, arbitru va culege informațiile despre respectiva neregulă de la jucătorii axei adverse E-V dar, tot

mele arbitrajului. Există însă și situații, destul de numeroase, în care obiectivitatea sau imparțialitatea sau chiar justetea deciziei se împiedică de natura ambiguă a greșelii. Așa de pildă, dacă un jucător, să zicem E, face o „renonsă” (presupun termenul cunoscut și nu-l mai explic) pe care și-o recunoaște la sfîrșitul levatei respective, retrăgîndu-și cartea jucată greșit și înlocuînd-o cu cartea ce răspunde culorii jucate, ce trebuie să facă arbitru? Dacă admite autorevocarea „renonsei” greșete, pentru că, defosînd la culoarea jucată o carte dintr-o altă culoare, jucătorul în cauză poate semnaliza partenerului ce să joace în levatele următoare. Dacă sancționează axa pe care s-a produs „renonsa” cu pierderea a două, sau trei levate, precum

glăsuiesc unele coduri de arbitraj, iarăși greșete pentru că respectiva „renonsă” n-a influențat desfășurarea jocului, ea fiind recunoscută oarecum simultan cu momentul producerii, iar posibilitatea semnalezării ilicite e doar o prezumție, necum o probă de vinovăție. Cel mai înțelept ar fi să accepte revocarea „renonsei” și totodată, să oblige axa în culpă să nu joace, la prima preluare a levatei, culoarea semnalezată. E o înțelepciune care nu ține atît de inteligență sau de buna cunoaștere a jocului (sînt absolut necesare însă și acestea) cît de fair-play, calitate onorantă pentru cel care joacă, dar cu totul vitală pentru cel care arbitrează.

Laurențiu Ulici